

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΕΙΡΗΝΗ ΠΑΝΑΓΗ-ΤΣΟΤΛΛΗ, ΧΡ. ΣΟΛΟΜΩΝΙΔΗΣ, Ι. ΚΤΘΡΕ-
ΩΤΗΣ, LAKERKVIST, GULLBERG ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ,
ΚΙΚΑ ΟΛΤΜΠΙΟΥ, ΜΙΧ. ΜΑΡΑΘΕΤΤΗΣ, Κ. ΜΑΤΡΟΣ, Κ. ΧΑ-
ΤΖΗΣΤΕΦΑΝΟΥ, LENISA, ΦΟΙΒΟΣ ΔΕΛΦΗΣ, ΧΡ. ΚΕΛΙΡΗΣ,
ΑΝΔΡ. ΠΑΤΣΑΛΙΔΗΣ, ΚΩΣΤΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, ΜΑΡΙΑ ΧΙΔΙ-
ΡΟΓΛΟΥ, ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΤΣΗΣ, ΤΑΚΗΣ ΦΥΛΑΚΤΟΥ.

142-143

ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΤΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Υπεύθυνος εκδότης : ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Ανδροκλέους 2, Λευκωσία.

Έτησία συνδρομή	£ 1,500 μίλς
Έτησία συνδρομή διὰ βιβλιοθήκες, σχολεία, οργανισμούς	£ 2,000 μίλς
Έτησία συνδρομή έξωτερικού	£ 2,500 μίλς
Τιμή τεύχους	£ 0,150 μίλς

Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται. Κλισέ καὶ φωτογραφίες ἐπιστρέφονται.

Τὰ ἀνάτυπα πληρώνονται ἀπὸ τὸν συγγραφέα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΡΗΝΗΣ ΠΑΝΑΓΗ—ΤΣΟΥΛΛΗ: Τὸ τραγούδι τῆς ἀποδημίας	σ. 265
ΧΡ. ΣΟΛΟΜΩΝΙΔΗ: Ἡ συμβολὴ τῆς Κύπρου στὸ Μικρασιατικὸ Ἄγωνα (διάλεξη)	266
ΙΑΚ. ΚΥΘΡΕΩΤΗ: Ἡ Ἐπανάσταση τοῦ Θησέα (διήγημα)	274
ΛΥΟ ΣΟΤΗΛΟΙ ΠΟΙΗΤΕΣ (μετ. Κ. Χρυσάνθη): Ἄτιτλο, ταξίδι—κατάλυμα	282
ΚΙΚΑΣ ΟΛΤΜΠΙΟΥΤ: Φύση ἀνίδεια (ποίημα)	282
ΜΙΧ. ΜΑΡΑΘΕΥΤΗ: Emmanuel Mounier: Personalism	283
Κ. ΜΑΤΡΟΥΤ: Ὁ ἐξπρεσιονισμὸς στὸ γερμανικὸ κινηματογράφο	288
Κ. ΧΑΤΖΗΣΤΕΦΑΝΟΥΤ: Κ. Χρυσάνθη «Καλλιγράμματα»	291
ΛΕΝΙΣΑ (μετ. Φ. Δέληης): Περσεφόνη	292
ΧΡ. ΚΕΔΙΡΗΣ: Κρανὴ αἵματος (διήγημα)	293
ΑΝΔΡ. ΠΑΤΣΑΛΙΔΗ: Κουράστηκα (ποίημα)	297
Κ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥΤ: Κύπρος Χρυσάνθης (ἀπὸ τῆς ἐκδηλώσεως Παγκυπίου Γυμνασίου)	298
ΜΑΡΙΑ Σ ΧΙΔΙΡΟΓΛΟΥΤ—FERREIRA: Ἡ πορτογαλικὴ λογοτεχνία στὴν Ἰβηρικὴ Χερσόνησο	302

ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ — Κ. Χρυσάνθη: Ἡ πρώτη χρονιά τοῦ Θεατρικοῦ Ὁργανισμοῦ Κύπρου, Σχόλια — ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ — Κ. Πρ ο υ σ ῆ: Τρεῖς νεοελληνικὲς ἐκδόσεις (Ἄρ-πεμάκη, Μητσοτάκη, Χατζηφώτη) — Κ. Χρυσάνθη: «Τὸ Ἑλλαδικὸ Βιβλίον (Κ. Βαλέτα, Π. Πρεβελάκη) — Κ. Πρ ο υ σ ῆ: Ἐ. Λυσιώτη «Ἐκεῖνα τὰ χρόνια» — Εἰ ρ. Τ σ ο υ λ λ ῆ: Ν. Κατσαούνη «Εἰς ἑαυτὸν» — Κί κ α ς Ὀ λ υ μ π ί ο υ: Ἰ. Θεοχαρίδου «Οἱ θαλασσοφίλη-τοι» — ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ — Κ. Χρυσάνθη: Τρία ἔργα τῆς τηλεόρασης — ΓΕΝΙΚΑ — Περιοδικά, Βιβλιογραφικὸ Δελτίον — ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΙ — Κ. Χρυσάνθη: Περίδειος δια-γωνισμὸς διηγήματος — Τ. Φυλακτοῦ καὶ Κ. Χρυσάνθη: Ὁμιλίαι στὸ Διαγωνισμὸ «Παγκυπριακῆς Ἀσφαλιστικῆς Ἐταιρείας Λτδ». — Φωτογραφία: Οἱ βραβευθέντες μετὰ τοῦ κ. Τ. Φυλακτοῦ.

Υπεύθυνος κατὰ τὸν νόμον: δρ Κ. Χρυσάνθης.

Τυπώθηκε στὰ Τυπογραφεῖα ΖΑΒΑΛΛΗ ΛΤΔ., Λευκωσία.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

Πνευματική Όμάδα : ΦΡΙΕΟΣ ΒΡΑΧΑΣ, Κ. ΜΟΝΤΗΣ, ΤΑΚΗΣ ΦΥΛΑΚΤΟΥ,
Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ, Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Γραμματέας : ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΙΒ΄

ΙΟΥΛΙΟΣ — ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1972

ΑΡ. 142—143

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΑΠΟΔΗΜΙΑΣ

Τὰ ποιήματά μου ἀπλώνουν τὰ χέρια τους πρὸς τὰ χέρια τῶν ἀνθρώπων.
Μονάχη στ' ἄδεια δαμάτια τοῦ σπιτιοῦ μου, τὰ μάτια μου τρέχουν
εἶναι ὁ χρόνος τῆς πίκρας πού μόλις ἀρχίζει.
Ἦταν ὁ καλύτερος ἀνάμεσα στοὺς καλύτερους, ἦταν ὁ πρῶτος ἀνάμεσα
στους πρῶτους ὁ ἀγαπημένος μου
μὲ δυὸ χέρια πού ἤξεραν μόνο τίμια νὰ στέκωνται μετέωρα πάνω ἀπὸ τὸ τραγούδι
καὶ τὴ μουσικὴ τῶν δεκαοκτῶ χρόνων μου
καρδιά μου, πῆγε νὰ περιπατήσῃ στὴ γέφυρα τοῦ Τάμεση,
πῆγε νὰ σκύψῃ πάνω ἀπὸ τὰ σκοῦρα νερά του
θέλεις τὰ πλοῖα πού σφυρίζουν μπαίνοντας στὸ λιμάνι, θέλεις ἡ ὀμίχλη πού πνίγει
τὴν ψυχὴ, θέλεις ἡ γλῶσσά σου ζωντανεμένα πάρα κατὰ τὸν κάθε χεμιῶνα
τώρα ἀφήνω τὸ κορμί νὰ αἰωρῆται πάνω ἀπὸ τὸ χάος τοῦ σκασμένου πηγαδιοῦ
τῆς αὐλῆς μας κι οἱ σκέψεις μου εἶναι θολές, ὅπως καὶ τὰ νερά του.
Ποιὸς θὰ μοιρασθῇ μαζί μου τὴ λαχτάρα μου νὰ χαθῶ καὶ τὴν ποίησή μου
πού εἶναι θλιμμένη πῶς πολλὴ κι ἀπὸ τὸν ἐπιτάφιο θρῆνο;
Μέσα στὸ τραγούδι μου κλείνω τὴν καρδιά μου πού εἶναι βαρειά καὶ μελαγχολικὴ
καὶ μέσα στὸ στήθος μου ἕνα πικραμύγδαλο.
Γύρισα στὶς πεδιάδες, γύρισα στὰ βουνά, γύρισα στὶς θάλασσες μὰ δὲν ἔνοιωσα
ἐλεύθερη, οἱ θλίψεις τάραζαν τὴν καρδιά μου.
Ἔχω γυρέψει δρόμους μακρυνούς, μὰ ἡ ψυχὴ μου κουράσθηκε καὶ μεῦ ζητᾷ
νὰ τῆς δώσω τὴ γαλήνη.
Κοιτάζω τὴν πεταλούδα πού ἀναπαύεται μέσα στὸ ἀνοιγμένο κρίνο καὶ ἡ ἀνοιχτὴ
πού θὰ παρασέρνῃ τὰ περιβόλια σ' ἕνα μυρωμένο πανηγύρι
μὰ ἡ καρδιά μου εἶναι ἕνα δάκρυ κάτω ἀπὸ τὸ γεμάτο φεγγάρι καὶ ἡ ἀνοιχτὴ
ποτὲ δὲ θὰ ξαναγυρῆ μέσα στὴ ψυχὴ μου.
Τὴ βάρκα μου πού ἀρμενίζει στὶς βαθιὲς θάλασσες τοῦ βορρᾶ
καὶ τὰ κίτρινα σύννεφα πού τὴ συνοδεύουν
ποιὸς θὰ μοιρασθῇ μαζί μου τὴ δύναμη τῶν κουπιῶν καὶ τὴ λαχτάρα μου νὰ πηδήσω
στὰ γαλάζια νερά νὰ κοιμηθῶ ἀγκαλιὰ μὲ τὸ φεγγάρι στὸν πράσινο βυθὸ
— ἦταν ὁ καλύτερος ἀνάμεσα στοὺς καλύτερους, ἦταν ὁ πρῶτος
ἀνάμεσα στοὺς πρῶτους ὁ ἀγαπημένος μου—
ποιὸς εἶπε πῶς δὲ θὰ σμίξῃ στὴν καρδιά του τὴν καρδιά μου;

ΕΙΡΗΝΗ ΠΑΝΑΓΗ—ΤΣΟΥΛΛΗ

ΠΕΝΗΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ
ΤΗ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΣΤΟ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΟ ΑΓΩΝΑ

(διάλεξη)

Ἄγαπητοὶ φίλοι,

Ἄς ἀφήσωμε τὴ σκέψη μας νὰ στραφῆ πίσω, μισό αἰῶνα. Ἄς ἀφήσωμε τοὺς λογισμοὺς μας ν' ἀγκαλιάσουν τὶς διάχρυσες ἀκτὲς τῆς Ἰωνίας, ποὺ ἄνθισαν γι' αὐτὲς κάποτε οἱ κρῖνοι τῶν ἐθνικῶν εὐαγγελισμῶν.

Προσκυνητὴς ὁ νοῦς μας, ἃς κυλήσει στὰ γαλάζια νερά τοῦ Αἰγαίου γιὰ νὰ μᾶς μεταφέρει στὴν ὄνειρευτή μας Ἀτλαντίδα, στὴν πολυῦμητη καὶ τρισπόθητη Σμύρνη.

Ἀπριλῆς 1919. Ἡ πρώτη ἐλληνικὴ μεραρχία βρῖσκεται στὸ Πράδιο γιὰ νὰ ἐπιβιβαστεῖ στὰ πλοῖα, ποὺ ἀγκυροβολοῦν στὶς Ἐλευθερές. Θὰ πλεύσει ἄραγε γιὰ τὴν Κριμαία, ποὺ πολεμοῦν ἐκεῖ δυὸ ἄλλες ἐλληνικὲς μεραρχίες; Ποιὸς ξέρει!

Στὶς 24 Ἀπριλίου φτάνει στὴν Κυβέρνηση ἐπείγον κρυπτογραφικὸ τηλεγράφημα τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου ἀπ' τὸ Παρίσι:

«Τὸ Ἀνώτατον Συμβούλιον τῆς Συνδιασκέψεως, ἐν τῇ σημερινῇ αὐτοῦ συνεδριάσει, ἀπεφάσισεν ὅπως ἡ παρασκευασθεῖσα στρατιωτικὴ δύναμις ἀναχωρήσει ἀμέσως εἰς Σμύρνην. Ἡ ἀπόφασις ἐλήφθη παμψηφεί. Ζήτω τὸ Ἔθνος! Ἐλευθέριος Βενιζέλος».

Κανεὶς ὅμως δὲν πρέπει νὰ μάθει τὸ μεγάλο αὐτὸ γεγονός. Ἡ χαρμόσυνη εἶδηση δὲν θὰ γνωσθεῖ παρὰ τὴ στιγμή, ποὺ τὰ πλοῖα θὰ βρῖσκονται στὸ πέλαγος. Κι ὅμως κάτι διαισθάνονται οἱ πολεμιστὲς μας. Κάτι ἀντιλαμβάνονται οἱ στρατιῶτες μας: πὼς ξεκινοῦν γιὰ τὸν λυτρωμὸ σκλαβωμένων ἀδελφῶν.

Διοικητὴς τῆς πρώτης μεραρχίας ὁ Ζαφειρίου. Μαζί του ὁ συνταγματάρχης Τσερούλης κι οἱ ἀντισυνταγματάρχες Σταυριανόπουλος, Σχινᾶς καὶ Τσάκαλος. Ἡ ἐπιβίβαση τοῦ στρατοῦ γίνεται ταχύτατα. Σὲ λίγες ὥρες, 18.000 ἄνδρες, μὲ πολυάριθμο πολεμικὸ ὕλικό, ἐπιβιβάζονται στὰ καράβια. Τὰ ἀντιτοπιλικὰ μας ἔτομα γιὰ νὰ συνοδεύσουν τὸ ἐκστρατευτικὸ σῶμα.

Εἶναι ἓνα λαμπρὸ πρωῒνό. Ὁ ἥλιος σκορπίζει τὶς χρυσὲς ἀκτίδες του καὶ κάνουν νὰ λάμπουν πὸ πολὺ τὰ ἡλιοκαμμένα πρόσωπα τῶν πολεμιστῶν μας.

Ὁ μέραρχος, μὲ τὸ ἐπιτελεῖο του, στέκεται στὴ γέφυρα τοῦ ὀπλιταγωγοῦ «Συρία» καὶ παρακολουθεῖ τὶς προετοιμασίες. Σὲ λίγο, τὸν πλησιάζει ὁ πλωτάρχης Σαχτούρης. Τὸν ρωτᾷ:

—Ἔτομα;

—Ἔτομα, στρατηγέ μου.

Τότε ὁ Ζαφειρίου κάνει τρεῖς φορὲς τὸ σταυρὸ του. Κοντὰ του εἶναι ὁ ἀρχηγὸς τοῦ πεζικοῦ Τσερούλης. Σκύβει καὶ τὸν φιλά. Δυὸ δάκρυα κυλοῦν ἀπὸ τὰ μάτια του. Κι ὁ μέραρχος δίνει τὸ πρόσταγμα: «Ἐμπρός!». Βγάζει, ὑψώνει τὸ πηλίκιό του καὶ μ' ἀσυγκράτητο πατριωτικὸ παλμὸ φωνάζει:

—«Ζήτω ἡ Ἑλλάς».

Παραλήρημα ἐνθουσιασμοῦ καταλαμβάνει στρατιῶτες καὶ πληρώματα. Ὅλοι κλαῖνε ἀπὸ χαρὰ, καί, μ' ἓνα στόμα τραγουδοῦν:

«Ἄπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη... Ζήτω, ζήτω ἡ Λευτεριά!»

Καὶ τὰ πλοῖα, τὰ ποθητὰ πλοῖα μὲ τοὺς ἐλευθερωτὲς ἀρχίζουν νὰ σχίζουν τὰ γλαυκὰ ἀτλάζια τοῦ Αἰγαίου. Καὶ βγαίνουν τὰ μελλούμενα τῶν χρόνων τῶν παλιῶν:

—Ὁ βασιλεὺς δὲν πέθανε! Καὶ μιὰ φωνὴ

μεγάλῃ
ἀκούσθη ἐπάνω ἀπ' τὰ βουνὰ στοὺς ὄχθους
τῶν γιαιῶν:

—Πάλι μὲ χρόνους μὲ καιροὺς!... ὦ! σεῖς
καιροὶ μεγάλοι,

ὡς πῶπαν τὰ μελλούμενα τῶν χρόνων τῶν
παλιῶν...

Καὶ τ' ἀγαπημένα καράβια μὲ τοὺς ἐλευθερωτὲς συνεχίζουν ν' ἀυλακάνουν τὴν ἀφρισμένη θάλασσα. Νυχτάνει. Μέσα στὴ φεγγαρόλουπη νύχτα τῆς Προτομαγιάς ἀναδύεται ἡ μυθικὴ γοργόνα καὶ σταματᾷ τὰ πλοῖα. Ρωτᾷ τοὺς κυβερνήτες:

- Γιὰ ποῦ;
 —Γιὰ τὴ Σμύρνη.
 —Ζῆ λοιπὸν ὁ Μεγαλέξανδρος;
 —Ζῆ καὶ βασιλεύει...

Καὶ τὰ πλοῖα μας ἐξακολουθοῦν ἐλεύθερα τὴν πορεία τους.

Ἴσα γιὰ τὴ Σμύρνη! Τὰ πανιὰ σηκωμένα πάνω στὶς μπρατσιέρες! Καπετάνιοι ἀπὸ παλιὰ γενιά, καὶ ψηλὰ ξεσπρόθωρες παντιέρες. Μπρὸς γοργὴ γοργόνα ἀγριωπὴ, πλάι ἀφροστεφάνωτα μπουρλότα — κοφτερὸ πελέκι τὸ κοιλί, ἄγκυρα κι ἡ δόξα — σὰν καὶ πρῶτα!

Ζεῖδωρες αἶρες καὶ ἄνემοι θριάμβων φουσκώνουν τὰ λευκὰ πανιά, καὶ τὰ καράβια γρήγορα-γρήγορα κυλοῦν. Δὲν τὰ κινοῦν μόνο οἱ χαλύβδινες μηχανές τους. Τὰ σπρώχνει καὶ ἡ πνοὴ τῶν πολεμιστῶν, ποὺ βιάζονται νὰ πατήσουν τ' ἁγιασμένα χώματα. Τὰ ἐλκύει, ἀκόμη, ὁ μαγνήτης τῶν ἀκοίμητων πῶθων μυριάδων σκλαβωμένων ἀδελφῶν τῆς Ἰωνίας.

Πρωτομαγιά... Ὅλα τριγύρω γέλιο καὶ φῶς. Θριάμβους ὑψώνει στὰ οὐράνια πλάτη ὁ ἥλιος. Μυρωμένη πνοὴ ξεχύνεται παντοῦ. Εὐωδιάζει ἡ γῆ ἀπὸ ροδοπλήμμυρα κι ὀλόγυρα ἰριδίζει μιὰ διατονικὴ συμφωνία χρωμάτων. Ἰριδίζουν καὶ τὰ πρόσωπα τῶν Σμυρναίων ἀπὸ τὸ φῶς τῆς χαρᾶς. Μαγιάτικα τριαντάφυλλα στὴ γῆ καὶ στὶς καρδιές...

Τὸ ἀπόγεμα τῆς Πρωτομαγιάς, ὁ Χρυσόστομος Σμύρνης, ὁ μεγάλος Ἐθνομάρτυς, καλεῖ νὰ προσέλθουν στὸ συνοδικὸ τῆς Μητροπόλεως οἱ Δημογέροντες καὶ οἱ πρόκριτοι τῆς ἰωνικῆς πρωτεύουσας. Σὲ λίγο ἡ μεγάλη αἴθουσα τοῦ μητροπολιτικοῦ μεγάρου εἶναι ἀσφραγικὰ γεμάτη. Ἐκδηλὴ συγκίνηση επικρατεῖ. Ὁ μητροπολίτης, ποὺ θεῖο φῶς καταυγάζει τὸ πρόσωπό του, μὲ παλλόμενη ἀπὸ συγκίνηση φωνή, λέει:

«Ἀδελφοί μου. Σὰς ἐκαλέσαμεν σήμερον εἰς μίαν ὑψηλὴν καὶ θείαν μυσταγωγίαν, ἐξ ἐκείνων αἱ ὁποῖαι, ἅπαξ εἰς τὸ διάστημα ὀλοκλήρων αἰώνων, τελεσιουργοῦνται εἰς τὰς τύχας τῶν λαῶν. Ἀποκαλυφθῆτε καὶ στήτε καλῶς μετὰ φόβου Θεοῦ, τὰ μέτωπα ὑψηλά, κλίνοντες μόνον τὸ γόνυ τῆς ψυχῆς πρὸ τῶν μεγάλων ἀνεξερευνητῶν βουλῶν τοῦ Θεοῦ. Ἀδελφοί, τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου ἐπέστη. Οἱ πόθοι τῶν αἰῶνων ἐκκληροῦνται. Αἱ μεγάλα τοῦ Γένους ἐλπίδες, ὁ ἀκοίμητος, ὁ ἀνύστακτος, ὁ σφοδρὸς,

ὁ μύχιος, ὁ θερμὸς, ὁ καίων καὶ φλογίζων, ὡς ὁ πυρακτωμένος σίδηρος, τὰ σπλάχνα μας πόθος πρὸς ἔνωσιν μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος, ἰδοὺ κατὰ τὴν σημερινὴν ἰσορικήν καὶ ἀξιωμαθιμὸνεντον ἡμέραν τῆς 1ης Μαΐου, τοῦ δροσοσταλάκτου τούτου μηνός, τοῦ στεφάνου τῶν μηνῶν, γίνεται πραγματικότης. Ἀπὸ σήμερον ἀποτελοῦμεν τμήμα τῆς ἠνωμένης, τῆς ἐνδόξου, τῆς μεγάλης μας πατρίδος Ἑλλάδος. Ἡ ἀποβίβασις τῶν ἐλληνικῶν στρατευμάτων εἰς τὰ μικρασιατικὰ παράλια ἤρξατο. Τὸ ἐξωτερικὸν φρούριον τῆς Σμύρνης κατελήφθη ὑπὸ τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ...».

Καὶ πράγματι. Τὸ μεσημέρι ἀκριβῶς τῆς Πρωτομαγιάς, τὸ ἀντιτορπιλικὸ «Σφενδόνη» πλέει πρὸς τὸ ἐξωτερικὸ φρούριον τῆς Σμύρνης τὸ «Ξώκαστρο». Ἀποβιβάζονται πεζοναῦτες. Ἐκατὸν τόσοι Τοῦρκοι στρατιῶτες, σκυθρωποὶ καὶ σιωπηλοὶ ἀποχωροῦν. Ἐνας σημαιοφόρος ὑποστέλλει τὴν τουρκικὴ σημαία καὶ ὑψώνει τὴ Γαλανόλευκην, ἐνῶ οἱ ναῦτες παρουσιάζουν ὄπλα καὶ ἡ μουσικὴ ἀναχοῦει τὸν ἐθνικὸν ὕμνο...

Τὴν ἴδια ὥρα, ἕκτακτα παραρτήματα τῶν ἐφημερίδων, στὴν Ἀθήνα, ἀναγγέλλουν τὴν χαρμόσυνη εἶδηση καὶ 21 κανονιοβολισμοὶ ἀπὸ τὸ Λυκαβητὸ χαϊρετίζουν τὸ μεγάλο γεγονός.

- Ὁ Στρατὸς μας στὴ Σμύρνη!
 —Ἡ Σμύρνη ἐλληνικὴ!
 —Καὶ στὴν Πόλη!...

Συγκινητικὲς σκηνὲς σημειώνονται στοὺς ἀθηναϊκοὺς δρόμους. Ὁ ἕνας φιλᾷ τὸν ἄλλο. Ρίγη συγκινήσεως. Συγκλονιστικὸς παλμὸς στὰ στήθη ὄλων.

Τὰ κέντρα πλημμυρίζουν ἀπὸ ἐνθουσιώδη πλήθη. Οἱ ὀρχήστρες παίζουν θούρια καὶ τὸ «Σμύρνη, πατρίδα μου γλυκειά...». Ἡ χαρὰ ζωγραφισμένη στὰ πρόσωπα ὄλων. Στὸ «Πανελλήνιον», στὸ «Διεθνές», στὴν «Ἡβη», σ' ὅλα τὰ ἐστιατόρια καὶ τὰ ζαχαροπλαστεία, οἱ ἐκδηλώσεις ἐνθουσιασμοῦ εἶναι ζωηρότατες. Πρωτοστατοῦν, βέβαια, οἱ Σμυρνοῖ, ποὺ ξεῖλλοι ἀπὸ χαρὰ πανηγυρίζουν τὴν ἀπελευθέρωση τῆς πατρίδος των.

Στὰ Χαντεῖα, ἕνας τραυματίας τοῦ Μπιζανίου κλείνει τὸ περιπτερό του καὶ τοποθετεῖ μεγάλη πινακίδα:

«Ἐνεκεν τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Σμύρνης καὶ πρὸς τιμὴν τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ τὸ περιπτερο θὰ μείνῃ κλειστό. Δὲν πουλᾷ!».

λε ὁ τραγουδιστὴς τοῦ Γένους Μιχαὴλ Ἀργυροπούλου:

Κι ἄς ἔρθῃ ἡ ὁμορφότερη κερᾶστρα,
ἡ ἄγνῃ παρθένα,
ποῦ λένε Ἐλευθερά,
νὰ μᾶς κερᾶσῃ τὸ παλιὸ πιετὸ
τοῦ Εἰκοσιένα,
ποῦχει μαρτυρὴν εὐωδιά
κι αἰμάτινη θωριά!...

Κι ἀρχίζει ἡ παρέλαση τοῦ στρατοῦ μας στὴν προκυμαία, μέσα σὲ μιὰ γαλανόλευκη ἀποθέωση. Καὶ νά, τὰ λιγερά εὐζωνικά. Καὶ κυματίζει στὰ θαμπωμένα ἀπὸ τὰ δάκρυα μάτια τοῦ κόσμου ἡ σημαία τοῦ Καβαλλάρη Ἀγίου. Καὶ παρελαύνει ἡ Σιδηρᾶ Μεραρχία, μὲ τὰ παράσημα τῆς δόξας στὰ στήθη τῶν πολεμιστῶν. Καὶ προχωροῦν οἱ ἔλευθερωτές. Καὶ οἱ Σμυρνοπούλες τοὺς ραίνουν μὲ ροδοπέταλα καὶ τοὺς ραντίζουν μὲ ἀνθόνερα. Ναι, γενιὲς τοὺς πρόσμεναν, γενιὲς τοὺς ὠνευρεύτηκαν. Κόσμοι παραμερίζουν, τώρα γιὰ νὰ περάσουν. Καὶ περνοῦν ἐκεῖνοι, ὠραῖοι καὶ δυνατοὶ στὴν ψυχὴ καὶ στὸ κορμί. Στὸν οὐρανὸ τῶν περρωμένων μαγικοὶ κι δλόφωτοι γαλαξίες. Ἡ Ἑλλάδα προχωρεῖ καὶ ὑψώνει νέα τρόπαια. Ἡ Ἑλλάδα στὴν Ἰωνία. Ἡ ἀθάνατη Μητέρα σφιχταγκαλιάζει στὴ ζεστή της ἀγκαλιὰ τὴν πρωτοκόρη τῆς ὁμορφιάς: Σένα Σμύρνη!

Χτυπήστε, Ὀμηρῶν ἰωνικὲς οἱ λύρες
Σμύρνη, ξανά γεννήτρες εἶναι οἱ Μοῦρες...

Ἐκατοντάδες φτάνουν στὸ Μητροπολιτικὸ Μέγαρο τὰ συγχαρητήρια γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Σμύρνης ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ στρατό. Ἀπὸ τὰ πρῶτα, ποῦ ἔλαβε ὁ Χρυσόστομος, ἦταν τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου:

«Χριστὸς ἀνέστη! Ἐκκλησία καὶ κυπριακὸς λαὸς εὐχονται εὐτυχίαν καὶ συχαίρουσιν Ὑμῖν ἐπὶ εὐκαιρᾷ ἱερᾶς στιγμῆς. Ὅλοι συνορτάζομεν μεθ' ὑμῶν μίαν τὸν εὐτυχιστέρον ἡμερῶν τοῦ νεωτέρου ἔθνικοῦ μας βίου. Διερμηνεύσατε εἰς τὸν ἀδελφὸν λαὸν τῆς Ἰωνίας συγχαρητήριους εὐχὰς κυπριακῆς Ἐκκλησίας καὶ κυπριακοῦ λαοῦ, οἵτινες ἔχοντες πεποίθησιν εἰς τὰ εὐγενῆ αἰσθήματα τῆς Ἀγγλίας ἀναμένομεν ἀπελευθέρωσιν».

Κι ὁ Χρυσόστομος, συγκινημένος ἀπαντᾷ στὸν Ἀρχιεπίσκοπον Κύπρου καὶ τοὺς βουλευτὲς τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ:

«Ἀληθῶς ἀνέστη! Ἐκκλησία καὶ λαὸς Σμύρ-

νης εὐχονται, καθ' ἣν στιγμὴν θὰ λαμβάνητε τὸ παρὸν τηλεγράφημα, νὰ ψάλλητε καὶ ὑμεῖς διὰ τὴν ἔνδοξον μεγαλόνησον τὸ Χριστὸς ἀνέστη».

Κι ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς συνεχίζει τὴ θριαμβικὴ του πορεία πρὸς τὸ ἐσωτερικὸ τῆς Μικρασίας. Ἡ νικηφόρος σημαία τῶν Ἑλλήνων πάντα ἐμπρός!

Ἐλεύθερες οἱ ἑλληνικώτατες Κυδωνίες, μὲ τὴν ἱστορικὴ τους Ἀκαδημία. Ἐλεύθερη ἡ Ἐφρεσσος, μὲ τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. Ἐλεύθερη ἡ Πέργαμος τῶν Ἀττάλων. Ἐλεύθερες, ὄλες σχεδὸν οἱ φωτεινὲς λυχνίες τῆς Ἀποκαλύψεως.

Ἀγαλλίαση καὶ χαρὰ στὶς καρδιὲς τῶν Ἑλλήνων, ποὺ λυτρώθηκαν ἀπ' τὸ μακροαῖωνα τουρκικὸ ζυγὸ. Ὅλοι πανηγυρίζουν, κάθε μέρα, τὸ θεῖο δῶρο τῆς Λευτεριάς. Ἀσπρομάλληδες γέροι, Συμεῶνες τῆς χριστιανικῆς παράδοσης, μὲ σημαίες καὶ μὲ βάρια, χαιρετοῦν τοὺς ἔλευθερωτὲς ἀπὸ τὶς πόλεις ποὺ περνοῦν:

—Νῦν ἀπολύεις τοὺς δούλους σου...

Οἱ καμπάνες τῶν Ἐκκλησιῶν, ποὺ εἶχαν κάνει μουσικὴ καὶ μελωδίαν τὴν πίστη τους, καρτερώντας αἰῶνες, τὴ λευτεριά, σημαίνουν τώρα ἀναστάσιμα τὸν Ὁρθρο καὶ τὸν Ἐσπερινό.

Ἡ χαρὰ τοῦ Πάσχα, σὲ ἀδιάκοπη συνέχεια. Ἡ ἐορτὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ κάθε πρωτὴ καὶ κάθε βράδυ. Ὁ Μικρασιατικὸς κόμπος ἀντηχεῖ ἀπὸ ἑλληνικὰ τραγούδια. Στους τοίχους τῶν ἀγροτικῶν σπιτιῶν ζωγραφισμένη ἡ ἑλληνικὴ σημαία, γιὰ νὰ τὴ χαίρωνται οἱ διαβάτες, ὁ ἥλιος, τὸ φεγγάρι, τ' ἄστρα...

Ὀρμητικοὶ κι ἀκάθεκτοι οἱ Ἕλληνες στρατιῶτες προχωροῦν. Οἱ ἀπόκρημνες βουνοπλαγιές, τὰ ποικιλώνυμα Ντάγ, οἱ θαθεῖες χαράδρες τῆς Ἀνατολῆς γίνονται μάργυρες τῆς ἑλληνικῆς ἀνδρείας.

Παντοῦ ἡ νίκη στεφανώνει τὰ ἑλληνικὰ ὄπλα. Χείμαρρος τὸ πέρασμα τῶν γενναίων μας. Θύελλα ἡ ἐφοδὸς των. Κι ἐλευθερώνουν τὴν Κίο καὶ τὴ Νικομήδεια, τὴν Προύσα καὶ τὰ Μουδανιά, τὴ Νίκαια καὶ τὴ Ραιδεστό, τὴν Ἡράκλεια καὶ τὶς Σαράντα Ἐκκλησιές, τὴν Ἀδριανόπουλη καὶ τὴν Προικόνησο.

Στὶς μικρασιατικὲς καὶ θρακικὲς κοιλάδες ἀντηχοῦν ἑλληνικοὶ ὕμνοι καὶ στὰ γλαυκὰ νερά τῆς Προποντίδος ἡγεμονικὰ καθρεφτίζεται ἡ Γαλανόλευκη.

Ἐτοιμος, τώρα, ὁ Μαρμαρωμένος Βασιλιάς

νά ξυπνήσει από τὸν πεντακοσάχρονο ὕπνο του. Ἔτοιμη κι ἡ δεσμευμένη ἡχὴ τῆς Ἁγίας Σοφίας νά λυθεῖ γιὰ ἕνα καινούργιο «Τῆ Ἑπερμάχου...». Ὁ δικέφαλος ἀετὸς τανύει περήφανα τὰ φτερά του, γιὰ νά καλύψει τὴ νέα Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία.

Ἐπὶ τρία χρόνια ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ 2α Μαΐου τοῦ 1919 κανένα σύννεφο δὲ σκίαζε τὸν καταγάλανο οὐρανὸ τῆς Σμύρνης. Ὁ Ἀρχάγγελος τοῦ Μετώπου, μὲ ὀρθὴ τὴ ρομφαία του, ἀκοίμητος στεκόταν φρουρὸς τῆς. Ἡ χαλύβδινη ἀσπίδα τῶν Ἀκριτῶν μας τὴν προστάτευε. Μέσα στὸ ἀτλάξι τῆς σμυρναϊκῆς θάλασσας, ποὺ μύριες πτυχὲς σχημάτιζε τὸ θεότρελλο τοῦ μπάτη παιχνίδι, νανοριζόταν ἡ «Λήμνος» μὲ ὑψωμένη τὴ Γαλανόλευκη. Οἱ καρδιὲς τῶν Σμυρναίων ἑορτινὰ ντυμένες, πανηγύριζαν τὸ θεῖο δῶρο τοῦ Ἀντρομοῦ.

2 Μαΐου 1919. Μέρα μεγάλη, κλητὴ, βασιλίδα, Μέρα ἁγία, τρισαγία, ἑορτὴ ἑορτῶν καὶ πανηγυρὶς πανηγύρεων. Μέρα καλλώπισμα τοῦ Γένους. Χρυσοποικιλτο κόσμημα τῆς Φυλῆς. Ποὺ ὁ ἀντίλαλός τῆς δονεῖ ὡς τὰ τρισάθια τὶς ψυχὲς τῶν Ἑλλήνων. Ποὺ μὲ χρωμάτων ποταμοῦς εἶναι χαραγμένη στὶς καρδιὲς μας. Ποὺ εἶναι τραγοῦδι, ὕμνος, ἔπος, ὀδῆ, διθύραμβος, δοξολογία, φῶς, ἀστραπή, μεθύσι, ψυχῶν ἀνάσταση... Ὡ ἀξέχαστη, ἱστορικὴ καὶ δοξασμένη μέρα! Ὡ ἀλησμόνητη δευτέρα Μαΐου τοῦ 1919!

Ἔτσι κυλοῦσε κι ἔτσι γελοῦσε ἡ ζωὴ στὴ Σμύρνη καὶ στὴ λυτρωμένη Μικρασία, ὡς τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1922.

Μὰ τὸ μεγάλο ὄνειρο τῆς λευτεριάς γιὰ τὸν μικρασιατικὸ λαὸ δὲν κράτησε πολὺ... Ἀπὸ τὶς πρῶτες μέρες τοῦ Μαρτίου τοῦ 1922 ἄρχισε ἡ ἀγωνία τῶν Σμυρναίων γιὰ τὸ μέλλον τους. Τὰ πρῶτα δυσάρεστα μηνύματα ἀπ' τὸ Μικρασιατικὸ Μέτωπο φτάνουν στὴ Σμύρνη. Οἱ μεγάλοι μας Σύμμαχοι ἔχουν ἐγκαταλείψει μόνη τὴν Ἑλλάδα στὸ τραχὺ ἀπελευθερωτικὸ τῆς ἀγῶνα. Ὁ Σαγγάριος κοκκίνισε ἀπὸ τὸ αἶμα τῶν πολεμιστῶν μας. Οἱ Κεμαλικοί, μὲ τὴ συμφωνία τοῦ Φρανκλὲν Μπουγιόν, ἀπόκτησαν ὅλο τὸ πολυάριθμο πολεμικὸ ὕλικό τῆς Κιλικίας. Ἡ στρατιὰ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἔχει ἀπὸ τότε, κατὰ τὴν ἱστορικὴ φράση τοῦ ἀρχιστρατήγου Χατζανέστη, τὸ «θάνατο μέσα τῆς». Οἱ «ἰσχυροὶ τῆς γῆς» ζητοῦν ἐπίμανα τὴν ἀπομάκρυνση τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἀπὸ τὴ Μικρα-

σία καὶ τὴν ὑπαγωγή τῆς καὶ πάλι κάτω ἀπὸ τὴν τουρκικὴ κυριαρχία. Παρὰ τὶς ἀντιδράσεις τοῦ ἀνεκδιήγητου βυατου ἀρμοστή Στεργιάδη, ἡ Σμύρνη προετοιμάζεται γιὰ τὸν «ὑπὲρ πάντων ἀγῶνα» καὶ ἰδρύει τὴ «Μικρασιατικὴ Ἄμυνα». Δὲν ἔχει ὅπλα, δὲν ἔχει χρήματα, μὰ δὲν θ' ἀφίσει, μὲ κανένα τρόπο, νά υποδουλωθεῖ καὶ πάλι. Οἱ Σμυρναῖες προσφέρουν γιὰ τὸν ἀγῶνα τὰ κοσμήματά τους, ἡ Ἐκκλησία τ' ἀναθήματα τῶν ναῶν καὶ τὰ χρυσὰ ἱερὰ σκευῆ. Ἐθελοντὲς Σμυρναῖοι πυκνῶνουν τὶς τάξεις τοῦ μαχομένου ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

Τότε στὶς δραματικὲς αὐτὲς ὥρες, φτάνει στὴ Σμύρνη ὁ Μητροπολίτης Πάφου Ἰάκωβος Ἀντζουλάτος, κομιστὴς τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀλληλεγγύης τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ πρὸς τὸ μικρασιατικὸ, καὶ προβαίνει στὶς ἀκόλουθες δηλώσεις πρὸς τὴν ἐφημερίδα «Θάρος», ποὺ ἐκδίδαμε ὁ ἀδελφός μου κι ἐγώ:

«Ὅπως θὰ γνωρίζετε, ὁ Κυπριακὸς λαὸς συμπονεῖ καὶ συμπάσχει μετὰ τοῦ ἀλυτρώτου Ἑλληνισμοῦ. Ἰδιαιτέρως συμπαθεῖς πρὸς τὸν Κυπριακὸν λαὸν εἶναι οἱ Μικρασιάται, οἱ ὁποῖοι, πρὶν προφθάσουν ν' ἀπολαύσουν τὰ ἀγαθὰ τῆς ἐλευθερίας, ἀπειλοῦνται καὶ πάλιν νά ἐπανεέλθουν ὑπὸ τὸν πλέον ἐπαχθῆ καὶ βάρβαρον ζυγόν. Ὁ Κυπριακὸς λαὸς ἐνδιαφέρεται τὰ μέγιστα διὰ τοὺς ἀδελφοὺς Μικρασιάτας, τῶν ὁποίων τὰς ἐνεργείας, μετὰ ἱερᾶς συγκινήσεως, παρακολουθεῖ. Διὰ νά ἀποδείξῃ τοῦτο καὶ ἐμπράκτως, ἐνεργεῖ παλαικοὺς ἐράνους, τὸ προῖον τῶν ὁποίων θὰ ἀποστείλῃ διὰ τὸν Μικρασιατικὸν ἀγῶνα. Ὁ Κυπριακὸς λαὸς, μετὰ προθυμίας σπεύδει νά συνεισφέρει τὸν ὀβολόν του. Εἶναι κομιστὴς δύο ἐπιστολῶν ἐκ μέρους τῆς Κυπριακῆς Ἐκκλησίας. Ἡ μία ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Σμύρνης καὶ ἡ ἑτέρα πρὸς τὸν Ἀρχηγόν τῆς Στρατιᾶς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας».

Ἴδου τὰ κείμενα τῶν δύο ἐπιστολῶν, ποὺ εἶναι πράγματι ἱστορικά. Σ' αὐτὲς ἐκδηλώνεται ἡ ἀμέριστη ἀγάπη καὶ ἀλληλεγγύη τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ πρὸς τὸ Μικρασιατικὸ, ἀλλὰ ταυτόχρονα καὶ ἡ ἀκλόνητη ἀπόφαση τῆς Μεγαλονήσου ν' ἀποτινάξῃ τὸν ξένο ζυγόν. Ἡ ἀπὸ 19 Μαΐου 1922 ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Ἐθνομάρτυρα Χρυσόστομο εἶναι ἡ ἀκόλουθη:

«Σεβασμιώτατε. Τμήμα ἀναπόσπαστον τῆς ὅλης οἰκογενείας ἡ νῆσος ἡμῶν, πρώτη τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν γευθεῖσα τὴν ἀλόγη τῆς δου-

λείας, ἠσθάνθη τὴν ἦν καὶ τὸ ὄλον Ἑλληνικὸν ἀνεκλάλητον χαρὰν ὅτε τὴν 2αν Μαΐου 1919 ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἐλάμβανε τὴν ἐντολὴν νὰ φέρῃ μέχρι τῶν ἀπῶν καὶ τῶν μεσογειῶν τῆς ἡλιολούστου Ἰωνίας τὸν χαρμόσυτον ἀσπασμὸν τῆς ἐλευθέρως Πατρίδος. Ὅτε δὲ ἐπ' ἐσχάτων οἱ ἰσχυροὶ τῆς γῆς, παλινωδοῦντες ἐξέφερον ἐν Παρισίοις τὴν περὶ τὴν τύχην τῆς Ἰωνίας ἀδικον ἀπόφασιν, καταστιγματίζουσαν τὸν εὐρωπαϊκὸν πολιτισμὸν καὶ ὑβρίζουσαν τὸ δίκαιον, μετὰ τοῦ ὄλου Ἑλληνισμοῦ ἠσθάνθη ἡ Κύπρος νυσομένην ἑαυτὴν εἰς τὰ βαθύτερα.

»Μεθ' ὑπερηφάνου συγκινήσεως καὶ ἀδελφικῆς στοργῆς ἔμαθεν ὅσας ἀνδρικὰς ἀποφάσεις ἔλαβεν ὁ ἀδελφὸς Μικρασιατικὸς λαός, ἐγερωθεὶς ὡς εἰς ἄνθρωπος, ἔτοιμος νὰ ἀποτρέψῃ, πάσῃ θυσίᾳ, τὴν ἐπαναγωγὴν τῶν βεβήλων εἰς τὰ μόλις καθαρθέντα ἱερὰ ἐδάφη, ὅπου μεγάλα τῆς Ἐκκλησίας στοιχεῖα κεκοίμηται καὶ ὅπου ἄσβεστοι, ἐπὶ αἰῶνας, παρέμειναν αἱ ἐστία τῆς ἑλληνικῆς παραδόσεως. Ἡ κραυγὴ τοῦ Μικρασιατικοῦ λαοῦ, ἀπειλουμένου εἰς τὰ ἱερώτερα του, συναγείρασα τὸ Ἔθνος, συναγείρει τὸ Παγκύπριον, ἔτοιμον νὰ συνενέγκῃ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῶν Μικρασιατικῶν θυσιῶν, ὅ,τι ἡ συνείδησις τῶν δεσμῶν αὐτοῦ μετὰ τοῦ Ἰωνικοῦ ἀδελφοῦ ἐπέβαλεν αὐτῷ. Ἐφ' ὃ καὶ τὸ Ἐθνικὸν Συμβούλιον τῆς νήσου, διασκεπτόμενον ἐπὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ἐθνικῶν πραγμάτων, ἔλαβε τὴν ἀπόφασιν, σύμφωνον πρὸς τὰ αἰσθήματα καὶ τὰς ἀντιλήψεις τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ, νὰ καλέσῃ τὸν λαὸν τοῦτον ὅπως ἐνισχύσῃ τοὺς ἐν τῇ Ἰωνίᾳ ἀγωνιζομένους ἀδελφοὺς ἐν τῷ περὶ τῶν ὄλων ἀγῶνι αὐτῶν δι' ἀποστολῆς ἐθελοντῶν καὶ χρηματικῶν βοηθημάτων. Κατηρτίσθησαν ἤδη ἀνὰ τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία εἰδικαὶ ἐπιτροπαί, ἐνεργοῦσαι ἐθνικοὺς ἐράνους ὑπὲρ τῶν ἀγωνιζομένων ἀδελφῶν ἡμῶν ἐν Μικρασίᾳ, οὓς ἐν καιρῷ θέλομεν ἀποστελῆν εἰς τὸν πρὸς ὄν ὄρον, ὅπως διατεθοῦν ὑπὲρ τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ Μικρασιατικοῦ ἀγῶνος. Ἐξαγγέλλοντες ταῦτα πρὸς τὴν Ἑμετέραν ἐν Χριστῷ ἀγάπην, δραττόμεθα τῆς παρουσίας εὐκαιρίας νὰ διαβιβάσωμεν δι' ἡμῶν πρὸς τὸν ἀδελφὸν Μικρασιατικὸν λαὸν τὰς θερμότερας τῶν εὐχῶν τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ ὑπὲρ παγίωσεως ὀριστικῆς τῶν προσφάτως κτηθεῖσάν ἐλευθεριῶν αὐτοῦ, τελειωτικὴν δὲ ἀποτροπὴν τῶν ἀπειλούντων αὐτὸν δεινῶν, διατρανώσωμεν, δὲ τὸ διακατέχον τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν τῆς Κύπρου φιλαδέλφον ζωηρὸν αἴσθημα, ἐπι-

βαλλομένης, αὐτῷ πάσης θυσίας χάριν τῶν ἰδεωδῶν τῆς ἑλληνικῆς Ἰωνίας.

Ὁ ἀείμνηστος Ἐθνομάρτυς Χρυσόστομος Σμύρνης ἀπήντησε πρὸς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Κύπρου μετὰ τὴν ἀκόλουθῃ ἐπιστολῇ:

«Μακαριώτατε. Βάλαμον παρηγορίας ἐνεστάλαξεν εἰς τὴν αἰμάσσουσαν καρδίαν τῶν Μικρασιατῶν, ἡ ἐπιστολὴ τῆς ὑμετέρας Μακαριότητος, διατρανοῦσα τὴν στάσιν ἀλληλεγγύης καὶ τὸν πόνον τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ διὰ τὴν σκληρὰν περὶ αὐτοῦ ἀπόφασιν τῶν ἰσχυρῶν τῆς ἡμέρας νὰ ἐπαναφέρωσιν αὐτοὺς εἰς τὴν δουλείαν, ἀπὸ τῆς ὁποίας ποταμοὶ αἵματος τοὺς ἀπήλλαξαν.

»Πλὴν ὅσον καὶ ἂν ἡ ἀπόφασιν τῶν ἰσχυρῶν εἶναι ἀδικος, ἡ σύμψινα καὶ ἡ ἀλληλεγγύη τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἡ στερεὰ αὐτοῦ ἀπόφασιν νὰ κρατήσῃ τὰ κεκτημένα, διὰ πάσης θυσίας, θέλουσι μετατρέψῃ τὰς ἀποφάσεις τῶν ἰσχυρῶν. Τὰ δίκαια τῶν λαῶν εἶναι ἀδύνατον νὰ καταπατηθῶσιν ἐπὶ τέλους, ἀρκεῖ νὰ προσφερθῶσιν αἱ ἀπαιτούμεναι θυσίαι. Αἱ δὲ θυσίαι αὗται θὰ προσφερθῶσιν, ὡς μαρτυρεῖ ὁ ἀπανταχοῦ τῆς γῆς συναγεμῶς τοῦ Ἑλληνισμοῦ πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν δικαίων μας. Αἱ εὐχαὶ τῶν ταγῶν τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ, ἡ συμμετοχὴ εἰς τὸν πόνον ἡμῶν ἐγγυῶνται τὴν τελείαν ἀποκατάστασιν. Ἐκφράζομεν τὴν εὐγνωμοσύνην ἀπαξάπαντος τοῦ Μικρασιατικοῦ λαοῦ πρὸς τοὺς Κυπρίους».

Σὲ συνέχεια ὁ Μητροπολίτης Πάφου προέβη στὶς ἀκόλουθες δηλώσεις πρὸς τὴν ἐφημερίδα μας «Θάρος»:

«Ἡ Κύπρος δὲν ἔπαυσε νὰ ἐπιζητῇ τὴν ἐθνικὴν ἀποκατάστασίν της. Ὁ Κυπριακὸς λαὸς οὐδέποτε ἔπαυσε νὰ ἐλπίζῃ ὅτι ὁ ἐθνικὸς του πόθος θὰ πραγματοποιηθῇ καὶ ὅτι μίαν ἡμέραν ἡ ὠραία μας νῆσος θ' ἀποτελέσῃ μέρος ἀναπόσπαστον τῆς Μεγάλης Πατρίδος μας. Αἱ ἐκάστοτε ἐνέργειαι αἰς πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τούτου εἶναι συνεχεῖς. Πρὸ χρόνου, εἰδικὴ ἐπιτροπὴ μεταβάσα εἰς Λονδίνον κατέστησε γνωστοὺς τοὺς πόθους τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ πρὸς τὴν Ἀγγλικὴν Κυβέρνησιν. Ὁ πρωθυπουργὸς Λόυδ Τζῶρτζ ἐδήλωσεν ὅτι θὰ ἔχη ὑπ' ὄψιν τὸν πόθον τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ, διὰ πρώτην δὲ φορὰν τότε ἀπεκάλεσε τοὺς Κυπρίους «οἱ Ἑλληνοὶ τῆς Κύπρου», ἐνῶ μέχρι τότε οἱ Ἀγγλοὶ Κυβερνῆται τοὺς ὀνόμαζαν «οἱ μὴ Μωαμεθανοὶ κάτοικοι τῆς Κύπρου». Δυστυχῶς

ὅμως τὸ ζήτημα δὲν ἐπροχώρησε καὶ ὁ πόθος μας ἔμεινε καὶ πάλιν πόθος. Ἄλλ' ὁ Κυπριακὸς λαὸς δὲν θὰ παύσῃ τὸν εὐγενῆ ἀγῶνα καὶ νὰ ἐκδηλῶνῃ τὰ αἰσθημάτα του τὰ ὁποῖα εἰς δύο λέξεις συγκεκριαλιώνονται: «Θέλομεν ἔνωσιν».

»Μὲ τὴν δημοσίευσιν τῆς ἐκκλήσεως τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου πρὸς τὸν Κυπριακὸν λαὸν διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῶν Μικρασιατῶν εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν ἡρχισεν εὐθὺς ἀμέσως ἡ συλλογὴ ἐράνων. Ἐπὶ κεφαλῆς ὁ ἴδιος ὁ Ἀρχιεπίσκοπος. Ἐντὸς μίας ἡμέρας συνελέγησαν εἰς μόνην τὴν Λευκωσίαν τετρακόσαιο ἴσρα».

Οἱ ἐκδιδόμενες τότε στὴν Κύπρῳ ἐφημερίδες προτρέπουσιν, μὲ θερμώτατα ἄρθρα, τὸν Κυπριακὸν λαὸν νὰ προσφέρει ὅσο του εἶναι δυνατόν μεγαλύτερα ποσὰ γιὰ τὸν ἀγῶνα, ποὺ ἀνέλαβαν οἱ Μικρασιῆτες γιὰ τὴν ἐλευθερίαν τους. Ἡ ἐφημερίς «Σάλπιγξ» γράφει:

«Εἴμεθα βέβαιοι, ὅτι κανεὶς, ἀπολύτως κανεὶς, δὲν θὰ ἀρηθῆ τὸν ὄβολόν του ὑπὲρ τῶν ἀγωνιζομένων ὅπως σώσουν τὴν αἱματοβαμμένην Μικρασιατικὴν γῆν, μαζί δὲ μὲ αὐτὴν καὶ τὴν ζωὴν καὶ τὴν τιμὴν τῶν Μικρασιατῶν ἀδελφῶν μας ἀπὸ βέβαιον ὄλεθρον. Εἶναι ἄλλως τε ὁ μόνος τρόπος δι' οὗ ἡμεῖς οἱ Κύπριοι θὰ ἐλθωμεν ἐπίκουροι εἰς τὸν ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἐστιῶν ἀγῶνα τοῦ Μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ. Διότι κανεὶς βεβαίως δὲν ἀγνοεῖ, ὅτι ἐφράχθη εἰς ἡμᾶς ὁ δρόμος, δι' οὗ χιλιάδες ἀλκίμων Κυπρίων θὰ διέρρουν πρὸς τὴν Μικρασίαν, ὅπως προσφέρουν καὶ αὐτοὶ τὸ αἷμα τῶν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἄλλων ἀδελφῶν των.

»Ἐχομεν λοιπὸν καθήκον, ἐφ' ὅσον αἷμα δυστυχῶς δὲν δυνάμεθα νὰ προσφέρωμεν, νὰ φωνῶμεν πολλαπλασίως πρὸς τοὺς εἰς χρῆμα, συνεισφέροντες γενναίως ἕκαστος κατὰ δύναμιν, ὅπως ἐμπνεύσωμεν τουλάχιστον εἰς τοὺς κινδυνεύοντας ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἀδελφούς μας τὴν πεποίθησιν, ὅτι εἰς τὸν δίκαιόν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγῶνα των, δὲν ὑπάρχει οὐδὲ γωνία Ἑλληνισμοῦ, ἡ ὁποία δὲν συνεκινήθη καὶ δὲν εἶναι πρόθυμος νὰ παρᾶσῃ εἰς αὐτοὺς πᾶσαν ἐνίσχυσιν μέχρι τῆς αἰσίας τοῦ ἀγῶνος των ἐκθάσεως. Εἶναι καθήκον ἀπαράιτητον, εἶναι ὑποχρέωσις ἱερὰ ὅτι καὶ ἡ Κύπρος θὰ ἀνταποκριθῆ ὡς ἄριστα, καὶ εἴμεθα εἰς τοῦτο βέβαιοι, εἰς τὴν φωνὴν ταύτην τοῦ καθήκοντος, σφρηλατοῦσα διὰ τῆς αἰθορμῆτος καὶ γενναίας συμμετοχῆς τῆς εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς ἐλευθε-

ρίας τῆς Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἀγῶνα νέους δεσμούς ἐθνικῆς ἀλληλεγγύης».

Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Κυρίλλου πρὸς τὸν Ἀρχιεπισκόπον εἶναι ἡ ἀκόλουθη:

«Τῷ ἐνδόξῳ Ἀρχιεπισκόπῳ τῶν κατὰ τὴν Ἰωνίαν Ἑλληνικῶν Στρατιωτικῶν Δυνάμεων Κυρίῳ Ἀ. Παπούλα χάριν ἀπὸ Θεοῦ πατρός καὶ εὐλογίαν.

»Τὸ Ἐθνικὸν Συμβούλιον τῆς Κύπρου διασκεπτόμενον ἐσχάτως ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν τῆς νήσου ταύτης ὑποθέσεων, ἔστρεψε τὸν νοῦν καὶ τὴν σκέψιν καὶ πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς ἐθνικῆς κληρονομίας, ἐφ' οὗ ἄγγελος ἐλευθερωτῆς ἴσταται ὁ ὑπὸ τῆν ἀρχηγίαν ὑμῶν ἔνδοξος ἑλληνικὸς στρατός, ἡ ἐλπίς αὐτῆ τῶν ὑποδούλων καὶ ἡ βεβαίωσις ἀσφαλείας τῶν ἐλευθέρων. Λαβὸν δὲ σχετικὰ πρὸς τὸν Μικρασιατικὸν ἀγῶνα ἀποφάσεις συμφώνους πρὸς τοὺς ζωηροὺς πόθους τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ καὶ τὰς ἐπιτακτικὰς αὐτοῦ ὑποχρεώσεις πρὸς λαὸν δαίμονα ἀποδουόμενον εἰς ἀγῶνα ὑπὲρ τῶν ὄλων, ἐνετείλατό μοι ὡς Προέδρῳ αὐτοῦ ἵνα, ἐπικαιρῶν μεθ' ὑμῶν, διαδιβάσω τὸν χαιρετισμὸν τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ πρὸς τὸν παρὰ τὰ σύνορα τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος ἀγωνιζόμενον ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν ὑμῶν ἑλληνικὸν στρατόν.

»Ἡμεῖς, εἰς πᾶς ἐσχάτως ταύτας τοῦ Ἑλληνισμοῦ οἰκοῦντες, γνωρίζαντες, πρῶτοι τῶν Ἑλλήνων, τὴν ὑπὸ ξένους δουλείαν καὶ δουλεύοντες εἰσέτι ὑπὸ ξένους δεσπότης, διατέμνομεν ἀπὸ πάσης γωνίας τῆς νήσου ταύτης τὸν ἀσπασμὸν τῶν δούλων πρὸς τοὺς ὑπεραπιστάς τῆς ἑλληνικῆς τιμῆς, τοὺς ἀναστηλωτάς τῶν ἑλληνικῶν ἐλευθεριῶν, τοὺς ἐκδικητάς τῶν ἐθνικῶν ὕβρων, τοὺς τιμίους ἐργάτας τοῦ ἑθνικοῦ μεγαλείου. Ἡμεῖς, οἵτινες μὲ κυφίαν ὑπερηφάνειαν ἐχαιρετίσαμεν τὴν ἐλευθερωτικὴν παρέλασιν τῶν ὑπερόχων σας πολεμιστῶν ἀνὰ τὰς εὐρείας λεωφόρους τῆς ἐθνικῆς κληρονομίας, ἡμεῖς, οἵτινες ἀντικρύσαμεν ἐν ἀπίρῳ συγκινήσει τὴν ἀναδίπλωσιν τῶν νικηφόρων ἑλληνικῶν λαβάρων ἀνὰ τὰ εὐρεὰ σύνορα τῆς Ἑλλάδος τῶν πέντε θαλασσῶν, καὶ ὠνειρεύθημεν ἀσφαλῆ καὶ βεβαίαν τὴν εἰσοδὸν ἡμῶν εἰς τὸν εὐτυχή παράδεισον τῆς ἐλευθέρου ἑλληνικῆς πατρίδος, ἡμεῖς, οἵτινες δὲν ἐπαύσαμεν, οὐδὲ θὰ παύσωμεν ποτὲ στηρίζοντες τὰς ἐλπίδας ὑπὲρ τῆς ταχείας πραγματοποιήσεως τοῦ μόνου ἀναλλοιώτου πόθου νὰ ἐνωθῶμεν μετὰ τῶν ἐ-

λευθέρων ἀδελφῶν ἡμῶν ἐπὶ τὸ χαλύβδινον ξίφος τῆς ἑλληνικῆς ἀλκῆς καὶ τὸ ἀδιάρρηκτον τεῖχος τῶν νέων Ἀκριτῶν, ἡμεῖς στέλλομεν ὑπὲρ τοὺς δούλους κυπριακοὺς αἰθέρας πρὸς τὰς φωτοχαρεῖς ἀκτὰς καὶ τὰ ἱστορικὰ ἐνδότερα τῆς Ἰωνίας τὸν χαιρετισμὸν τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ πρὸς τὸν ἔνδοξον συνεχιστὴν τῆς παραδόσεως τῶν Βασιλείων καὶ Ἡρακλείων.

»Διαβιβάζοντες τὸν χαιρετισμὸν τοῦτον τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ πρὸς τὸν ἔνδοξον ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν ὑμῶν στρατὸν, γενναῖε Ἀρχιστράτηγε, ἐκφράζομεν τὴν εὐχὴν ὅπως μὴ ἴδωμεν ἑαυτοὺς ἀναλυομένους πρὸς τὴν αἰωνιότητα πρὶν ἢ ἴδωμεν τὸ σωτήριον τοῦ λαοῦ τούτου καὶ χαιρετίσωμεν ἐξ ὀνόματος αὐτοῦ ὑμᾶς ὡς ἐλευθερωτὰς ἀποθιβαζομένους εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς νήσου ταύτης. Τὰ παρόντα γράμματα ἡμῶν ἐνετάλη ὑπὸ τοῦ Ἐθνικοῦ Συμβουλίου ὅπως ἐπιδώσῃ πρὸς ὑμᾶς ὁ ἐν Χριστῷ λίαν ἀγαπητὸς ἀδελφὸς καὶ συλλειτουργὸς τῆς ἡμῶν Μετριότητος Πανερώτατος Μητροπολίτης Πάφου κ. Ἰάκωβος, ὅστις διερχόμενος διὰ Σμύρνης ἔχει ἐντολήν τῆς κυπριακῆς Ἐκκλησίας νὰ γίνῃ ὁ κομιστὴς πᾶν εὐλογιῶν αὐτῆς πρὸς ὑμᾶς τε καὶ τὸν μαχόμενον ἔνδοξον ἑλληνικὸν Στρατὸν. Ἐπὶ τούτοις διατελοῦμεν πρὸς Θεὸν ὑπὲρ ἡμῶν καὶ τοῦ ὑφ' ὑμᾶς ἐνδόξου Ἐλληνικοῦ στρατοῦ διάπυρος εὐχέτης. Ὁ Κύπρου Κύριλλος».

Μὲ δάκρυα εὐγνωμοσύνης δέχτηκε ὁ Μικρασιατικὸς λαὸς τὶς θερμὰς αὐτὰς ἐκδηλώσεις τῶν Κυπρίων. Οἱ παγκύπριοι παλμοὶ ἀντήχησαν ἔντονα στὴ μικρασιατικὴ ψυχῇ. Κι ἐγράψαμε, τότε, στὸ «Θάρρος»:

»Θερμὸν ἀδελφικὸν ἀσπασμὸν ἀποστέλλει πρὸς τὸν Μικρασιατικὸν Ἐλληνισμὸν ὁ φιλογενέστατος Κυπριακὸς λαός. Ὁ φλογερὸς πόθος τῆς ἐλευθερίας, ὃν αἰσθάνεται ἡ Κύπρος, ὁ πόθος τῆς ἐντελοῦς πληρώσεως τῶν ὄνειρων τῆς ἐπεκτείνεται φιλαδέλφως καὶ πρὸς τὴν τύχην τῆς γλυκείας Ἰωνίας ὡς ἀναποσπάστου μέρους τῆς μεγάλης ἑλληνικῆς πατρίδος. Καὶ χαιρετίζει διὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου τῆς καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ τῆς Συμβουλίου ἢ Κύπρου τὴν Μικρασιατικὴν ἐξέγερσιν πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ἔθνικῶν ἰδεωδῶν καὶ πρὸς ἀπόκρουσιν πάσης ἀποπειρας ἐπαναφορᾶς τοῦ πρώην δυνάστου.

»Χαιρετίζει τὴν κοινὴν σύμπραξιν τοῦ Μικρασιατικοῦ λαοῦ μὲ ἀδόλους ἐκφράσεις συμπαθείας καὶ συμμετοχῆς εἰς τὸν ἱερόν ἀγῶνα, ὃν

θέλει διεξαγάγει τὸ πανελλήνιον πρὸς διάσωσιν τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, τὰς ὁποίας ἀνέκτησεν ἡ ἀνδρεία τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

»Οἱ παγκύπριοι παλμοὶ ἀντηχοῦσιν εἰς τὴν παμμικρασιατικὴν ψυχὴν καὶ συνταυτίζονται εἰς τὸν γενικὸν πόθον τῆς πληροῦς ἐθνικῆς ἀπελευθερώσεως. Μὲ δάκρυα εὐγνώμονος συγκινήσεως δέχεται ὁ ἐν ἀγωνίᾳ διατελῶν Μικρασιατικὸς Ἐλληνισμὸς τοὺς ἀσπασμοὺς τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐνθαρρύνσεως, οἷς ἀποστέλλει διὰ μέσου τῶν ἱερῶν κορυφῶν τῆς Ἐκκλησίας μας ὁ Κυπριακὸς λαός. Καὶ τὰ δάκρυα τῆς εὐγνωμοσύνης ταύτης συμβολίζουσι τὴν ἱερὰν σπονδὴν τῆς ἐνότητος ὄλων τῶν ἔθνικῶν μας δυνάμεων, ἀναπαριστῶσι τὸν πάναγνον ὄρον τοῦ Μικρασιατικοῦ λαοῦ, ὃν δίδει πρὸ τοῦ Πανελληνίου, ὅτι θέλει καταβάλει πᾶσαν προστάθειαν καὶ θέλει ὑποστῆ πᾶσαν θυσίαν ἵνα ἐπιτευχθῶσιν οἱ πόθοι τοῦ Μικρασιατικοῦ λαοῦ, οἵτινες εἶναι καὶ οἱ πόθοι τοῦ Πανελληνίου».

Δυστυχῶς τὰ γεγονότα ἐξειλίχτηκαν ταχύτατα. Μετὰ πέντε ἀπὸ τότε μῆνες ἡ Μικρασιατικὴ Καταστροφὴ καὶ ὁ ξεριζωμὸς τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τὶς τρισεχιλιόχρονος ἐστίας του. Τὰ ὄνειρα καὶ οἱ πόθοι τῶν Συμυραίων γιὰ τὴν ἐλευθερίαν τους ἀποτεφρώθηκαν στὸ δλοκαύτωμα τῆς ἰωνικῆς πολιτείας.

Ἡ ἑλληνικώτατη Σμύρνη καὶ πάλι κάτω ἀπὸ τὴν Ἡμισέληνο. Οἱ Μικρασιάτες, τ' ἀπομεινάρια αὐτὰ τῆς φλόγας καὶ τοῦ μαχαιριοῦ τῆς ἀνείπωτης Καταστροφῆς, ξεριζωμένοι ἀπὸ τὴν πατρίδα τους γῆ, ἐλπίζοντας καὶ προσμένοντας πάντα κάποιο πανώροιο ἄγγελο, μὲ τὴν ἀστραφτερῆ του ὄψη, χτυπώντας τὶς πάλλεντες φτεροῦγες του, νὰ ὑψωθεῖ πάνω ἀπὸ τὶς θαμμένες πατρίδες τους καὶ ἀποκυλῆσει τὸ λίθον τοῦ μνημείου των γιὰ μιὰ ἔθνικὴ Ἀνάστασι.

Οἱ Κύπριοι, πὸ εὐτυχεῖς, μὲ τὴν ἀποφασιστικότητά τους, μὲ τοὺς ἡρωϊκοὺς τῶν ἀγῶνες καὶ μὲ τὶς αἱματηρὰς τῶν θυσίας, δὲν μπορεῖ παρὰ ν' ἀποκτήσουν τὴν πλήρη ἐλευθερίαν τους καὶ ἡ μὲ καὶ ἀδιαίρετὴ ὥραία μεγαλόνησος, ὁ πολῦτιμος καὶ ἀνεκτίμητος αὐτὸς ἀδάμας, θὰ κοσμήσει τὸ διάδημα τῆς ἀθάνατης πατρίδος μας. Ἡ Γαλανόλευκὴ ὑψωμένη πάνω στὸ Κυβερνεῖο τῆς Θ' ἀνεμίζει περὶφανα, ἀπὸ τὶς ζεῖδωρες ἑλληνικὰς αὖρες...

ΧΡΗΣΤΟΣ ΣΟΛΟΜΩΝΙΑΔΗΣ

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΘΗΣΕΑ

(διήγημα)

Τὸν κύρ-Νικόλα Θησέα γνώριζε πολὺ καλά ὁ πλοίαρχος. Πολλὲς φορὲς τοῦ εἶχε ξεφορτώσει στὴ Μασσαλία πρῶμα ἀπὸ τὸ λιμάνι τῆς Λάρνακας.

Γι' αὐτό, μόλις μανούβραρε τὸ καράβι του στὸ λιμάνι τῆς Μασσαλίας, ἔτρεξε νὰ τὸν συναντήσει στὸ ἀρχοντικό του. Ἡ ἐντολὴ ποῦ τοῦ ἀνάθεσε ὁ Πρόξενος τῆς Γαλλίας στὴ Λάρνακα ἦτανε ρητὴ.

— Νὰ βρῆς προσωπικὰ — μὲ κάθε θυσία — τὸν Κύριο Νικόλα Θησέα, ἔμπορο στὴ Μασσαλία, καὶ νὰ παραδώσῃ στὰ ἴδια του τὰ χέρια ἐτοῦτο τὸ συστημένο γράμμα. Εἶναι ἀπόλυτη ἀνάγκη νὰ πάρῃ τὸ ἐπείγον μῆνυμα.

Ὁ κύρ-Νικόλας καλοδέχτηκε τὸν πλοίαρχο. Δίπλα του στεκόταν ὁ ρασοφόρος ἀδερφός του Ἄρχιμανδρίτης Θεόφιλος. Μὲ φανερὴ ἀνησυχία ρώτηξε νὰ μάθῃ γιὰ τὴν κατάσταση, προσπαθώντας στὸ μεταξὺ νὰ ξεσφραγίσῃ τὸ φάκελλο.

— Πῶς πᾶνε τὰ πράματα κάτω στὴν πατρίδα, πλοίαρχέ μου!

— Πολὺ ἄσχημα, κύρ-Νικόλα! Οἱ κρεμάλες κ' οἱ σφαγὲς ἀπ' τοὺς Τούρκους ὡς τὴν ὥρα ποῦ σαλπάρησα ἀπὸ τὴ Λάρνακα συνεχίζονταν μὲ λύσσα. Στὸ πλοῖο μου ἀνέβασα κρυφὰ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Πρόξενου πολλοὺς κατατρεγμένους. Ὅσους πρόφτασαν νὰ ξεφύγουν ἀπ' τὰ νύχια τοῦ μανιασμένου θεοῦ!..

Μίλησε ὁ πλοίαρχος καὶ τὰ μάτια του ὑγρὰ θολώσανε τὶς σπίθες τους. Δὲ μπόρεσε νὰ συνεχίσῃ ἄλλο...

Ὁ Νικόλας ρουφούσε τώρα τὶς σελίδες. Ὁ Ἄρχιμανδρίτης καὶ ὁ πλοίαρχος τὸν κοιτάζανε μὲ μεγάλη κατάπληξη.

Οἱ καρδιές τους χτυποῦσαν τὴν ἀγωνία. Ἡ ὥρα δὲν ἔλεγε νὰ περάσῃ.

Δὲν τὸν ἀντικίριανε. Ἐφτασε στὸ τέλος. Μὲ φανερὸ πόνο ἀπόθεσε τὸ γράμμα στὸ τραπέζι καὶ σωριάστηκε σὲ μιὰ πολυθρόνα.

Τὸ κεφάλι του χωσμένο στὰ χέρια κοίταζε τώρα τὸ πάτωμα. Ἡ δδύνη κάλυψε μεμιάς τὴν ὄψη του. Κ' ἡ σιωπὴ τέντωσε τὸν πέπλο τῆς...

Ὁ Ἄρχιμανδρίτης Θεόφιλος δὲν ἄντεξε ἄλλο. Ἐπρεπε νὰ μάθῃ κ' αὐτὸς τὰ καθέκαστα. Ἄπλωσε τὸ χέρι νὰ πάρῃ τὶς σελίδες.

Μεμιάς ὁ Νικόλας σηκώθηκε καὶ τοῦ ἄρπα-

ξε τὸ χέρι. Τὸν ἀγκάλιασε καὶ τὸν ἀσπάστηκε.

— Ζωὴ σὲ λόγου μας, ἀδερφέ μου, τοῦ λείει μὲ σπαραγμό. Οἱ ἄπιστοι πήρανε τὸ κεφάλι τοῦ φίλτατου μας πατέρα... Πᾶει κ' ὁ θεὸς μας Ἄρχιεπίσκοπος! Τὸν κρεμάσανε στὴ συκαμιά!..

Μὲ τὸν ἀσπασμὸ σφαλίσανε πιὸ βαθιὰ στὴν ψυχὴ τους τὸν ὄρο ποῦ εἶχανε δώσει ἀπ' τοὺς πρῶτους στὴ Φιλικῇ Ἐταιρεία...

**

Ὁ κύρ-Νικόλας Θησέας στεκόταν ἄνθρωπος ἐχούμενος. Ἀπὸ νωρὴς τράβηξε στὴ Φλωρεντία κ' ὕστερα στὴ Μασσαλία, ὅπου ἡ τύχη τὸν εὐνόησε στὸ ἐμπόριο.

Σύντομα, ἔφερε κοντὰ του καὶ σπούδασε τὸν μικρότερό του ἀδερφὸ Θεμιστοκλῆ, ποῦ μὴθηκε κ' αὐτὸς μυστικά στὸ «Ἑλληνόγλωσσο Ξενοδοχεῖο» τοῦ Παρισιοῦ, γιὰ νὰ χειροτονηθῇ κατόπι σὰν Ἄρχιμανδρίτης Θεόφιλος.

Ποῖος δὲν ἀναγάλιασε ἀπὸ τὴν παράτολμη δράση τοῦ Ἄρχιμανδρίτη πρὶ λίγους μῆνες, τὴν Ἄνοιξη, ποῦ βγαίνοντας στὴ Λάρνακα ἄρχισε νὰ σκορπίζῃ κρυφὰ προκηρύξεις γιὰ ἐπανάσταση! Κι' ἄς λύσσαξε ὁ Κιουτσούκ Μεχμέτ ποῦ δὲν κατάφερε νὰ τὸν συλλάβῃ, γιατί πρόφτασε νὰ ξεφύγῃ στὴ Συρία μὲ τὴ βοήθεια τοῦ φιλέλληνα Πρόξενου τῆς Γαλλίας στὴ Λάρνακα.

Ἡ γενιά τους ἔφτανε ἀπὸ τὸν Στρόβολο κ' ἦτανε ἀπὸ τὶς πρῶτες στὸ νησί. Ὁ πατέρας τους Χατζησάββας, ξάδερφος τοῦ Ἐθνομάρτυρα Κυπριανοῦ καὶ μέγας Οἰκονόμος στὴν Ἀρχιεπισκοπῇ, κρατοῦσε τεράστια περιουσία. Μὰ ἡ ἀποκεφάλισή του εὐκόλυνε τὸν τύραννο ν' ἀρπάξῃ ὅ,τι ἀπόμεινε.

Τὰ ἄλλα, τὰ κατάσχανε νωρίτερα, τὸν Μάη, ἀπ' τὸν πρωτότοκό του τὸν Κυπριανό, ἔμπορο στὴ Λάρνακα, ποῦ ἀναγκάστηκε νὰ φυγαδευτῇ στὴν Ἑλλάδα κρυφὰ. Γιὰ νὰ γλυτώσῃ ἀπ' τὸ κινηγητό, ποῦ ξεσήκωσε δόλια ὁ Μουσελλίμης Κιουτσούκ Μεχμέτ ἀνάμεσα στὸν κλῆρο, στοὺς πρόκριτους καὶ στοὺς ἐχούμενους. Κι' ὅμως, πρὶν ἀπ' τὴ φυγὴ του, εἶχε πασίσσει μὲ ἐπιγούσα ἔκκληση στοὺς δημογέροντες τῆς Ἰδρας νὰ στείλουνε ναυτικὴ δύναμη στὰ νερά τῆς Κύπρου, μὲ σκοπὸ νὰ ἐμποδίσουν ἐνίσχυση ἀπ' ὄξω σὲ περίπτωση ἐξέγερσης τῶν Ἑλλήνων στὸ νησί του.

Πάν' απ' όλα, εἶχανε σημαδέψει καλά τὸν πατριώτη ἐτοῦτο, γιατί — ἀκόμα — πρὶ δυὸ χρόνια εἶχε πληρώσει ἀδρά γιὰ τὴν ἴδρυσή τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς στὴ Λεμεσό.

Στὴν Ἑλλάδα ὁ Κυπριανός, φλογισμένος ἀπὸ τὴ λαύρα τοῦ σηκωμοῦ, πολέμησε γενναῖα μέχρι τὴν ἀπελευθέρωση.

**

Πρώτη δουλειὰ τώρα τοῦ κ. Νικόλα ἦτανε νὰ κάνῃ ἐπαφὴ μὲ ὄλους — ἂν μπορούσε — τοὺς κατατογμένους πατριώτες, πὺ πετύχανε νὰ ξεφύγουν κρυφὰ ἀπὸ τὶς καταδρομὲς τοῦ τῦραννου καὶ νὰ κατεβοῦνε στὴ Μασσαλία.

Ἡ καρδιά του χτυποῦσε δυνατὰ. Ἦθελε νὰ μάθῃ ἀπὸ τοὺς ἴδιους τί συνέβῃ, ποιὸ πάθανε, κάθε λεπτομέρεια.

Ἡ καλὴ εὐκαιρία δόθηκε τὴν ἐρχόμενη μέρα.

Ἦτανε Κυριακὴ. Στὴν ἐκκλησιὰ τῆς παροικίας, πὺ λειτουργοῦσε ταχτικά ὁ Ἀρχιμανδρίτης Θεόφιλος, γινόταν κάθε Κυριακὴ, ὕστερ' απ' τὴν ἀπόλυση, μιὰ σύσκεψη, μιὰ ἐνημέρωση πὲ ἄ. μαθαίνανε κάπου-κάπου απ' τὸ νησί.

Σήμερα ἦρθανε νέα πρόσωπα. Οἱ αἰστάσεις γρήγορες. Ἀνυπόμονος ὁ κ. Νικόλας ἀναγνώρισε μερικoύς, παλιoύς φίλους καὶ συστήθηκε σὲ ἄλλα ὀνόματα, ἀκουστά:

Ὁ Τριμιθοῦντος Σπυρίδων

Ὁ Ἰωαννίκιος Ἐξαρχος Ἀρχιεπισκοπῆς
Γιαννάκης Μονόχειρ, πρῶην Κοτζάπασης
Χ' Πέτρος τοῦ ποτὲ Οἰκονόμου Κυθήρειος
Κωνσταντῖνος Γεωργιάδης, Λευκωσιᾶτης

— Τὸ χρέος μας, ἀδέρφια μου, εἶναι φανερό. Πῶς νὰ γλυκάνουμε τὰ πάθη τοῦ δύσμοιρου τόπου μας. Ὑστερα, νὰ ὀργανώσουμε τὴν ἀντίσταση τοῦ φτωχοῦ ραγιά, ὥσoτου σπάσῃ τὰ δεσμά τῆς σκλαβιάς του. Σ' αὐτὸ τὸν ἱερὸ ἀγῶνα — πὺ ὄρκος φοβερός δένει τὸ ταπεινὸ μου πρόσωπο — δὲ θὰ πάψω νὰ προσφέρω τὰ ὑπάρχοντά μου, τὶς δυνάμεις μου, τὴ ζωὴ μου! Ποιὰ εὐτυχία δίνουν τὰ πλούτη, ἅμα στὴν ψυχὴ κοχλάζει ἡ λαύρα τῆς λευτεριάς; Καλῶ ὄλους ἐσᾶς, πὺ μέσα σας νοιώθετε τὸν μεγάλο πόνο τῆς Κύπρου μας, νὰ σμίξουμε τὰ χέρια, τὸ πνεῦμα, τὴν ψυχὴ μας!..

— Σύμφωνοι, σύμφωνοι, ἀντιλαλήσανε μὲ ἐνθουσιασμὸ οἱ παρεστῶτες.

— Ὅμως, κείνο πὺ σήμερα στέκει πὺ ἐπιταχτικὸ μπροστά μας, συνέχισε ὁ φλογερὸς Φιλικός, εἶναι ν' ἀνέδουμε, ὅσοι δυνάμαστε, στὴν

Ἑλλάδα. Τὸν ἐχθρὸ κεί θὰ τὸν πολεμήσουμε μὲ τ' ἄλλα ἀδέρφια μας. Νὰ τοῦ τσακίσουμε τὰ φτερά, νὰ τὸν ταπεινώσουμε, νὰ τὸν διώξουμε ἀπὸ τ' ἅγια χώματα τῆς πατρίδας. Κι' ἅμα ρθῇ ἡ βλογομένη ὥρα τῆς Κύπρου, μὲ τὴ σειρά μας κεί νὰ τρέξουμε!..

— Νὰ ζήσης, πατριώτη Νικόλα!..

— Συνετὰ μίλησε, ἀδερφέ μας!.. ἦτανε ἡ ἐπισφράγιση τῆς σύναξης.

**

Ὁ Νικόλας Θησῆας δὲν ἦτανε ὁ ἄνθρωπος πὺ ἔμενε μόνο στὰ λόγια. Τὸν ὄρκο του, πὺ πρῶτα ἔδωσε στὸ «Ἑλληνόφλωσσο Ξενοδοχεῖο» καὶ κατόπι στὴ Φιλικὴ Ἐταιρεία, θὰ τὸν κρατοῦσε μὲ ὅλη τὴ δύναμη τῆς ψυχῆς του, θὰ τὸν τιμοῦσε μὲ κάθε θυσία. Καὶ τὸ πύρωμα αὐτό, πὺ ἄναβε ἄσβεστο μέσα του, ἀκόνιζε διπλὰ τὴ θέλησή του. Φούντωνε τὴν πίστη του ν' ἀγωνιστῇ γιὰ τὴ λύτρωση τοῦ Γένους.

Πρῶτο τοῦ μέλημα ἦτανε τώρα νὰ συνάξῃ χρήματα, ὅσα μπορούσε πὺ πολλὰ. Ἐκάνε τὸ ἀρχοντικὸ του, τὸ πρᾶμα στίς μεγάλες του ἀποθήκες, ὄλο του τὸ βιός. Βοήθησε γενναῖα ὁμογενεῖς λόγιους καὶ ξένους φιλέλληνες στὴ Γαλλία, σκόρπισε συνδρομὲς γιὰ τὸν ἀγῶνα.

Κι' ἀφοῦ μάξιψε ὅτι εἶχε, ἔφτασε μὲ τὸν ἀδερφὸ του Θεόφιλο πολεμιστῆς στὴν Πελοπόννησο.

Οἱ φλόγες τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τοῦ τίλιξαν καὶ τοὺς δυὸ Ἴταλοὺς φιλέλληνες Πέτρο Ταρέλλα καὶ Ἀντρέα Δάνια, παλιoύς ἀξιοματικoύς τῶν Ναπολεόντειων ἀγῶνων. Κι' ἀντὶ στὴν Ἰσπανία, τοὺς κατάφερε νὰ κατεβοῦνε στὴν Ἑλλάδα, νὰ στηρίξουνε τοὺς ἀγωνιζόμενους σκλάβους. Κ' ἡ ἡρωϊκὴ προσφορά τοὺς βρῆκε τέλος δοξασμένο στὸ Πέτα.

Στὸ μεταξὺ πῆρε ἀπὸ τὴ Γαλλία τὴν Πρώτη Ἐνωτικὴ Διακήρυξη, πὺ ὑπογράψανε οἱ ἐξέχοντες Κύπριοι φυγάδες στὴν Ἑυρώπη καὶ πὺ διόριζε ἐπίσημα τὸν εὐγενῆ Κύριο Νικόλα Θησῆα σὰν «Ἐπίτροπο τῆς Νήσου Κύπρου»:

—...«Νὰ συνεργήσῃ καὶ ἐνεργήσῃ πληρεξούσια πάντα ὅσα κρῖνει συμφέροντα... Νὰ ετοιμάσῃ στρατιωτικὴ δύναμη ἐναντία στοὺς ἐχθροὺς... Νὰ δανειστῇ πάνω στὰ εἰσοδήματα ἡ χτήματα τοῦ κοινοῦ, τῶν μοναστηριῶν, τῶν ἐκκλησιῶν... μὲ ἀπόλυτη ἐξουσία... γιὰ τὴ λευτεριά τῆς Κύπρου»...

Ὁ διορισμὸς ἐτοῦτος ἔμοιαζε μὲ οὐράνια ὄθηση, μὲ θεϊκὴ προσταγὴ.

Δονήθηκε σύριζα ή ψυχή του Θησέα από τη μεγάλη τιμή. Μαζί γιγαντώθηκε μέσα του ζωντανεμένη ή θέληση και βαθύς ο πόθος του να δουλέψει σκληρά με τους άλλους Έλληνες αδερφούς για την πατρίδα. Να δώσει και τη ζωή του, ακόμα, για το ξεσκάθωμα της τρισάθλιας τώρα Κύπρου...

—«...Αναγαλλιάζει η καρδιά μου, αδέρφια μου», γράφει στο ευχαριστήριο γράμμα του, «γιατί άναμεσα σε τόσες μορφές διαλέξατε το ταπεινό μου πρόσωπο σαν Έπίτροπο της Κύπρου μας. Αποδέχομαι την μεγάλη τιμή με δέος. Δίνω τόν βαρύ όγκο να κρατήσω ψηλά το λάβαρο του αγώνα. Θα δουλέψω σκληρά είτε στη μητέρα Ελλάδα είτε στο πατρικό νησί πάντα με το πάθος του λυτρωμού. Μάρτυρές μου σεις, τα τιμημένα αδέρφια μου. Προσφέρω τα υπάρχοντά μου και τη ζωή μου στην ύπηρεσία της πατρίδας. Ό Θεός βοηθός!..»

**

Η φωτιά της μάχης στην Ελλάδα χάλκεψε τις αρετές του Θησέα, τόν ανάδειξε άνδρειο διοικητή.

Πολέμησε στη Μάνη, στο Μεσολόγγι. Με τον Νικηταρά, τόν Πετρόμπεη, τόν Κολοκοτρώνη, τόν Μανρομιάλη. Σαν πρώτος ύπασιπστής του Τηληράνη στάθηκε βράχος δυναμικός με λογισμό καθάριο και στρατιωτική κρίση σπάνια.

Ο ίδιος ό λεβε τόγερος Κολοκοτρώνης γράφει ύστερ' από κάμποσα χρόνια στην έπίσημη αναφορά του:

—«...ρίχτηκε στο στάδιο του 1821 προσφέροντας με προσωπικές εκδουλεύσεις και αγώνες τόν φόρο για την Έλευθερία... Με την έμπιστοσύνη τών αρχηγών ξηράς και θάλασσας, την εποχή που ή Έθνική Διοίκηση ήτανε βουτηγμένη στη διχόνοια, πέτυχε πολλές άποστολές σωτήριες για τό Έθνος...»

Και τό Έπουργείο Θρησκείας της Ελλάδας: «...μάρτυράς και έπαινήτης, διερεθίζει για μίμηση τά προτερήματα του ευγενέστατου πατριώτη Νικόλα Θησέα, που φιλοτιμήθηκε δυναμικά στόν ιερό αγώνα για την πίστη και την πατρίδα...»

**

Μά τό μυαλό του Θησέα πάντα φτερουγίζει στην ιδιαίτερή του πατρίδα, στην Κύπρο.

Αναλογίζεται τη μαύρη σκλαβιά της. Κι' άν

περάσανε λιγοστά τά χρόνια, όμως τά μαρτύρια κ' οι καταδρομές στο νησί κουνιόντουσαν ακόμα μπροστά στα μάτια τών ραγιάδων. Βουτηγμένοι στα μαύρα, νοιώθανε τό δάχρυ ύγρό να τους καίη τά μάγουλα. Σμίγανε την έλεεινή τους όρφάνια με την άπέραντη έρημιά του τραγικού τους περιγυρου. Κ' οι ψυχές τους, ξεγυμνωμένες κ' αυτές άπ' τη θρησιωδία του τύραννου, πασκίζανε να ξεσταθούνε άπ' τη φλόγα της πίστης, της έλπίδας...

Έκλαψε μικρά ή ψυχή του κύρ-Νικόλα σαν πάτησε τό πατρίο χώμα. Μά, πιο πολύ, θρήνησε για την κατάντια του φτωχού ραγιά. Σπίτια και χωράφια, περβόλια και νερόμυλοι, σοδειές και ζωντανά, περάσανε διαστά άπληστα χέρια του άρπαγα, του καταχραστή.

Μά, κ' ό ίδιος ό Θησέας δέν έχασε την τεράστια περιουσία του πατέρα του; Κι' άς πάσκισε τόσο να την πάρη πίσω!...

Κι' όμως, σα να μη φτάνανε όλ' αυτά τά κακά, τόλμησε ό τύραννος κείνες τις μέρες να πατήσει πιο δυνατά στο λαμό τόν ραγιά, να τόν πνίξη. Σοφίστηκε να ζητήσει νέο φιομάνι για να ρουφήξει κ' άλλους φόρους.

Και τό πέτυχε.

—Χριστιανοί και Τουρκοί έφρεπε να πληρώσουν δίχως γογγυσμό!

Ταραχτηκε ό λαός. Τό αίμα που είχε, κίλας, στραγγίσει. Με τό νέο φόρο — τό σαλγίνι— τό άκόρεστο θεριό θα ρουφούσε και τις στενές σταγόνες. Όσες άπόμειναν.

Μιά άπόγνωση βαθιά άρχισε να σκεπάξει τη σκέψη και τη ζωή τών τυραγισμένων. Άρνηση δε χωρούσε. Ό ταξιλάτης όπου κ' άν ήτανε θα χτυπούσε την πόρτα του φτωχού να εισπράξει. Κι' αλόιμόνó του!

Σε τέτοια κρίσιμη ώρα έφτασε ό κύρ-Νικόλας Θησέας στο νησί. Από δικές του έπαφές βεβαιώθηκε πέρα για πέρα.

Σαν Έπίτροπος της Κύπρου μίλησε στην αρχή με τόν Αρχιεπίσκοπο Πανάρετο, που τόν καλοδέχτηκε, και με τους άλλους Δεσποτάδες. Είδε πολλούς Κοτζαπάσηδες, πρόκριτους και προεστούς, συνάντησε πολίτες και ξωμάχους. Μπήκε, ακόμα, στα διάφορα Προξενεία για να μάθη σε ποιά νώτια μπορούσε να λογαριάσει.

Ένας, όμως, ήτανε ό πόνος ό άβάσταχτος. Ό φόρος έφρεπε να πληρωθή. Άλλιώτικα, τό κεφάλι τών ρωμιών κιντύνευε.

—Κρεμισθήτε, πουληθήτε! Έχετε, δέν έχε-

τε, τὸ σαλγίνι πρέπει νὰ πληρωθῆ! Τέτοιες ἀπειλὲς διαλαλούσανε οἱ κράχτες τοῦ Πασᾶ στὰ σοκάκια.

Καὶ τὸ καμίνι ἄρχισε νὰ κοχλάζη. Ὁ λαὸς ὀργισμένους τράβηξε σύσσωμος στὴ Μητροπόλη τῆς Λάρνακας νὰ προσκλάψη. Ὁ Κιτίου μὲ δυσκολία πάσκιε ν' ἀντικόψη τὰ πλήθη, ποὺ μανιασμένα ἀπειλούσανε νὰ γκρεμίσουν τὸ μέγαρο. Ἔτσι ξέσπαζαν γοερά.

—Ζητοῦμε τὴ μεσολάβησή του. Νέο φόρο δὲ μποροῦμε νὰ πληρώσουμε. Λυπήσου μας!

Ὁ Δεσπότης ἔκανε τὸ χρέος του. Ἔδωσε ὄρο νὰ πάρη τὸ μήνυμα καὶ νὰ δώσῃ τὴ δική του στήριξη.

Πιὸ πολὺ στὴ Λευκωσία ὁ λαὸς ξεχύθηκε σὰν ἀφρισμένη θάλασσα γιὰ τὴν Ἀρχιεπισκοπή. Ἀνεβήκανε οἱ γρόνθοι, βραχνιάσανε τὰ λαρύγγια, πέταξε ἡ ὀργὴ ψηλά. Κι' ὁ λαὸς πήρε τὸ κατόπι τὸν Ἀρχιεπίσκοπο Πανάρετο. Ἄλλοι τραβήξανε γιὰ τὸ Σερεῖ νὰ μιλήσουν στὸν Πασᾶ.

Μὰ ἡ δουλειὰ δὲ φαινότανε τόσο εὐκόλη.

Ὁ Ἐπίτροπος κύρ-Νικόλας Θησέας ἀπόμεινε ἡ μόνη καταφυγή. Μὰ, ὁ ἴδιος εἶχε, κιόλας, μελετήσει βαθιὰ τὴν κατάσταση καὶ ξύγισε σωστά τὰ πράματα μὲ τὸ ἔμπειρό του μάτι. Ἀπὸ τὴ μιά δὲ θάθελε ν' ἀφήσῃ τίς μάχες νὰ πάρουνε τὸν ἄσχημο δρόμο μὲ ἐνέργειες σπασμοδικές, ἀνοργάνωτες. Γιατί, οἱ συνέπειες θᾶτανε μοιραίες, ἀγιάτρευτες.

Πάνω ἀπ' ὅλα, στὴν ψυχὴ τοῦ κύρ-Ἐπίτροπου φώλιαζε πυρούμενος ὁ πόθος κι' ἀτσαλένια ἡ πίστη του γιὰ ἓνα ξεσήκωμα γενικό, Παγκύπριο. Χρόνια τώρα ὁ Φιλικὸς ἀποκοιμόταν μ' ἐτοῦτο τὸ ὄνειρο, πάλευε στὸ ξύπνιο του μ' ἐτούτῃ τὴν ἔγνοια.

Κι' ἄδραξε τὴν εὐκαιρία γιὰ νὰ δράσῃ κεραινοβόλα. Κατάστρωσε τὸ σχέδιό του, ποὺ τὸ ἔβαλε, κιόλας, σ' ἐνέργεια.

**

Οἱ ἀπόστολοι ποὺ σκόρπισε ὁ Θησέας σ' ὅλα κερὰ τὴν Κύπρον δουλεύανε μὲ μυαλὸ καὶ πίστη. Προπαντὸς μυστικά.

Ἡ ἀντίσταση στὰ χωριὰ ὅσο πήγαινε δυναμωνε. Ἡ ἄρνηση στοὺς ταξιλάτηδες ἦτανε ζωηρή, μονόβουλη.

Ἀπ' τὸ Καρπάσι μέχρι τὴν Πάφο καὶ ἀπὸ τὴν Κερύνεια μέχρι τὴ Λεμεσό ἄρχισανε κιόλας νὰ ξεκινᾶνε οἱ πρῶτοι μαχητές. Ἄλλοι μὲ

τ' ἄρματα στὸ χέρι κι' ἄλλοι μὲ μόνη τὴ δύναμη τῆς ψυχῆς!

Στήριγμα στὸ ἔργο τοῦ Θησέα δώσανε λόγο νὰ προσφέρουν πατριῶτες ἀπ' τὰ Ἑλληνικὰ κερὰ βάρδια, ἀραγμένα στὸ λιμάνι τῆς Σκάλας. Κι' ἄλλοι πολλοὶ Εὐρωπαῖοι, ποὺ ζοῦσανε χρόνια στὴ Λάρνακα, Ὁ ἀδερφός του, ὁ Ἀρχιμανδρίτης Θεόφιλος, κρυμμένος στὸ Γαλλικὸ Προξενεῖο στὴ Λάρνακα, πρόσμενε μήνυμα νὰ ξεκινήσῃ. Μονόχειρας τώρα ἀπ' τίς μάχες στὴν Ἑλλάδα εἶχε φτάσει, κιόλας, στὸ βαθμὸ τοῦ Ἀντιστρατήγου.

**

Ἐνα πρόχειρο στρατόπεδο στήθηκε στὸν περιγύρο τοῦ Μοναστηριοῦ τ' Ἄη Γεώργη τοῦ Κοινοῦ, λίγη ὥρα ἀπὸ τὴ Λάρνακα.

Κι' ἄς ἦτανε μικρὴ ἡ ἐκκλησιά του, μὲ λιγοστὰ κελλιά. Ὅμως πάνω στὴ θαυματουργό, μαρμάρην πλάκα μὲ τὰ πατήματα τ' Ἄη Γεώργη πολλὰ νήπια μὲ καθυστερημένο περπάτημα κάνανε τὰ πρῶτα, σίγουρα βήματά τους στὴ ζωή.

Ἐνα πυκνὸ δασάκι προστάτευε τὴν ἐκκλησιά ἀπ' τὴ μιά πλευρά. Ἀπ' τὴν ἄλλη, τὸ μεγάλο περιβόλι μὲ νερὸ τρεχάτο καὶ πορτοκαλιές, λεμονιές στὸ ξανάνιωμά τους κι' ἄλλα τόσα δέντρα, σκόρπιζαν τίς δροσιές τους στοὺς προύχοντες καὶ στοὺς μαχητές, ποὺ πρόσμεναν.

Ἐδῶ βρίσκεται κ' ἡ σκηνὴ τοῦ ἀρχηγοῦ Νικόλα Θησέα.

Κίνηση πολλή. Μπαινοβογαίνουν οἱ ὀμαδάρες, γιὰ νὰ δώσουνε ἀναφορά.

—Ἐτοιμοὶ οἱ κατάλογοι, ἀρχηγέ!..

—Κανονίσαμε τὸ μεταφορικὸ γιὰ τίς προμήθειες καὶ τ' ἄλλα ἐφόδια...

Ὁ Θησέας ἔβαλε στὸ νοῦ του νὰ οργανώσῃ ἓνα στρατὸ μάχιμο καὶ δυνατὸ, μὲ καινὴ τὴν πίστη καὶ τὴν ἀπόφαση νὰ θυσιάσῃ γιὰ τὸ ξεσκλάβωμα τοῦ τόπου. Ὅσο κι' ἂν τὸ ζήτημα τοῦ φόρου ἦτανε σοβαρὸ, ὅμως πάντα τὸ ἔπαιρνε σὰν πρόσχημα.

Ὁ ὄρκος ποὺ χρόνια τώρα ἔκαιγε στὰ στήθια τοῦ Ἐπίτροπου τῆς Κύπρου καὶ ἀπόστολου τῶν Φιλικῶν ἦτανε νὰ λευτερώσῃ τὸ τυραγνισμένο νησί του γιὰ νὰ ἐνωθῆ μὲ τὸν λεύτερο πιά κορμὸ τῆς Ἑλλάδας.

—Στὸ πρῶτο σούρουπο ἀλλάχτε τίς σκοπιές, συνέχισε τίς παραγγελιές ὁ Θησέας. Καὶ τὸ νοῦ σας ἀπ' τὸ σῦδεντρο πίσω. Ὁ ἔχθρος κα-

ραδοκεί ύπουλα!..

‘Η νύχτα ζύγωνε τυλίγοντας τις σκηνές, τὸ μοναστήρι, τὸ δασάκι, τὰ πάντα. Τ’ ἄστρα σπιθίσανε κιάλας στὸ θόλο. Ἀνάφανε κ’ οἱ φωτιές γιὰ νὰ φωτίσουνε τὸ χῶρο, νὰ ζεσταθοῦν τὰ κορμιά.

Ποῖ λίγο, ἀκόμα, βγήκανε ἀπ’ τὴ σκηνὴ τοῦ Θησέα Κοτζαπάσηδες, ὄπλαρχηγοὶ κ’ ἄλλοι πατριῶτες ποὺ μελετήσανε τὴν κατάσταση κ’ ἀποφασίσανε τὰ μελλούμενα.

‘Ο Θησέας μόνος, ἀπόψε, κάθεται σκυφτός πάνω ἀπ’ τὰ χαρτιά του, ποὺ τὰ μετροφυλά στὸ φῶς τοῦ λυχναριοῦ ἀσυναίσθητα, βυθισμένος στὶς σκέψεις του.

‘Η σημερινὴ μέρα πέρασε κρίσιμη γιὰ τὴν ὑπόθεση. Τὸ πρωινὸ εἶχε πάρει σοβαρὸ μήνυμα ἀπὸ τὸν Πρόξενο τῆς Γαλλίας, τὸν Μεσιέ Μποτοῦ, ποὺ τὸν καλοῦσε νὰ συναντηθοῦνε στὴ Λάρνακα δίχως καθυστέρηση.

Στὴν εἰσοδο τοῦ Προξενίου τὸν δέχτηκε φιλικὰ ὁ ἴδιος ὁ Μεσιέ Μποτοῦ. Περῶσανε μεμιᾶς στὸ ιδιαίτερο γραφεῖο. Σ’ αὐτὸ ἦτανε παρόντες ὁ Ἀρχιμανδρίτης Θεόφιλος κ’ οἱ φιλέλληνες Πρόξενοι τῆς Δανίας καὶ τῆς Σααρηνίας.

—Σὲ καλέσαμε, φίλτατε Νικόλα, τοῦ λέει ὁ Πρόξενος τῆς Γαλλίας, γιὰ νὰ σκεφτοῦμε ὅλοι μαζί τί πρέπει νὰ γίνῃ. Προτείνουμε νὰ στείλουμε στὸν Πασᾶ τὸ παρακάτω ἔγγραφο, ποὺ νὰ ζητᾶ τὴν ἀνάκληση τοῦ φόρου.

«...Γι’ αὐτοὺς τοὺς λόγους ὑποβάλλουμε τὴν εἰσήγηση νὰ ἀκυρωθῇ ἀμέσως τὸ διάταγμα γιὰ τὴν εἰσπραξὴ τοῦ νέου φόρου...»

Στὸ σημεῖο αὐτὸ διάκοψε ὁ κῆρ-Νικόλας. Σκοπὸς του ἦτανε νὰ κατοχυρώσῃ πρῶτα τοὺς ραγιάδες ἀπὸ τὰ ἀντίποινα, μὰ καὶ ἤξερε καλὰ μὲ τί θεριὸ εἶχε νὰ κἀνῃ. Κ’ ὕστερα, θὰ ἐρχόταν ἡ σειρὰ τοῦ δικοῦ του σχεδίου...

—«‘Η ἐντολὴ γιὰ τὴν ἀνάκληση τοῦ φόρου πρέπει νὰ συνοδεύεται μὲ κάθε ἐγγύηση γιὰ τὴν καθολικὴ ἀσφάλεια ἀπὸ κακοποίηση, κατατρογμούς, ἀντίποινα...»

Συντάχτηκε τὸ ἐπίσημο ἔγγραφο καὶ μὲ εἰδικὸ Προξενικὸ ταχυδρόμο δόθηκε τὴν ἴδια μέρα στὰ χέρια τοῦ Πασᾶ. ‘Η ἀπάντηση ἐπρεπε νὰ εἶναι ἄμεση καὶ θετικὴ...

‘Ο Θησέας ἀπόψε κρατεῖ στὰ χέρια του τὸ ἀντίγραφο. Τὸ κοιτάζει καὶ τὸ ξανακοιτάζει. Στὸ νοῦ του στριφογυρίζει τὸ σχέδιό του. Ξέρει πολὺ καλὰ πὼς δὲ μπορεῖ νὰ δώσῃ καμμιά πίστη στὸν τύρανο σ’ ὅ,τι κ’ ἀν τοῦ ὑποσχε-

θῆ. Γι’ αὐτὸ, πρέπει πάντα νάνα ἔτοιμος νὰ δρᾶσῃ στὴ σιγμῇ.

Σφάλισε τὰ χαρτιά του καὶ μαζί τὰ βλέφαρα, ποὺ βαριά δὲ μπορούσε πιά νὰ τὰ σηκώσῃ. Κι’ ὁ ὕπνος ἤθεε γοργός...

Κύλησε ἡ νύχτα, σκόρπισε τὸ σκοτάδι.

‘Η μέρα ξημέρωσε σὰν πάντα. Μὰ, ἀλλιώτικη γιὰ τὸν Θησέα. Ἀπὸ τὰ χαράματα πηγαινοέρχεται στὴ σκηνὴ του. ‘Η μακριὰ ἀναμονὴ πλατάνει τὸ χρόνον, ποὺ φαίνεται νὰ ἀργοκυλᾶ.

‘Οξω, στὸν περίγυρο καὶ στὶς κατασκηνώσεις, ἡ κίνηση πυκνώνει. Μαζὶ πυκνώνει κ’ ἡ ἀγωνία.

Χιλιάδες μάτια ἀγναντεύουν τὸ χωματόδρομο πρὸ πέρα. Τὰ βλέμματα ἀναζητοῦνε τὶς χωματιές, ποὺ θὰ σηκώσῃ στὸ πέρασμα ἡ συνοδεία.

Σὲ κάποια σιγμῇ, ἓνα μικρὸ σημάδι, μιὰ θολούρα ποὺ ἀργολάμνει στὸ βάθος ξεχωρίζει, ὀγκώνει.

Οἱ ἄμαξες πλησιάζουν. Τὸ ἀνθρωπομάνι τρέχει καὶ τὶς κινλώνει.

Ἀπὸ τὴν πρόπη κατεβαίνει ὁ Δεσπότης μὲ τὸν Γραμματέα του. Ἀπὸ τὶς ἄλλες βγαίνουν προύχοντες Χριστιανοὶ καὶ Τοῦρκοι, ἄνθρωποι τῆς ἐξουσίας. Φέρανε τὴν ἀπάντηση τοῦ Πασᾶ γιὰ τὸ φόρο.

Στὴν προϋπάντηση ὁ Θησέας πρῶτος.

—Καλῶς ἤρθατε, Δέσποτά μου, ὑποβάλλει φιλώντας του τὸ χέρι μὲ μιὰ ὑπόκληση βαθιά, εὐλαβικὴ.

Δὲν ἄφησε τὰ πλήθη νὰ τὸν ἀκολουθήσουν στὸ χειροφιλημα. ‘Η ὥρα ἦτανε κρίσιμη.

—Καλῶς σᾶς βοήκαμε, ἀποκρίνεται ὁ Δεσπότης.

Καὶ σηκώνοντας τὴ δεξιὰ του ἔκανε τὸ σημεῖο τῆς εὐλογίας.

Προπορεύεται ὁ Θησέας ἀνάμεσα στὰ πλήθη ἀνοίγοντας δρόμον γιὰ τὸ Δεσπότη καὶ τὴ συνοδεία του. Τοὺς ὀδηγᾷ στὴ σκηνὴ νὰ ξοστᾶσουν καὶ νὰ λάβῃ τὸ μήνυμα.

Ἀπέξω οἱ φωνές ἀνεβαίνουν ψηλά.

—‘Ο Θησέας εἶναι ὁ ἀρχηγός μας!

—“Ο,τι πῆ ὁ Θησέας. “Ο,τι μᾶς διατάξῃ ὁ ἀρχηγός μας!

Κορυφώθηκε κιόλας ἡ ἀδημονία τοῦ λαοῦ. Βιάζεται ὁ Θησέας νὰ μεταδώσῃ τὸ μήνυμα...

Σὲ λίγο βγαίνει ἀπὸ τὴ σκηνὴ καὶ πορεύεται δίπλα, σ’ ἓνα μικρὸ ἵψωμα. Τριγύρω τὸν κυκλώνουν οἱ μάξες. Σηκώνει τὸ χέρι του νὰ

καταλαγιάσουν οι φωνές. Θά μιλήσει.

—Πρώτη επίτυχία! Καταργήθηκε ο φόρος!
Δὲν ἀπόσωσε κ' ἡ ἀνθρωποθάλασσα τρικυμι-
σμένη ξέσπασε σὲ ἡχερὲς ζητωκραυγές.

—Νὰ μᾶς ζήσης, Θησέα!

—Ἄξιος ὁ ἀρχηγός μας!

Μὲ νόημα προσπαθεῖ νὰ φέρῃ τὴν ἡσυχία.
Θέλει νὰ συνεχίσει.

—Ἦσυχᾶστε. Πρέπει νὰ μ' ἀκούσετε προσε-
χτικὰ ὡς τὸ τέλος. Ἡ κατάργηση τοῦ φόρου δὲ
μᾶς ἀρκεῖ. Θέλουμε ἐγγυήσεις πὼς οὔτε κατα-
τρεγμοὶ οὔτε ἀντίποινα θὰ πέσουν στὸ κεφάλι
μας!

—Σύμφωνοι, σύμφωνοι, τὸν διακόπτουνε οἱ
φωνές.

—Προσέξτε καλά, τοὺς ἐξηγᾷ ὁ Θησέας. Τὸν
ἀγῶνα πὺ ἀναλάβαμε πρέπει νὰ συνεχίσουμε
πὺ σκληρό, ὡσότου πετύχουμε ἐγγυημένη τὴν
ἀσφάλεια πὺ ζητοῦμε. Δὲ θ' ἀφήσουμε τοὺς λύ-
κους νὰ ξεσχίσουνε τοὺς ἀπροστάτεντους καὶ
τοὺς γυμνοὺς. Γι' αὐτὸ, δὲ θὰ διαλύσουμε τὰ
μαχητικὰ μας σώματα. Ἀντίθετα, ἐνωμένοι καὶ
ἀδερφωμένοι θὰ ἐνισχύσουμε τὶς δυνάμεις μας...

Στὸ σημεῖο αὐτὸ διάκοψε ὁ Θησέας τὸ λόγο
του. Θάταν παράτολμο νὰ συνεχίσει, μήπως ἀ-
ποκαλύψῃ τὸ σκοπὸ του στὸν ἐχθρό.

—Ὅλοι μαζί σου στὸν ἀγῶνα, βούηξε τὸ
πλῆθος μὲ ἐνθουσιασμό.

Ἡ ἀπάντηση στὸ μήνυμα δόθηκε, κίολας.
Ἔτσι, ὁ Δεσπότης μὲ τὴ συνοδεία του τραβή-
ξαν πίσω γὰ τὴ Λάρνακα, κατευθεῖα στὸ κο-
νάκι τοῦ Ζαπίτη. Ἀπὸ κεῖ μαζί μὲ τὸν Ζαπίτη
καταλήξανε στὸ Προξενεῖο τῆς Γαλλίας. Γνω-
ρίζανε καλά πόσο ὁ Μεσιὲ Μποτοῦ ἐνδιαφερό-
τανε γιὰ τὴν κατάσταση. Λογαριάζανε κίολας
ὡς ἡ φιλία του μὲ τὸν Θησέα θάταν ἀρκετὴ
γιὰ νὰ τὸν πείσει νὰ δεχτῆ τὴν ὑπόσχεση τοῦ
Ζαπίτη, πὼς ὁ Πασᾶς δὲ θὰ πείραζε πὰ κα-
νένα!...

***

—Ὁ Πασᾶς γυρεύει νὰ σκορπίσῃ πλαστὲς ὑ-
ποσχέσεις γιὰ νὰ λυγίσῃ τὴν ἀντίστασή μας.
Μά, κανένας δὲ θὰ γυρίσῃ στὴ δουλειὰ του. Τὸ
κίνημά μας ὅσο πάει καὶ φουντώνει. Θὰ πολε-
μήσουμε ὅλοι, ὡσότου πετύχουμε τὴν ἔνωση!

Ἔτσι μίλησε ὁ Θησέας στὸν Πρόξενο τῆς
Γαλλίας, πὺ, σὰν μεσίτης, τάχα, ἔφτασε μὲ τὸ
σούρουπο στὸ μοναστήρι τ' Ἀη Γεώργη τοῦ
Κοντοῦ γιὰ νὰ φέρῃ τὸ νέο μήνυμα.

Μά, ὁ Μεσιὲ Μποτοῦ, πὺ ἦτανε καθόλα ἄν-
θρωπος τίμιος καὶ φιλέλληνας κ' εἶχε μυριστῆ
τὶς πλεχτάνες πὺ γύρευε ὁ Πασᾶς νὰ στήσῃ
στὸν Θησέα, τὸν κατατόπισε μὲ κάθε λεπτομέ-
ρεια.

Ὁ Θησέας οὔτε λεπτὸ δὲν ἔπρεπε πὰ νὰ
μείνῃ στὸν Ἀη Γεώργη. Ἀπὸ τὴ θέση ἐτούτη
κανένα ὄχυρό, καμμιά ἀντίσταση δὲ μπορούσε
νὰ προβάλλῃ. Τὸ πρεπούμενο ἦτανε νὰ φύγῃ μὲ
τὰ παληκάρια του τὸ ναρτίτερο.

Δίχως νὰ χάσῃ καιρὸ ὁ Θησέας ἄφησε τὸ
μοναστήρι καὶ τραβήξε ἀρκετὸ δρόμο βορεινὰ.
Τὸ σκοτάδι τοὺς κάλυψε τὶς κινήσεις. Παληκάρια,
ὄπλισμός, προμήθειες καὶ ἀμάξια φτάσανε
μιάμιση ὥρα δρόμο, νύχτα ἀκόμα, στὸ ξακου-
σμένο Δάλι. Ὡσότου ξημερώσει, βάλανε μπρο-
στὰ τὸ δύσκολο ἀνέβασμα στὸ Σταυροβούνη.

Στὸ δρόμο ἐνωθήκανε μαζί τους πάνω ἀπὸ
τρεῖς χιλιάδες μὲ τὰ ἐφοδία τους.

—Ἄδειάσανε τὰ χωριά! Κι' ἄλλες χιλιάδες
πατριῶτες ὅπου νᾶναι θὰ σμίξουνε μαζί μας.
Ἔτσι πληροφοροῦσανε τὸν Θησέα οἱ νιοφερ-
μένοι.

Ψηλά, ἀπάνω ἀπ' τὰ κεφάλια τους, τὸ Μο-
ναστήρι τοῦ Σταυροβουνοῦ δῆλωνε μιά σκέπη
θεϊκή, τὸ σύμβολο τῆς σταυρικῆς ἀνάστασης.

Σὰ φτάσανε, πρώτη δουλειὰ τοῦ Θησέα ἦ-
τανε ν' ἀνέβῃ στὴν ἐκκλησιὰ νὰ προσευχηθῆ.
Γονατιστὸς μπροστὰ στὰ εἰκονίσματα, μὲ τὸ κε-
φάλι σκυφτό, δεθήθηκε ἀπὸ καρδιάς γιὰ τοῦ
Σταυροῦ τὴ δύναμη καὶ τοῦ στητοῦ βράχου
τὴν ἀντοχή.

Χρόνια τώρα ὁ Φιλικός, κινημένος ἀπὸ τὸν
ζῆλο καὶ τὴν πίστη νὰ ξεσκλαβώσῃ τὸν ἄθλιο
λαὸ πὺ στέναζε φτωχὸς καὶ ρημαγμένος, πῆρε,
κίολας, τὸ θεῖο πρόσταγμα. Σηκώθηκε ὁ Ἐπί-
τροπος τῆς Κύπρου ἱωσμενός μὲ τὴν πύρινη
ρομφαία τῆς μάχης!..

Τριγύρω του, στὸ μοναστήρι καὶ στὶς πλα-
γιές, χιλιάδες ἀρματωμένα παληκάρια τηροῦσαν
νὰ κάτω τὶς δασωμένες ράχες μὲ τὰ μάτια καὶ
τ' αὐτιά δρθάνοιχτα.

Ὁ Πασᾶς στὸ μεταξὺ πῆρε καλὲς πληροφο-
ρίες γιὰ τὶς κινήσεις τοῦ Θησέα.

Σκύλλιασε ὁ δυνάστης. Γιατί, κατάλαβε κα-
λὰ πὼς ὁ ἔμπειρος αὐτὸς ἀγωνιστῆς — πὺ δὲ-
γάνωσε στρατοὺς καὶ πολέμησε γενναῖα σὲ πολ-
λὲς μάχες στὴν Ἑλλάδα — ἦτανε φοβερός κίν-
τunos γιὰ τὸ Μισοφύγγαρο.

Τὸ ἴδιο ἀπόγεμα κάλεσε στὸ Σεράϊ ἀγάδες,

καημακάμηδες κι' άλλους ισχυρούς, όσους μπόρεσε, για να πάρουν μια απόφαση.

—“Αν αφήσουμε αυτό τον επαναστάτη να συνεχίσει, χαθήκαμε! Όσόντου πάρουμε βοήθεια απ' όξω, με τη φόρα που πήρε αυτός ό γκιαούρης, είναι αμφίβολο αν θα προφτάσουμε να γλυτώσουμε τό κεφάλι μας. Πρέπει με κάθε θυσία να του χαλάσουμε τά σχέδια. Κι' αν δέν τό καταφέρουμε, τό κίνημά του πρέπει να πνιγί στο αίμα!..

“Έτσι μίλησε ό πονηρός Πασάς. Πάνω απ' όλα υπολόγιζε τή μικρή ζημιά που θα πάθαινε από τήν κατάργηση του νέου φόρου κι' απ' τήν άλλη τό ξέσπασμα πής μανίας του φοβερού Σουλτάνου, αν ή Έπανάσταση του Θησέα πετύχαινε.

Και πήρανε τή μεγάλη απόφαση. Τόσο ταπεινωτική γι' αυτούς, όσο μεγάλη θα ήτανε ή άδικία που δέν τους πέρασε να κάνουν...

***

“Έτσι ό Πασάς, δίχως να χάση στιγμή, πρόσ-τρξε στις καλές ίπηρεσίες του Γάλλου Πρόξενου. Ό Μεσιέ Μποτου έδειξε ζωηρή προθυμία να αναλάβη τήν πρεσβεία. Με τή διαφορά πως για να δεχτή τή μεσολάδηση έβαλε στον Πασά τον ακόλουθο όρο.

—Τό λόγο σας, Άρχοντά μου, πρέπει να τον τήρησετε κάτω από όποιεσδήποτε περιστάσεις! “Αν έγγηθητε υπεύθυνα πως ούτε μια τριχα δέ θα βγη από ραγιαδικο κεφάλι, αναλαμβάνω να πείσω τον Θησέα να διαλύση τό στρατεύμαά του και να γυρίσουν οι πατριώτες στις δουλειές τους.

Και σαν έπισφράγιση τής δήλωσής του πρόσθεσε με ύφος σοβαρό.

—Άπαιτώ σαν διπλωματικός εκπρόσωπος του Γαλλικού Κράτους να τιμήσετε τή συμφωνία αυτή!..

Ό Πασάς τραντάχτηκε σύγκομος σαν από δυνατό σεισμό. Γιατί, ως τώρα μέσα του δέν είχε ξεκαθαρίσει καλά τήν απόφαση να κρατήση τό λόγο του.

Μά, τήν απαίτησή του ό Γάλλος Πρόξενος υπόβαλε έπίσημη και δεσμευτική, μια και ήξερε με τί δόλιο θεριό είχε να κάνει. Κι' απ' τήν άλλη, έπρεπε να φανή τίμιος μπροστά στον Νικόλα Θησέα, που τους άγωνες του τόσο βαθιά έχτιμοσσε και με κάθε ευκαιρία πάσκιζε να στηρίξει.

—Μεγάλη ή απαίτησή σας, Έκλαμπρότατε, απάντησε με φανερή κατάπληξη ό Μουσελλίμης. Κι' αν αφήσω τους πολλούς, όμως τά πρωτοπαλικάρα μαζί με τον άρχηγό τους τον Θησέα, για να μη σηκώσουν ξανά κεφάλι, πρέπει να τους κόψω!..

—Άρχοντά μου, άντείτε με έντονο ύφος ό Μεσιέ Μποτου. Πρέπει να μιλήσουμε καθαρά και ξάστερα, τήν αλήθεια δηλ να σας πούμε. Ξέρω πολύ καλά πως ό Θησέας είναι άρχηγός σπάνιος, με ξεχωριστή κρίση και πείρα. Η δύναμη του πάνω στο Σταυροβούνι έχει τόσο πολύ φουντώσει, που δέ θα κάνετε ένα απλό περπάτο για ν' άνεβητε κει ψηλά! Τό κίνημά του έχει κίόλας άνάφα σ' όλάκερο τό νησί. Έτσι, τίς συνέπειες μιας δικής σας παρασπονδίας θα τίς πληρώσετε με αφάνταστες θυσίες!..

Μιά άνατριχίλα τύλιξε τό φουσκωμένο κορμί του σκληρού Πασά. Στη στιγμή τό αίμα του άνέβηκε στο κεφάλι. Πίεσε τά μηλίγγια του, που χτυπούσαν τώρα τον γρήγορο παλμό τής άγωνίας.

Στό μέτωπό του άχτισε κρύος ιδρώτας. Τά δάχτυλά του συνεπήρε ένα τρεμούλιασμα άσταμάτητο...

Τό ήθικό του Πασά έπεσε μεμιάς κατακόρυφα. Με πολιορκημένη τήν ψυχή παραδόθηκε ταπεινωμένος. Και έξουθενωμένος μίλησε με κυματιστή φωνή.

—Όπως είπατε στην άρχή, κύρ-Πρόξενε! Καμιά αντίρρηση δέν έχουμε στους όρους σας. Είμαστε σύμφωνοι να σταματήση ή Έπανάσταση, να πάνε όλοι στα σπίτια τους, στις δουλειές τους. Έμεις, κιά, ούτε τον Θησέα θα πειράξουμε ούτε κανένα άλλο θ' άγγίξουμε. Στο βεβαιώνω με πουνιουρτί και στο όρκίζομαι!..

Κ' ήτανε ό λόγος του τόσο πειστικός, όσο βαθύς ό στεναγμός τής δόνης του...

***

Με τό σφραγισμένο πουνιουρτί του Πασά στο χέρι ό Μεσιέ Μποτου άνέβηκε τό ίδιο βράδυ στο μοναστήρι του Σταυροβουνιού.

Συναγμένοι στο Έγουμενεϊό ήτανε ό Γάλλος Πρόξενος με τό Γραμματέα του κι' ό Έπίτροπος τής Κύπρου Νικόλας Θησέας με τους άρχηγούς των ομάδων και τους άλλους πρόκριτους. Μαζί τους κ' οι πέντ' έξι μοναχοί, όσοι είχανε άπομείνει δω πάνω στο μοναστήρι — για να τό συντηρούνε και να ψάλλουν — κείνες τίς

δύσκα λες χρονιές. Ἐπὶ κεφαλῆς ἑνας κυρτωμένους γέροντας, πού ὁ χρόνος τοῦ στράβωσε τὴν κάρα, ὅσο κι' ἂν τὸν ἀπολησμονήσῃ.

«Ὅλοι τοὺς τεντώσανε τ' αὐτιά με δέος γιὰ ν' ἀκροαστοῦνε τὸν Προξενικό Γραμματέα πού ἄρχισε νὰ διαβάξῃ τὸ πουργιουρτί.

«...καὶ ἐν ὀνόματι τοῦ Μεγάλου Σουλτάνου δηλώνουμε ἀμετάκλητα καὶ ἐπίσημα, πὼς ἀπὸ σήμερα ἀναλαμβάνουμε τὴν ὑποχρέωση νὰ μὴν εἰσπράξουμε τὸ νέο σαλγίνι κι' οὔτε γιὰ ἀντίποινα νὰ τανύσουμε χέρι ἀπάνω στοὺς χριστιανούς ἢ τὸν ἀρχηγό τοὺς Νικόλαο Θησέα, ἐπειδὴ βάρθηκαν νὰ μᾶς πολεμήσουν...»

Μεμιάς ζητωκραυγὲς καὶ ἀλαλαγμοὶ χαρᾶς δονήσανε τὸ Ἰγουμενεῖο.

—Νικήθηκε τὸ θεοῖό!

—Ταπεινώθηκε ὁ τύραννος!..

Ὁ Θησέας ἔκανε νόημα στοὺς παρεστῶτες νὰ ἡρεμήσουν.

Κατόπι, πλησίασε τὸν Γάλλο Πρόξενο καὶ σφιγγοντάς του τὸ χέρι με θέρημη τὸν ἀσπάσθηκε καὶ τὸν προσφώνησε:

—Ἀγαπημένε μᾶς φίλε! Ἡ σημερινὴ ἐπιτυχία πολλὰ χρωστᾶ σὲ σᾶς. Σᾶς εὐγνωμονοῦμε ἀπὸ καρδιάς.

—Ὅ,τι ἔγινε ὀφείλεται σὲ σᾶς καὶ στὸν ἀγῶνα σας! Μὲ τὴ δύναμη τῆς ψυχῆς καὶ τὴν ἀντρέια σας γονατίσατε τὸν καταχτητὴ. Ἐγὼ ἔκανα τὸ μικρό μου καθῆκο σὲ ἀνθρώπους πού ζητοῦνε τὸ δίκιο τους, ἀπάντησε μετριόφρονα ὁ Μεσιὲ Μποτοῦ.

Κι' ὁ Νικόλαος Θησέας στρεφόμενος στ' ἀδέρφια του εἶπε τοῦτα τὰ λόγια. Καὶ τὰ μάτια του πετοῦσαν σάβηδες.

—Ἡ σημερινὴ μεγάλη μέρα μπῆκε πιά στὴν ἱστορία τῶν ἀγῶνων τῆς Κύπρου μᾶς γιὰ τὴν Ἐνωσὴ τῆς μετ' ἡμετέρας Ἑλλάδα! Ὅλοι ξέρουμε πὼς τὸ νησί μᾶς εἶναι, κιάλας, κυκλωμένο ἀπὸ τίς ἐχθρικές δυνάμεις, πού κάλεσε ὁ Πασᾶς. Ἄν πολεμούσαμε τὸν τύραννο, ἐπιτυχίως θάχαμε σίγουρες, μὰ πρόσκαιρες! Γιατί, σὲ λίγο, λεπίδι καὶ βόλι σὲ χέρια τυφλωμένων θεριῶν θά θείριζαν ξέφρενα κάθε κεφάλι Χριστιανοῦ, παιδιοῦ ἢ γέροντα, ἄντρα ἢ γυναίκα.

—Ἄσχος, αἰσχος! βούηξε ἡ ὁμήγουρη.

—Σήμερα ὁ φαῦλος τύραννος — συνέχισε με ἐνθουσιασμό ὁ Θησέας — μέσα στὴν αἰσχρὴ του ταπεινώση μᾶς ἱκετεῖται, δεμένους ἐπίσημα με ὄρο καὶ πουργιουρτί νὰ μὴν πειράξῃ οὔτε μιὰ

τρίχα Χριστιανοῦ!..

Τὴν ἴδια στιγμή ὁ Θησέας σήκωσε τὸ δεξί του καὶ τὸ ἔχωσε κατάσαρκα στὸ στήθος του, κάτω ἀπὸ τὴ σκούρα φανέλλα του. Καταμεσίς, ἄδραξε σπῆ χούφτα τὸ κρεμάμενο φυλαχτό του — κομματάκι τίμιου ξύλου ραμένο σὲ πανί — τὸ τράβηξε ὄξω καὶ τὸ σήκωσε ψηλά.

—Ἡ χάρη τοῦ Τίμιου Σταυροῦ, τοῦ Θεοκρέμαστου, βλόγησε καὶ ἀνύψωσε τοὺς ταπεινοὺς! Καὶ τοὺς ὕβριστὲς πέταξε στὸ βάραθρο...

Καὶ φέροντας στὰ χεῖλη τὸ φυλαχτό, τὸ ἀσπᾶσθηκε εὐλαβικά.

—Τιμὴ καὶ δόξα στὸν Ἅγιο Σταυρό, τὸν Φανερωμένο! Πάντα νὰ μᾶς φωτίξῃ στὸ καλό, παρακάλεσε ἀπὸ καρδιάς.

—Τιμὴ καὶ δόξα! ἀντιλάλησαν οἱ παριστάμενοι.

—Ἡ θεία δύναμη τοῦ Τίμιου Σταυροῦ νὰ σὲ σκέπῃ, ἄξιό τέκνο τῆς πατρίδας! πετάχθηκε στὴ μέση ὁ γέρο-μοναχὸς κι' ἀγκάλιασε τὸν Θησέα πατρικά στὰ στεγνά του μπράτσα. Καὶ τὰ μικρά του μάτια θολώσανε στὰ βαθουλώματα τους.

Μεμιάς ὁ κῶρος πληρώθηκε με εὐφροσύνη...

Ἐημέρωνε ἡ γιορτινὴ μέρα τῆς Σταυροπροσκύνησης. Ἡ χάρη τοῦ Σταυροῦ τοῦ Σωτήρα, πού δέσποζε ἀπάνω στὸ στητό βουνό τοῦ Ὀλύμπου, ἔκανε τὸ ἅγιο θαῦμα...

***

Τὸ πρωῖνὸ χάραξε σὰν τὰ ἄλλα. Μὰ τὸ φῶς του ἔλαμπε πασίχαρο, ἱλαρό.

Ἄπὸ νορῆς στὸ ἐκκλησάκι ἡ δοξολογία ἀνέθηκε ἀπὸ τὰ τρισβαθα τῶν Χριστιανῶν ψηλά, θυμίαμα εὐχαριστήριου. Μαζὶ ἀνέθηκε κι' ἡ δέηση γιὰ βροχὲς καὶ καλὴ σοδειά.

Ἐνας-ἕνας οἱ στρατευμένοι περάσανε μπροστά ἀπ' τὴν Ὁραία Πύλη καὶ προσκυνήσανε τὸν ἁγιασμένο Σταυρό, μετ' ὁ τίμιον ξύλον ἀνάμεσόν του καὶ τὰ γλυπτά ἱστορήματα τῶν Γραφῶν γύρωθε...

Ὁ Θησέας ἀποχαιρέτησε στὸ Ἰγουμενεῖο τελευταῖον τὸν γέρο-μοναχό.

—Μὲ τὴν εὐχὴ σου, γέροντά μου, κατεβαίνω στὴ Λάρνακα, στὸ φιλόξενο ἀρχοντικὸ τοῦ Γάλλου Πρόξενου. Ἄπὸ κεῖ, μετ' ὁ ἀδερφό μου Ἀρχιμανδρῆ Θεόφιλο, θά σάλπαρουμε γιὰ τὴ Γαλλία... Μά, θά γυρίσουμε πάλι... Ἄν τὸ καλέση ὁ Θεός!..

Ἄπὸ τὸ λιακωτό ὁ γέρο-μοναχὸς κοίταζε με ὑπομονὴ γιὰ πολλὴ ὥρα τὸ ἀμάξι τοῦ Θησέα.

Ἄφου προσπέρασε τὸ μεγάλο βράχο στ' ἀνατολικά τοῦ μοναστηριοῦ, κατηφόρισε στὴν πλαγιά. Ὡστόσο, τέλος, χάθηκε πίσω ἀπ' τὸ στεγνὸ στρίψιμο...

Γύρισε στὴν ἐκκλησοῦλα τὸ γεροντάκι. Σκυφτό, καμπουριασμένο πορεύτηκε ὀλόϊσα στὰ βιβλία. Γύρεψε τὸ Ἱερό Εὐαγγέλιο καὶ τράβηξε στὸ Ἡγουμενεῖο.

Κάθισε στὸ τραπέζι καὶ ἀνοίξε τὴν πρώτη σελίδα. Πῆρε τὸ φτερό, τὸ βούτηξε στὸ μελάνι καὶ ἄρχισε ἀργά-ἀργά μὲ τρεμάμενο χέρι ν' ἀραδιάζει στὴν ἀριστερὴ μεριά ἐτούτῃ τῇ γραφῇ:

«Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ ὁ εὐγενὴς Κύριος Νικόλαος Χ' Σάββα Θεσεὺς ἐκ Στροβόλου, Ἐπίτροπος τῆς Νήσου Κύπρου καὶ ἀπορρομάρχης Ἀρχηγὸς τῶν ἐπαναστατησάντων Κυπρίων, θεία δυνάμει τοῦ Θεοκοιμητάτου Σταυροῦ περιζωσθεὶς ρομφαίαν, ἐπάταξε τὸ θηρίον καὶ ἐταπείνωσε τὸν φαῦλον δυνάστην, λύτρωσιν δεινῶν τοῖς Χριστιανοῖς χαρισάμενος.

Γέγραφε χεῖρ ταπεινοῦ δούλου, κοπιῶντος μοναχοῦ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Τιμίου καὶ Ζωοποιοῦ Σταυροῦ, ἐν μηνὶ Μαρτίῳ καὶ ἔτει σωτηρίῳ 1833».

ΙΑΚΩΒΟΣ ΚΤΟΡΕΩΤΗΣ

ΔΥΟ ΣΟΤΗΛΟΙ ΠΟΙΗΤΕΣ

PAER LAKERKVIST

(ΑΤΙΤΛΟ)

Παιδάκι μου, παιδάκι μου θαρῶ κοντά σου
ἐσὺ 'σαι ἢ μάνα κι' ὁ πατέρας μου.
Χωρὶς ἐσὲ δὲν ἔχω τίποτα
μῆτε γαλήνη, μῆτε κατοικία.
Πατέρας μου καὶ μάνα θᾶσαι ἐσὺ.

Μπαίνω στὸ σπίτι, τὸ κομψὸ μικροσπιτάκι σου
ἐκεῖ πού παίζεις μὲ κουδούνια πὺ λαλοῦνε.
«Πατέρα, καλωσόρισες στὸ νέο σπιτάκι μου,
ἔχω κουδούνια, κουδουνάκια πὺ λαλοῦνε».

Κάθομαι κάτω καὶ τὸ χέρι ἐσὺ μοῦ παίρνεις.
Τῆς μάνας μου ἢ ἴδια ἦτανε χειρονομία.
Μὲ παίρνεις μακριὰ σὲ χῶρες ξένες
πίσω στὴ μάνα μου καὶ τὸν πατέρα.

HJALMAR GULLBERG

ΤΑΞΙΔΙ — ΚΑΤΑΛΥΜΑ

Σὲ πόλη βραδυνή, τοῦ τραίνου τὸ σταθμό.
Τὸ φωτισμένο πρόσωπο τοῦ ρολοιοῦ
μὲ τοὺς λαμπρούς του δείχτες — Κοίτα:
τῆς ἀναχώρησός σου ἡ ὥρα.

Ἐνα κατάλυμα. Ποτέ σου δὲν κατοίκησες
σ' αὐτό.
Ἐκλειδωτὰ δωμάτια μὲ καρέκλες καὶ τραπέζι
καὶ κρεβάτι — Ἔμπα καὶ κατάλυσε.

Ἔτσι γι' ἀναχωρεῖς σὲ καλοῦνε
καὶ μ' ὅμοιο τρόπο σὲ καλοῦνε γιὰ κατάλυμα
βαλμένα ἐκεῖ στὰ δρομολόγια.
Ποῖός τὰ κανόνισες; Ὅχι ἐσὺ.

(ἀπὸ τ' ἀγγλικά) ΜΕΤ. Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΦΥΣΗ ΑΝΙΔΕΗ

Γύρισε ἡ γῆ καὶ πάλι τὸ βόρειο ἡμισφαίριο
στὸν ἥλιο.

Τὰ κριν ἄνα ἀνθίσαε στὴ γλάστρα,
τὰ χελιδονίσματα μηνῶν τὴν Ἀνάσταση.
Ἀνοίγω διὰ πλάτα τὰ μάτια

νὰ χωρέση ἡ γαλάζια ἀπεραντοσύνη,
νὰ χωρέση τόσο πρᾶσινο,
νὰ καθρεφτιστοῦν οἱ φωτισμένοι
μὲ γαλάζια ἀχνάδα ὄγκοι τῶν βουνῶν.

Ἀνοίγω τὰ ρουθούνια καὶ ὀσφραίνομαι ζωή,

ἀνοίγω τὴν καρδιά νὰ χωρέση ὁ κόσμος.

Κι ὁμως... Ὅμως Ἐγὼ πὺ βλέπω, Ἐγὼ πὺ
ὀσφραίνομαι,

Ἐγὼ πὺ χαίρομαι τοῦτο τὸ θάμα,

Ἐγὼ πὺ ξέρω,

θάμαι αἶριο μὰ χούφτα χῶμα

καὶ ποῦτῃ ἡ ἀνίδεη Φύση

θά στέκη ἀκόμα ἐκεῖ

καὶ θὰ περιγεῖλ᾽ τὸν Ἄνθρωπο.

ΚΙΚΑ ΟΛΤΜΠΙΟΥΤ

EMMANUEL MOUNIER : PERSONALISM

Ἡ ἐποχὴ μας εἶναι ἐποχὴ κρίσεως. Ἡ τεχνοκρατία τείνει μὲ τὴν ἐγκεφαλοκρατικὴ ὀργάνωσι τῶν δραστηριοτήτων τῆς νὰ παραγνωρίσῃ τὴν παρουσίαν τοῦ ἀνθρώπου ὡς ὄντος μὲ προσωπικὴν ὑπόστασι κι ἀνεπαράληπτη ἀτομικὴ ἀξία.

Ἦδη ἀπὸ τὸν 19ον αἰῶνα ὁ ὑπαρξισμὸς ἐστρεφε τὴν προσοχὴ πρὸς τὴν ἀνθρώπιν ὑπαρξι. Στὴν ἔννοια ὅμως τοῦ ὑπαρξιακοῦ ἀνθρώπου κυριαρχεῖ ὁ ὑποκειμενισμὸς, ὁ ὁποῖος ὀδηγεῖ πρὸς τὴν ἀτομοκρατίαν καὶ τὴν ἀποξένωσι μὲ συνέπεια τὴν ἀγωνίαν καὶ τὸ ἀγχος.

Κατὰ τὸν Gabriel Marcel ἐνυπάρχει στὸν ὑπαρξισμὸ μιά ἐσωτερικὴ κρίσις, ἐνεκα τῆς ὁποίας πρέπει ὁ ὑπαρξισμὸς εἶτε νὰ ἀρνηθῆ εἶτε νὰ ὑπερβῆ τὰ διδάγματά του. Τὰ ἀρνεῖται ὅταν κατέρχεται στὸ ἐπίπεδο τοῦ διαλεκτικοῦ ὕλισμου, ὅπως συμβαίνει μὲ τὸν ἀθεϊστικὸ του κλάδο, σύμφωνα πρὸς τὸν ὁποῖο ὁ ἀνθρώπος δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ τὸ ἄθροισμα τῶν πράξεών του. Ὑπερβαίνει δὲ τὰ διδάγματά του ὅταν τείνῃ νὰ ἀποδεχθῆ τὴν ὑπαρξι τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἐμπειρία πού προέρχεται ἀπὸ ἓνα κόσμον πέραν τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ τελευταία αὐτὴ τάσις στὸν ὑπαρξισμὸ ἔχει ἐξελιχθῆ στὸν 20ὸ αἰῶνα στὴ φιλοσοφίαν τοῦ Περσοναλισμοῦ, πού διδῆ κεντρικὴ σημασίαν στὸ πρόσωπον καὶ τὶς προσωπικὰς σχέσεις.

Ὁ ἀνθρώπος τότε μόνο θεωρεῖται ὡς ὅλοκληρωμένον πρόσωπον, ὅταν βρίσκεται σὲ ἀμοιβαία σχέσι πρὸς ἓνα «ἄλλο ὄν», πρὸς τὸ «Σύ». Ὅταν λείπῃ ἡ σχέσις αὐτὴ δὲν εἶναι πρόσωπον ἀλλὰ ἄτομον (ἄτομον εἶναι ἡ ἀριθμητικὴ μονάς στὸν φυσικὸν κόσμον). Τὸ «Ἐγώ» τῆς πατροπαραδότου φιλοσοφίας ἀντικαθίσταται στὸν περσοναλισμὸ ἀπὸ τὴν ἐνότηταν («Ἐγώ-Σύ»).

Ἐνας ἀπὸ τοὺς σημαντικωτέρους θεμελιωτὰς τῆς φιλοσοφίας τοῦ Περσοναλισμοῦ εἶναι καὶ ὁ Γάλλος φιλόσοφος Ἐμανουὴλ Μουνιέ (Em. Mounier), ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη στὴ Γρενόβλη τὸ 1905 καὶ διδάσκει φιλοσοφίαν στὸ Λύκειο τοῦ Σαιν Ὀμέρ. Τὸ 1932 ἄρξισε νὰ ἐκδίδῃ τὸ περιοδικὸ *Esprit* γύρω ἀπὸ τὸ ὁποῖο εἶχε σχηματισθῆ ἓνας κύκλος πολιτικῶν καὶ διανοουμένων.

Ὁ περσοναλισμὸς στὴ Γαλλίαν, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασι τοῦ Μουνιέρ πῆρε τὴ μορφὴ κινήσεως, σκοπὸς τῆς ὁποίας δὲν ἦταν ἀπλῶς ἡ φιλοσοφικὴ ἐπεξεργασίαν τῆς ἐννοίας («Ἐγώ-Σύ»), ἀλλὰ καὶ ἡ διαμόρφωσις τῆς πολιτικῆς ζωῆς τῆς χώρας. Ὑπεστήριζαν ὅτι, ἐφ' ὅσον ὁ ἀνθρώπος ἐπιτυγχάνει τὴν ὁλοκληρώσι του μόνο ὅταν βρίσκεται σὲ σχέσεις πρὸς ἄλλα πρόσωπα, ἡ πολιτικὴ φιλοσοφία, ἡ ὁποία ἀποβλέπει στὴν ἀνάπτυξι τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, ἀποτελεῖ ἀπαραίτητη ἐκδήλωσι τοῦ ἐνδιαφέροντος γιὰ τὸ πρόσωπον.

Κατὰ τὴν περίοδον τῆς Γερμανικῆς κατοχῆς ὁ Μουνιέρ ἐξέδιδε λαθραίως τὸ περιοδικὸ του γι' αὐτὸ καὶ κατεδίωχθη ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς. Ἀπέθανε τὸ 1950.

Ἐγραφε πολλὰ βιβλία, τελευταίον ἀπὸ τὰ ὁποία εἶναι τὸ «Περσοναλισμὸς» πού ἐξεδόθη στὴ Γαλλικὴ τὸ ἔτος τοῦ θανάτου του καὶ στὴν ἀγγλικὴ τὸ 1952.

Τὸ βιβλίον στὴν ἀγγλικὴν ἔκδοσι, τὴν ὁποία καὶ εἶχαμε ὑπόψιν, ἀποτελεῖται ἀπὸ 132 σελίδες καὶ χωρίζεται ἐν δύο μέρη. Στὸ Α' μέρος, πού καλύπτει τὶς περισσότερες σελίδες (σελ. XX καὶ 1-94), ἐκτίθενται οἱ φιλοσοφικὲς θέσεις τοῦ περσοναλισμοῦ. Στὸ Β' μέρος πού εἶναι πολὺ μικρότερον (σ. 95-123) γίνεται μιὰ προσπάθεια ἐξετάσεως τῶν συγχρόνων προβλημάτων ὑπὸ τὸ πρίσμα τοῦ περσοναλισμοῦ.

Στὴ σημερινὴν μας εἰσῆγησι θὰ ἀσχοληθοῦμε βασικὰ μὲ τὶς φιλοσοφικὰς θέσεις τοῦ περσοναλισμοῦ ὅπως ἐκτίθενται στὸ Α' μέρος τοῦ βιβλίου.

Ὁ περσοναλισμὸς εἶναι φιλοσοφία, ἐφ' ὅσον καθορίζει ὠριμένες θέσεις, δὲν εἶναι ὅμως φιλοσοφικὸν σύστημα μὲ τὴν ἔννοια ἐνὸς ὀργάνου σκέψεως καὶ πράξεως τὸ ὁποῖον λειτουργεῖ ὡς ἓνας αὐτόματος διανομεὺς πού διδῆ ἑτοιμὰς λύσεις καὶ ὁδηγίαις.

Ἡ βασικὴ θέσις τοῦ περσοναλισμοῦ περὶ ἐλευθέρων καὶ δημιουργικῶν προσώπων ὀδηγεῖ κατ' ἀνάγκη στὴν ἀποδοχὴ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἀπροσδιορίστου, ἡ ὁποία ἀποκλείει τὴν ἐπιθυμία γιὰ καθωρισμένον σύστημα.

Ὡς ἐκ τούτου, παρ' ὅλο ὅτι μιλοῦμε γιὰ περσοναλισμὸν, πρέπει νὰ ὁμολογήσουμε ὅτι ὑπάρχει πλῆθος περσοναλισμῶν καὶ πρέπει νὰ σεβασθοῦμε τὸν διαφορετικὸν τρόπο διαδικασίας πού χρησιμοποιεῖ ἕκαστος. Παρ' ὅλο ὅτι ἓνας χριστιανικὸς περσοναλισμὸς κι ἓνας ἀγνωστικιστικὸς περσοναλισμὸς διαφέρουν πολὺ μεταξὺ τῶν, στηρίζουν ἐν τούτοις ὁ ἓνας τὸν ἄλλο ὅσον ἀφορᾷ ὠριμένες βασικὰς θέσεις καὶ πρακτικὰς τρόπους ἐνεργείας. Τὸ γεγονός τοῦτο καὶ μόνο εἶναι ἀρκετὸ γιὰ νὰ δικαιολογήσῃ τὴ χρῆσι τοῦ ἰδίου ὀνόματος.

Τὸ πρόσωπον εἶναι δύσκολον νὰ καθορισθῆ. Ἐκεῖνα πού καθορίζονται εἶναι τὰ ἐξωτερικὰ ἀντικείμενα πού ὑπόκεινται σὲ παρατήρησι. Ἄς πάρωμε γιὰ παράδειγμα τὸν γείτονά μου Μπορῶ νὰ κυττάω τὸ σῶμα του ἀπ' ἔξω, νὰ ἐξετάσω τὶς διαθέσεις καὶ τὴν κληρονομικότητά του, τὸ σῆμα καὶ τὶς ἀρρώστειαις του. Μπορῶ, ὅπλασθαι, νὰ τὸν ἐξετάσω ὡς ἀντικείμενον τῆς φυσιολογίας καὶ τῆς Ιατρικῆς. Μπορῶ ἐπίσης νὰ χρησιμοποιοῦμαι τὴ λει-

τουργική ψυχολογία για να μελετήσω τη συμπεριφορά του.

Με τις παρατηρήσεις όμως αυτές δεν θα τον γνωρίσω σαν πλήρη άνθρωπο μέσα στο σύνολο του περιβάλλοντός του. 'Επί πλέον τούτων ο γείτονάς μου είναι Γάλλος, άστος, σοσιαλιστής, καθολικός, κλπ. Δεν είναι κάποιος Bernard Chartier αλλά ο Bernard Chartier. Οί διάφοροι τρόποι με τους οποίους τον ξεχωρίζω με υποβοηθούν πώς να του συμπεριφερθώ. 'Αλλ' οί τρόποι αυτοί είναι μονομερείς. 'Ο καθένας τους φανερώνει και μιá διαφορετική πλευρά της υπάρξεώς του. 'Αποτελούν επί μέρους φωτογραφίες. "Όσες φωτογραφίες όμως κι άν συνδυάσης δεν θα σου δώσουν τον πλήρη άνθρωπο που περπατά, σκέπτεται και βούλεται.

Δεν υπάρχουν, επομένως, πέτρες, δένδρα, ζώα και πρόσωπα, με την έννοια τών κινουμένων δένδρων ή τών έξυπνων ζώων. Τό πρόσωπο δεν είναι τό πιό θαυμάσιο αντικείμενο στον κόσμο, ούτε κάτι που μπορούμε να τό γνωρίσωμε απέξω. Είναι ή μιá πραγματικότης που ζέρομε και που πλάθωμε συνεχώς από μέσα. Εύρίσκεται παντού αλλά δέν δίδεται ι πουθενά. Είναι ή ζωντανή εκείνη εκδήλωσις της αυτοδημιουργίας, της επικοινωνίας και προσηλώσεως, που συνειδητοποιεί και γνωρίζει τον έαυτό της μέσα στην πράξι καθώς προσπαθεί να καταστή προσωπική. Στην έμπειρία αυτή δέν μπορεί κανείς να όδηγηθί διά της βίας. Μόνο εκείνοι που την έζησαν καλούν σ' αυτή και τους άλλους. 'Η κραυγή των ζυπνών τους κοιμισμένους και καθώς ό ένας ανταποκρίνεται στον άλλο, όλόκληρη ή ανθρώπινη έγείρεται από την παθητική, φυτική της ύπνωσι.

Της έννοιας αυτής του προσώπου σπέρματα μόνο βρίσκομε στην άρχαία 'Ελλάδα και Ρώμη. 'Η πλήρης διαμόρφωσις της έγινε από τον Χριστιανισμό, παρ' όλο ότι κατά τη διάρκεια του Μεσαίωνα δέν την απεδέχθησαν όλοι εκείνοι που ήσαν επηρεασμένοι από τις κοινωνικές και πολιτικές ιδέες της έλληνικής αρχαιότητος.

'Η κίνησις που παρατηρείται στον 19ο αιώνα σαν αντίδρασις προς τις δυνάμεις που τείνουν στην άπροσωποποίησι του ανθρώπου χωρίζεται σε δύο κλάδους. 'Η μιá, με τον Kierkegaard, όντζει την ύποκειμενικότητα και την έλευθερία του ανθρώπου. 'Η άλλη, με τον Marx, υπενθυμίζει τον άνθρωπο ότι ό προορισμός του δέν βρίσκεται μόνο στην καρδιά αλλά και στα χέρια του.

Οί δυό αυτές τάσεις είναι αδύνατο να συνενωθούν. Γι' αυτό και ό προσωναλισμός αίρεται πάνω από τη διαφωνία τους αναζητώντας την άρμονία που κατέστρεψαν.

Κατά τον προσωναλισμό ή διαίρεσις του ανθρώπου σε υλικό και πνευματικό μέρος καταδικάζεται. 'Ο άνθρωπος είναι μιá αδιάσπαστη ψυχοσωματική ένότης. 'Η άποψις αυτή συνάδει και προς τη χριστιανική διδασκαλία, κατά την όποια τό πνεύμα, που περιλαμβάνει τό νούν, την ψυχή και τη ζωή, συγχωνεύεται στην ανθρώπινη ύπαρξι με τό σώμα. Κι όταν ό άνθρωπος, σαν σώμα και πνεύμα, έναντιώνεται προς τό θέλημα του Θεού («έκπίπτει») από τον προορισμό του, ακολουθεί («τόν κόσμο») ή («τη σάρκα») όταν δέ αγωνίζεται να ζήσι σύμφωνα με τό θέλημα του Θεού τότε σώμα και πνεύμα μαζί συμβάλλουν στην επικράτησι της πραγματικής βασιλείας του Θεού.

'Ο άνθρωπος είναι επομένως και φυσικό δν, αλλά ανθρώπινο φυσικό δν, που διαφέρει από όλα τα άλλα φυσικά όντα λόγω της συνενώσεως του φυσικού με τό πνευματικό.

'Ο προσωναλισμός αντίτιθεται τοιουτοτρόπως προς όλες τις μορφές του ιδεαλισμού, είτε ό ιδεαλισμός (α) μειώνει την ύλη (και τό σώμα) σε μιá αντανάκλασι του ανθρώπινου πνεύματος, είτε (β) αναλύει τό πρόσωπο σ' ένα διάγραμμα γεωμετρικών ή έγκεφαλικών σχέσεων, είτε (γ) υποβιβάζει τό πρόσωπο σ' ένα άπλό σταθμό λήψεως τών αντικειμενικών δεδομένων.

Κατ' αντίθεσι ό προσωναλισμός (α) δέχεται την ύπαρξι του υλικού σύμπαντος σαν αυτόνομου στοιχείου που έρχεται σε αντίθεσι προς τη συνείδησι και τό όποιο δέν μπορεί να αναλυθί σε άπλες έσωτερικές σχέσεις της συνειδήσεως.

(β) 'Ο άνθρωπος είναι πρόσωπο από την άρχή, είναι μιá ένσώματος ύπαρξις, τό δέ σώμα δέν είναι ένα αντικείμενο, αλλά στοιχείο άπαραίτητο της προσωπικής ύποστάσεως του ανθρώπου. 'Υπάρχω ύποκειμενικώς και ύπάρχω σωματικώς είναι έν και τό αυτό.

'Η μοναδικότης του ανθρώπου βρίσκεται τόσο στην ικανότητά του να γνωρίζη και να μεταμορφώνη τό σύμπαν μέσα στο όποιο βρίσκεται όσο και στην ικανότητά του να αγαπά.

Σαν αποτέλεσμα της φύσεώς του ό άνθρωπος ύπόκειται στους νόμους της αιτιοκρατίας και συγχρόνως μπορεί, μέχρις ενός σημείου, να τους ξεπερνά. "Έχει βιολογικές και οικονομικές ανάγκες, οί όποιες όμως δέν μπορούν να κατανοηθούν χωριστά από τις άξίες του προσωπικού σύμπαντος, που είναι τό τέρμα του άθρωπίνου πνεύματος και της όλης εργασίας της φύσεως. Τα πνευματικά και ήθικά διδάγματα είναι αδύνατα διότι παραμελούν τη βιολογική και οικονομική αναγκαιότητα. 'Αλλά και ό υλισμός δέν είναι όλιγώτερο μάτιος για τον αντίθετο άκριβώς λόγον.

'Η προσωπικότης του ανθρώπου διαμορφώνεται ανάμεσα σε δυό αντίθετες τάσεις. 'Η μιá, που παρατηρείται στη φύσι γενικά, όδηγεί προς την άπροσωποποίησι, και περιορίζει

τῆ ζωῆ σέ μονότονη ἐπανάληψη, σέ αὐτοματισμούς καί ἀδράνεια, ὑποβιάζει δέ τὴν κοινωνική ζωὴ καὶ τὴ ζωὴ τοῦ πνεύματος σέ ἔξεις, ρουτίνα καὶ ἀφηρημένες ἰδέες. Ἡ ἄλλη τάσις, ποὺ ἀρχίζει βασικά μὲ τὸν ἄνθρωπο, ὁδηγεῖ πρὸς τὴν προσωπικοποίησι μὲ τὴν ἐλεύτερη δημιουργική δράσι, τὴν παραγωγῆ, τίς προσωπικές σχέσεις καὶ τὴν κοινοτική ζωὴ.

Ἡ θεμελιώδης φύσις τοῦ προσώπου δὲν εἶναι οὔτε ἡ πρωτοτυπία οὔτε ἡ αὐτογνωσία οὔτε ἡ ἀτομική ἐπιθεθαίωσις, ἀλλὰ ἡ ἐπικοινωνία κατ' ἀντίθεσι πρὸς τὴν ἀπομόνωσι τοῦ ἀτόμου. Συνήθως τὰ ἄτομα στίς μεταξύ τους σχέσεις εἶναι εἴτε τύραννοι εἴτε δούλοι. Ἔνα εἶδος ἐνστίκτου ἐργάζεται συνεχῶς μέσα μας καὶ μᾶς ὠθεῖ νὰ ἀρνηθοῦμε ἢ νὰ μειώσωμε τὴν ἀνθρώπινη ὑπόστασι ἐκείνων ποὺ βρίσκονται γύρω μας. Τὸ πρόσωπο ἀντιδιαστέλλεται τοιοῦτοτρόπως ἀπὸ τὸ ἄτομο. Τὸ ἄτομο, σὺν στροφή πρὸς ἑαυτό, περιέχεται στὴν ἔννοια τοῦ προσώπου. Τὸ πρόσωπο ὅμως ἀναπτύσσεται ἐν ὅσῳ ἐξαγνίζει συνεχῶς τὴν ὑπόστασι τοῦ ἀπὸ τὸ ἄτομο ποὺ βρίσκεται μέσα του. Τὸν ἐξαγνισμό τοῦτο δὲν μπορεῖ νὰ τὸν ἐπιτύχη μὲ τὴ συγκέντρωσι τῆς προσοχῆς στὸν ἑαυτό του ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ κάμῃ τὸν ἑαυτό του «εὐχρηστο» καὶ ἐπομένως περισσότερο «διαφανῆ» τόσο στὸν ἑαυτό του ὅσο καὶ στοὺς ἄλλους.

Πρωταρχική κίνησις τοῦ ἀτομισμοῦ εἶναι ἡ συγκέντρωσις τοῦ ἀτόμου στὸν ἑαυτό του ἐνῶ πρωταρχικὴ κίνησις τοῦ προσωπισμοῦ εἶναι ἡ ἀποκέντρωσις τοῦ προσώπου μὲ σκοπὸ νὰ δημιουργήσῃ προσωπική ζωὴ. Τὸ πρόσωπο ὑπάρχει ὅταν βρίσκεται σὲ σχέσεις μὲ ἄλλους, γνωρίζει τὸν ἑαυτό του μὲ τὸ νὰ γνωρίζῃ ἄλλους, εὐρίσκει τὸν ἑαυτό του ὅταν γίνεται γνωστὸ ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Τὸ «Σὺ» ποὺ συνεπάγεται τὸ «ἡμεῖς» προηγείται τοῦ «Εγώ», ἢ τοῦλάχιστο τὸ συνοδεύει. Δὲν ἔχω ὑπόστασι παρὰ στίς σχέσεις μου πρὸς τοὺς ἄλλους. Τὸ νὰ ὑπάρχω σημαίνει, σὲ τελευταία ἀνάλυσι, ὄχι νὰ σκέφτωμαι ἀλλὰ νὰ ἀγαπῶ.

Βασικὴ πράξις τοῦ προσώπου εἶναι νὰ δημιουργήσῃ μαζί μὲ ἄλλους ἀνθρώπους μίαν κοινωνία προσώπων, ἡ δομὴ, τὰ ἦθη καὶ τὰ ἰδρύματα τῆς ὁποίας θὰ διαμορφωθοῦν ἀπὸ τὴ φύσι τους σὺν προσώπων. Ἡ δημιουργία τῆς κοινωνίας αὐτῆς στηρίζεται σὲ μιά σειρά ἀπὸ τίς ἀκόλουθες πρωτότυπες πράξεις, ἰσότιμες τῶν ὁποίων δὲν συναντῶνται πουθενά στὸ σύμπαν.

- (1) Τὴν ὑπέρβασι. Τὸ πρόσωπο πρέπει νὰ ξεπεράσῃ τὸν ἑαυτό του γιὰ νὰ εἶναι χρήσιμο στοὺς ἄλλους.
- (2) Τὴν κατανόησι. Νὰ βλέπω τὸν ἑαυτό μου κι ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ ἄλλου καὶ νὰ δέχωμαι τὴ μοναδικότητα τοῦ ἄλλου ὅπως καὶ τὴ δική μου.
- (3) Τὴ συμμετοχὴ στίς χαρὲς καὶ τίς λύπες τοῦ ἄλλου.
- (4) Τὸ δόσιμο χωρὶς μέτρο καὶ χωρὶς ἐλπίδα ἀνταμοιβῆς.
- (5) Τὴν πίστι στὸ πρόσωπο, μὲ τὴν ἔννοια τῆς συνεχοῦς καὶ δημιουργικῆς ἀνανεώσεως τῆς ἀγάπης καὶ φιλίας.

Ὁ персонаλισμὸς ἀντιτίθεται ὄχι μόνον πρὸς τὸν ἀτομισμὸ ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν κολλεκτιβισμό ἢ τὴ μαζοποίησι, στὴν ὁποία τὸ πρόσωπο χάνεται μέσα στὸ ἀνώνυμο πλῆθος. Βεβαίως τελεία κοινωνία εἶναι ἀδύνατο νὰ ὑπάρξῃ, δεδομένου ὅτι κάθε κοινωνία προϋποθέτει κάποιου εἶδους κοινωνική δομὴ διὰ τῆς ὁποίας ἐπιδιώκεται ἡ συνέχεια μὲ τὴν ἐπανάληψη, τοὺς νόμους καὶ τοὺς κανονισμούς. Τὸ ἀπρόσωπο ὅμως τοῦτο στοιχεῖο τῆς κοινωνικῆς δομῆς δὲν ἀποτελεῖ μόνον κίνδυνο γιὰ τὴν ἀπροσωποποίησι τῆς κοινωνίας. Ἀποτελεῖ, ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐπιθυμία γιὰ κοινοτική ἐπικοινωνία, ὅτι καὶ τὸ σῶμα πρὸς τίς προσωπικές φιλοδοξίες, εἶναι ὄπλαδὴ ἓνα ἐμπόδιο ἀλλὰ συγχρόνως καὶ τὸ ἀπαραίτητο θεμέλιο.

Ἡ φύσις ἐπομένως τοῦ προσώπου ἀποτελεῖται ἀπὸ μιά διπλῆ κίνησι, φαινομενικὰ ἀντιθετικὴ ἀλλ' εἰς τὴν πραγματικότητα διαλεκτική. Τείνει ἀπὸ τὴ μιὰ στὴν ἐπιθεθαίωσι ἀτόμου ποὺ ἀνθίστανται κατὰ τρόπο ἀπόλυτο πρὸς κάθε εἶδους περιορισμὸ καὶ στὴ δημιουργία ἀπὸ τὴν ἄλλη μιᾶς οἰκουμενικῆς ἐνώσεως τῶν προσώπων. Ἡ ἐνωσις ὅμως αὐτὴ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἔνωσις ὁμοίων ὄντων. Τὸ πρόσωπο εἶναι ἐξ ὀρισμοῦ ἐκεῖνο ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ ἐπαναληφθῆ ἢ νὰ ἀντιγραφῆ.

Ἄν τὸ πρόσωπο εἶναι ἐξ ἀρχῆς μιά κίνησις πρὸς τοὺς ἄλλους, ἀπὸ μιᾶς ἄλλης σκοπιᾶς ἀποκαλύπτει κάτι ἄλλο, ὄχι λιγώτερο σημαντικό' τὸν παλμὸ μιᾶς μυστικῆς ζωῆς, ἢ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν ἀκένυτη πηγὴ τῆς παραγωγικότητός του. Ὀνομάζομε συνήθως τὸ στοιχεῖο τοῦτο μὲ τὸν καθιερωμένον ὄρουσ ὑποκειμενικότης ἢ ἐσωτερικὴ ζωὴ. Οἱ ὄροι ὅμως αὐτοὶ δυνατὸ νὰ δημιουργήσουν κάποια σύγχυσι καὶ νὰ νομισθῆ ὅτι ἡ προσωπικὴ ζωὴ συγκεντρώνεται σὲ μιά κίνησι ἀποχωρήσεως, ἐνῶ στὴν πραγματικότητα τὸ στοιχεῖο τῆς ἐσωτερικῆς ζωῆς δὲν εἶναι ἡ ἀντίθεσις ἀλλὰ τὸ συμπλήρωμα τῆς ἐπικοινωνίας.

Ἡ προσωπικὴ ζωὴ εἶναι μιά ρυθμικὴ ἐναλλαγὴ τῆς αὐτοθεθαίωσεως καὶ τῆς αὐταπαρνήσεως. Ἡ αὐτοθεθαίωσις εἶναι μιά συνεχῆς ἀφομοίωσις ἐξωτερικῶν δεδομένων, ἢ ἐπεξεργασία τῶν ὁποίων τὴν κάθιστὰ πλουσιώτερη. Μὲ τὴν αὐτοθεθαίωσι θέτει κανεὶς στὸν ἑαυτό του σκοπὸ καὶ δίδει μιά θέσι στὸν κόσμον. Γι' αὐτὸ ἡ ἔννοια τῆς περιορισίας εἶναι

τόσο απαραίτητη προϋπόθεση για την προσωπικότητα όπως και η φιλία. 'Η περιουσία όμως ενώ είναι απαραίτητο στοιχείο της προσωπικής ζωής είναι συγχρόνως και φορτίο. 'Η ανάπτυξη της προσωπικότητας προϋποθέτει την απάρνηση του εαυτού με όλα τα αγαθά του. Διότι μόνο στο χάσιμο του εαυτού του μπορεί το πρόσωπο να βρῆ τὸν εαυτό του. Τα πλούτη του συνίστανται εις ὅ,τι ἀπομένει ὅταν τοῦ ἀφαιρεθοῦν ὅλα του τὰ υπάρχοντα, εις ὅ,τι ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ἀκόμη δικό του κατὰ τὴν ὥρα τοῦ θανάτου του.

Τοῦτο προκαλεῖ κάποιο εἶδος ἄγχους. Σήμερα γίνεται πολὺς λόγος γιὰ ἄγχος. 'Ο,τι ὅμως ἐννοεῖται συνήθως μετὰ τοῦτο εἶναι τὸ ψυχολογικὸ σύμπτωμα μιᾶς ἐποχῆς πού στερεῖται κοινωνικοῦ σκοποῦ, εἶναι τὸ προϊόν τῆς ἀποσυνθέσεως.

Παράλληλα ὅμως μετὰ τὸ παθολογικὸ τοῦτο ἄγχος ὑπάρχει πράγματι καὶ ἓνα ἄλλο ἀναγκαῖο ἄγχος, τὸ ὁποῖο ἐκπηγάζει μέσα ἀπὸ αὐτὴν ταύτην τὴν προσωπικὴ ὑπαρξί, ἀπὸ τὸ φοβερὸ μυστήριον τῆς ἀπελευθερώσεώς της, ἀπὸ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ θανασίμου ἀγῶνος της καὶ ἀπὸ τὶς ἄγριες ἐξερευνήσεις της πρὸς κάθε κατεύθυνσιν.

'Ο Mounier θεωρεῖ τὴν ἑλληνικὴ λέξι πρόσωπο ὡς τὸν ὄρο πού μπορεί νὰ ἀποδώσῃ καλύτερα ἀπὸ τὴ λέξι person τὴν ἔννοια τοῦ προσωπικοῦ ἀνθρώπου. Καὶ τοῦτο γιὰ τὸ πρόσωπο εἶναι ὁ ἀνθρωπος πού κυττάζει μπροστά του, ὁ ἀνθρωπος πού ἀντιμετωπίζει... 'Επειδὴ δὲ ἀντιμετωπίζει ἓναν ἐχθρικό κόσμο γι' αὐτὸ καὶ τὸ γνῶρισμα τῆς ἀντιστάσεως ἀποτελεῖ μέρος τῆς οὐσίας του.

Τὸ νὰ ὑπάρχῃς δὲν σημαίνει νὰ συγκατατίθεσαι πάντοτε. Νὰ ὑπάρχῃς σημαίνει ἐπίσης νὰ γνωρίζῃς καὶ πῶς νὰ ἀρνήσῃς καὶ νὰ διαμαρτύρησαι. Τὸ νὰ ζῆς στὸν κόσμο δὲν εἶναι εὐκόλο. Χάνεσαι ἂν φύγῃς ἀπὸ τὸν κόσμο, ἀλλὰ χάνεσαι κι ἂν παραδοθῆς στὸν κόσμο.

Τὸ πρόσωπο ἀποκτᾷ αὐτοσυνειδησὶν ὄχι μέσῳ κάποιας ἐκστάσεως ἀλλὰ μετὰ τὴ δύναμι θανασίμου πάλης. 'Η δύναμις εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ βασικά του γνωρίσματα. 'Οχι βεβαίως ἡ κτηνώδης δύναμις τῆς ἐπιβολῆς καὶ τῆς ἐπιθετικότητος, στὴν ὁποία ὁ ἀνθρωπος ἐγκαταλείπει τὴν πράξι πού προσιδιάζει σ' αὐτὸν καὶ μιμεῖται τὴ συμπεριφορὰ τῆς ὕλης. 'Αλλ' ἡ ἀνθρώπινη δύναμις, ἡ ὁποία εἶναι συγχρόνως ἑσωτερικὴ καὶ ἀποτελεσματικὴ, πνευματικὴ καὶ ἐκδηλῶς.

Τὸ νὰ ὑπάρχῃς δὲν εἶναι μόνο νὰ ἀγαπᾷς ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπιθεθαιώσῃς τὸν εαυτό σου. Καὶ ἡ ἐπιθεθαιώσις αὐτὴ γίνεται μετὰ τὴν ὑπεύθυνη πράξι πού προϋποθέτει τὴν ἀπόφασιν καὶ ἐκλογὴν. Οἰαδήποτε ὀργάνωσις, τεχνικὴ ἢ δόγμα, πού τείνει νὰ ἀρνηθῆ ἢ νὰ μειώσῃ τὸ βασικὸ ἔργο τοῦ προσώπου νὰ ἀσκή ὑπεύθυνη ἐκλογὴν, οἰαδήποτε πλεονεκτήματα κι ἂν ἔχῃ, ἀποτελεῖ δηλητήριο πιὸ ἐπικίνδυνον ἀπὸ τὴν ἀπελπισίαν.

'Η ἐκλογὴ καὶ ἡ ἀπόφασιν πού ὀδηγεῖ στὴν πράξι εἶναι τὸ σημεῖο τοῦ ἐλευθέρου ἀνθρώπου, πού εἶναι σὲ θέσιν νὰ ἐπιβάλῃ αὐτοπειθαρχία καὶ πού δὲν ἐνδίδει στὸν ἄλλοτὸ ἀνθρώπου πού μπορεί νὰ προσφέρῃ τὸν εαυτό του, ἢ νὰ ἀρνηθῆ τὸν εαυτό του ἀλλὰ πού ποτὲ δὲν θὰ δανείσῃ τὸν εαυτό του.

'Ελευθερία εἶναι ἡ ἐπιθεθαιώσις τοῦ ἀνθρώπου. Μπορεῖ νὰ τὴν ζῆσῃ κανεὶς ἄλλ' ὄχι νὰ τὴ δῆ. Εἶναι τὸ ἴδιον τὸ πρόσωπο πού ἀπελευθερώνει τὸν εαυτό του, ἀφοῦ τὸ ἀποφασίσῃ προηγουμένως. Πουθενὰ ὅμως δὲν μπορεί νὰ βρῆ τὴν ἐλευθερία ἑτοιμῇ ἢ ἐγκατεστημένῃ καὶ οὔτε μπορεί κανεὶς νὰ τὸν ἐπιθεθαιώσῃ γιὰ τὴν ἐλευθερία ἐκτὸς ἐάν τὸ ἴδιον τὸ πρόσωπο εἰσέλθῃ θαρραλέως στὴν ἐμπειρία τῆς ἐλευθερίας.

'Η ἐλευθερία ὅμως προορίζεται ἀπὸ τὸ τί εἶμαι, ἀπὸ περιορισμοὺς πού ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν ἀτομικὴ μου ὑπαρξί, ἀπὸ τὸν κόσμο, τὶς ἀναγκαιότητες πού περιορίζουν καὶ τὶς ἀξίες πού κατευθύνουν τὴν ἐλευθερία μου. Τὸ νὰ εἶμαι ἐλεύθερος σημαίνει κατ' ἀρχὴ τὴν ἀποδοχὴ αὐτῆς τῆς θέσεως. Δὲν εἶναι δυνατὸ τὸ κάθε τι ἢ δὲν εἶναι δυνατὸ τὸ κάθε τι στὴν κάθε στιγμή. 'Όταν ὁ περιορισμὸς αὐτὸς δὲν ὀδηγῆ σὲ παράλυσι ἀποτελεῖ πλεονέκτημα. 'Η ἐλευθερία ἀναπτύσσεται ὡς τὸ σῶμα· ἐνδυναμώνεται μετὰ τὴν ὑπερηδῶσιν ἐμποδίων, τὴν ἄσκησιν τῆς ἐκλογῆς καὶ τὴ θυσία πού αὐτὴ συνεπάγεται.

'Η ἐλευθερία δὲν μπορεί νὰ δοθῆ στὸν ἀνθρώπο ἀπέξω, ὡς τὶς κοινωνικὲς ὑπηρεσίες ἢ ἓνα ἀναθεωρημένο Σύνταγμα. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ ἐπὶ μέρους ἐλευθερίες δὲν εἶναι τίποτε περισσότερο ἀπὸ εὐκαιρίες πού προσφέρονται σὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας.

'Η ἐλευθερία τοῦ προσώπου δὲν πρέπει νὰ ἐκλαμβάνεται ἔν ἀπομονώσει. 'Η κοινότης τῶν προσώπων δὲν μπορεί νὰ σχηματισθῆ μετὰ πρόσωπα τῶν ὁποίων ἡ ἐλευθερία εἶναι ἀνεξάρτητη ἀπὸ ἐκεῖνι τῶν ἄλλων. Δὲν μπορεί ἓνας νὰ εἶναι ἐλεύθερος πραγματικὰ παρὰ ἀφοῦ ὅλοι γύρω του εἶναι ἐξ ἴσου ἐλεύθεροι. 'Η ἐλευθερία τοιοῦτοτρόπως τοῦ προσώπου δημιουργεῖ ἐλευθερία γύρω της ὡς ἓνα εἶδος μεταδοτικῆς ὀρθοπροσύνῃς ἀκριβῶς ὡς

Κατ' ἐπέκτασι καὶ ὁ ἑλληνικὸς ὄρος προσωπισμός δέον νὰ προτιμᾶται ἀπὸ τὸν ξενικὸν προσωναλισμό. 'Ιδὲ Μαραθεύτη, Μιχ. Ι.: («'Η ἐκπαιδεῦσις τῶν διδασκάλων ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῆς φιλοσοφίας τοῦ προσωπισμοῦ»), Λευκωσία, 1967, σ. 4.

ένας που παραλογίζεται προκαλεί παραλογισμό και στους γύρω του.

Ἡ ἐλευθερία τοῦ προσώπου εἶναι ἐπίσης ἐκείνη που ἀναγνωρίζει ἀξίες. Δὲν εἶμαι ἐλεύθερος ἀπλῶς καὶ μόνο γιατί ἐκδηλώνω τὴν αὐθορμσία μου. Γίνομαι ἐλεύθερος μόνο ἐν ὅσῳ ἡ αὐθορμσία μου κινεῖται πρὸς τὴν ἀπελευθέρωσι τοῦ ἀνθρώπου, δηλαδὴ πρὸς τὴν προσωποποίηση τόσο τοῦ ἑαυτοῦ μου ὅσο καὶ τοῦ κόσμου.

Ἡ ἐλευθερία δὲν βρίσκεται στὴν πρᾶξι τῆς ἐκλογῆς ἀλλὰ στὴν προοδευτικὴ ἀπελευθέρωσί μου νὰ ἐκλέγω τὸ καλὸ βρίσκεται στὴν πρᾶξι τοῦ συνδέσμου. Ἐλεύθερος ἄνθρωπος εἶναι ἐκεῖνος στὸν ὁποῖο ὁ κόσμος ὑποβάλλει ἐρωτήματα καὶ αὐτὸς ἀναποκρίνεται ἀναλόγως. Εἶναι ὁ ὑπεύθυνος ἄνθρωπος. Ἡ ἐλευθερία ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀπόψεως εἶναι ἐνυτική καὶ ὄχι διασπαστικὴ δύναμις.

Ἡ κίνησις που ἀπαρτίζει τὴν προσωπικότητα δὲν παραμένει κλειστὴ στὸν ἑαυτό της, ἀλλὰ συνδέεται πρὸς κάτι τὸ ὑπερβατὸ που κατοικεῖ μέσα μας. Τὸ πρόσωπο εἶναι κάτι περισσότερο ἀπὸ τὴ ζωὴ του. Ἡ ζωὴ μᾶς ὑποκινεῖ πρὸς τὸν ἑαυτό της. Τὸ νὰ δεχθῆ ὅμως κανεὶς τὰ βᾶσανα καὶ τὸν θάνατο γιὰ νὰ μὴ προδώσῃ τὴς ἀνθρώπινες ἀξίες εἶναι ἡ ὑπερτάτη πρᾶξις τοῦ προσώπου. Μὲ τὴν πρᾶξι αὐτὴ ξεπερνᾷ τὸν ἑαυτό του. Καὶ ἡ ὑπερβάσις αὐτὴ δὲν εἶναι προβολὴ ἀλλὰ ἀνύψωσις. Τὸ προσωπικὸ δὲν ἔχει πλασθῆ γιὰ μιὰ κίνησι που ξεπερνᾷ τὸν ἑαυτό του. Ὅπως τὸ ποδήλατο ἢ τὸ ἀεροπλάνο διατηροῦν τὴν ἰσορροπία τους μόνο ἐὰν κινουῦνται πέραν ὀρισεμένης ταχύτητος, ἔτσι καὶ ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ μὲν ὀρθίως πνευματικὰ ἐὰν ξεπερνᾷ ὀρισεμένο ρυθμὸ ἀνόδου. Ἐὰν χάσῃ («ῦφος») τότε δὲν πίπτει σ' ἕνα ζωικὸ ἐπίπεδο, ὅπως πολλοὶ πιστεύουν, ἀλλὰ πολὺ πιὸ κάτω. Καθένας ζωὸ ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο δὲν ἔχει ἐπινοήσει τόσο σκληρότητα.

Τὸ ὑπερβατὸ, ὡς ἐνυπάρχον στὸν κόσμῳ τῆς ἐλευθερίας, δὲν ὑπόκειται σὲ ἀπόδειξι. Ἡ ἀξία του ἐμφαίνεται ἀπὸ τὴν πληρότητα τῆς προσωπικῆς ζωῆς. Συναφῶς τὸ πρόσωπο δύναται νὰ καθορισθῆ ὡς μιὰ κίνησις πρὸς μιὰ ὑπερβατὴ κατάστασι που ἀποκαλύπτεται στὴν ἐμπειρία τῆς κοινότητος καὶ στὴν ταυτόχρονη ἐπίτευξι τῶν ἀξιών.

Ἡ ἀνοδος τοῦ προσώπου πρὸς τὸ ὑπερπροσωπικὸ εἶναι μιὰ ἀγωνιστικὴ κίνησις. Δὲν ὑπάρχει ἀξία που δὲν ἐγεννήθη κατόπιν συγκρούσεως ἢ που δὲν καθιερώθη κατόπιν ἀγῶνος, ἀπὸ τὴς κοινωνικῆς ἀξίας μέχρι τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Ἡ ὑπαρξις μας δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι γνήσια παρὰ μόνο ἂν ἔχουμε μέσα μας ἕνα ὄχυρὸ ἀπὸ ἀξίες ἢ ἀφοσιώσεως ἐναντίον τοῦ ὁποίου δὲν μπορεῖ νὰ ὑπερισχύσῃ ὁ θάνατος.

Ὁ персонаλισμὸς διδὲ μεγάλη σημασία στὴν πρᾶξι. Ἡ ἐννοια τῆς πράξεως εἶναι ἀδιάσπαστα ἐνωμένη μ' ἐκείνη τοῦ διανοεῖσθαι καὶ τῆς πνευματικῆς ζωῆς. Ἡ πρᾶξις, κατὰ τὸν персонаλισμὸ, δὲν εἶναι μιὰ ζωτικὴ παρόρμυσις ἀλλὰ ἐκφράζει, ὅταν μὲν ἀναφέρεται στὸν ἄνθρωπο, ἀκέραια τὴν πνευματικὴ του ἐμπειρία, ὅταν δὲ ἀναφέρεται στὴν ὑπαρξι, τὴν ἐσωτερικὴ τῆς παραγωγικότητα. Γι' αὐτὸ καὶ εἶναι δυνατό νὰ πῆ κανεὶς ὅτι ὅ,τιδήποτε δὲν εἶναι πρᾶξις δὲν ὑπάρχει. Ὁ Λόγος εἶναι ἡ ἀλήθεια. Κατὰ τὸν Χριστιανισμὸ ὅμως ὁ Λόγος εἶναι ἐπίσης καὶ ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ζωὴ.

Ἡ πρᾶξις προϋποθέτει ἐλευθερία. Καμμιά πρᾶξις δὲν ἔχει ἀξία ἐκτὸς ἐὰν ἡ ἀτομικὴ συνείδησις ἀναπτύσσεται σὲ κοινοτικῆς σχέσεις μὲ τὸ σύνολο τῆς συνειδητότητος καὶ τὸ παγκόσμιο δρᾶμα τῆς ἐποχῆς της. Πρέπει, δηλαδὴ, ἡ πρᾶξις νὰ τροποποιήσῃ τὴν γύρω μας πραγματικότητα, νὰ ἔχῃ εὐεργετικὰ ἀποτελέσματα στὸν ἑαυτό μας, νὰ μᾶς φέρῃ πλησιέστερα στοὺς ἄλλους καὶ νὰ ἐμπλουτίσῃ τὸν κόσμῳ τῶν ἀξιών μας. Ὁρισεμένες πρᾶξεις ἱκανοποιοῦν συγχρόνως ὅλους τοὺς πιὸ πάνω σκοποὺς. Μερικῆς ἔχουν γιὰ κύριο στόχον τοὺς, ὡς βασικὸ ἦχο, ἕνα ἀπὸ τοὺς σκοποὺς τούτους, ἐνῶ οἱ ἄλλοι διεγείρονται ὡς ἄρμονικοὶ ἦχοι.

Στὸ δεύτερο μέρος τοῦ βιβλίου του, που ἔχει τὸν τίτλον «Ὁ персонаλισμὸς καὶ ἡ ἐπανάστασις τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος», ὁ Μουνιὲ ἐξετάζει ὑπὸ τὸ πρίσμα τῶν персонаλιστικῶν διδαγμάτων, που ἐν συντομίᾳ ἀναφέραμε πιὸ πάνω, διάφορα σύγχρονα προβλήματα ὅπως εἶναι ὁ εὐρωπαϊκὸς μηδενισμὸς, ἡ οικονομικὴ κοινωνία, ἡ οἰκογένεια, ἡ Ἐθνικὴ καὶ ἡ Διεθνῆς κοινωνία, τὸ Κράτος, ἡ Δημοκρατία, ἡ παιδεία, ὁ πολιτισμὸς καὶ ὁ Χριστιανισμὸς.

Στὸ τέλος τοῦ βιβλίου του ὁ Μουνιὲ ἐκφράζει τὴν ἐλπίδα πὼς οἱ θέσεις που ἀνέλυσε σ' αὐτὸ θὰ ἐξελισθῶνται μὲ τὴν πρόοδο τῆς ἐρεῦνης, μέχρις ὅτου καὶ αὐτὴ πιά ἡ λέξις «περсонаλισμὸς» θὰ λησμονηθῆ κάποιαν ἡμέρα, γιατί δὲν θὰ ὑπάρχῃ πλέον ἡ ἀνάγκη νὰ κατευθύνεται ἡ προοχὴ εἰς ὅ,τι θὰ ἔχῃ γίνει κοινὴ γνῶσις καὶ καθημερινὴ πρᾶξις γιὰ ὁλόκληρη τὴν ἀνθρωπότητα.

ΚΥΠΡΙΟΙ ΔΕΙΠΝΟΣΟΦΙΣΤΕΣ

ΕΚΤΟ ΔΕΙΠΝΟ

Ο ΕΞΠΡΕΣΣΙΟΝΙΣΜΟΣ ΣΤΟ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟ

Είχα την τύχη να γνωρίσω τὸ Γερμανικὸ Ἐξπρεσσιονιστικὸ Κινηματογράφο τὸ φλεβάρη τοῦ '65 μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς προβολῆς στὶς Ἀθηναϊκὲς Λέσχες τῶν κυριώτερων δειγμάτων τῆς σχολῆς αὐτῆς ποὺ γνώρισε ζωὴ καὶ ἀκμὴ στὴ δεκαετία 1919–29.

Ὁ ἐξπρεσσιονισμὸς εἶναι ἓνα γενικώτερο ρεῦμα, ποὺ χαρακτήησε ἔντονα τὶς φιλοσοφικὲς τάσεις καὶ τὶς τέχνες στὶς ἀρχὲς τοῦ αἰῶνα μας. Πρωτοφανερῶθηκε στὸ Μόναχο γύρω στὸ 1910 καὶ ἐκδηλώθηκε στὴ μουσικὴ, τὴ λογοτεχνία, τὸ θέατρο, τὴν ἀρχιτεκτονικὴ, τὴν ζωγραφικὴν τέχνην. Μετὰ τὸν πόλεμο κατὰκλυσε τὸ Βερολίνο μὲ τὶς ἀφίσεις, τὸ θέατρο, τὴ διακόσμηση, ὅπως ὁ κυβισμὸς λίγα χρόνια ἀργότερα κυριάρχησε στὸ Παρίσι.

Γενικὰ εἶναι μιὰ ἀντίθετη καὶ ἔντονη ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὸ ρεαλισμὸ–ἰμπρεσσιονισμὸ ποὺ προηγῆθηκε ὡς φιλοσοφικὸ καὶ καλλιτεχνικὸ ρεῦμα. Ἀντικείμενό του δὲν εἶναι πραγματικὲς, ἀντικειμενικὲς μορφές, μὰ οἱ ὑποκειμενικὲς ψυχικὲς καταστάσεις, τὶς περισσότερες φορὲς τῶν ἴδιων τῶν δημιουργῶν του. Σκοπὸς του εἶναι ἡ ἔκφραση ἀφηρημένων ἐννοιῶν μὲ τὴν προβολὴ παραμορφωμένων πραγμάτων, μὲ τὴν παρεμβολὴ ἐνὸς καθρέφτη μὲ ὄχι ἐπίπεδη ἐπιφάνεια. Τὰ ἀντικείμενα δὲν ἀποτελοῦν στόχο – ὅπως γίνεται στὸ ρεαλισμὸ – ἀλλὰ μέσο γιὰ τὴν ἔκφραση. Βασικὰ στοιχεῖα τοῦ ἐξπρεσσιονισμοῦ εἶναι ἡ ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὴν πραγματικότητα, ἡ παραμόρφωση τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, ὁ ἔντονος ὑποκειμενισμὸς, ἡ χρῆση μακρυνῶν καὶ δύσκολων συμβόλων. Εὐκόλα διαφαίνεται πῶς ὁ ἐξπρεσσιονισμὸς (χώρος τῆς ψυχῆς) ὑπῆρξεν ὁ πρόδρομος τοῦ ὑπερρεαλισμοῦ (χώρου τοῦ ὑποσυνειδητοῦ).

Ὁ ἐξπρεσσιονισμὸς δὲ μπόρουσε παρὰ νὰ ἐπηρέασει καὶ τὸν κινηματογράφο, μιὰ τέχνη ποὺ βρισκόταν τὴν ἐποχὴ τοῦ μεσοπολέμου σὲ πλήρη ἔξαρση καταχτῶντας συνεχῶς τὴν μεγάλαν μάζαν. Μετὰ τὸν πόλεμο φάνηκαν στὴν ἡττημένη καὶ ρημαγμένη Γερμανία ἐντυπωσιακὰ τὰ βήματα τοῦ ἐξπρεσσιονιστικοῦ σινεμά ποὺ κυριάρχησε περίπου μιὰ δεκαετία καὶ ἐξαφανίστηκε τελειῶς ἀπὸ τὸ προσκήνιο τῆς δημιουργίας μὲ τὴν ἀνοδο τῶν ναζι στὴν ἐξουσία. Πρέπει νὰ τονίσω πῶς σὲ καμμιά ἄλλη χώρα δὲ δημιουργήθηκαν τόσο ἀντιπροσωπευτικὰ δειγμάτων τῆς σχολῆς αὐτῆς καὶ πῶς ἔξω ἀπὸ τὰ χρονικὰ ὅρια τῶν ἐξπρεσσιονιστικῶν ἐπιτευγμάτων τὸ γερμανικὸ σινεμὰ παραμένει ὁ ἐπίπεδα κάτω ἀπὸ τὸ μέτρο.

Ἀφορμὴ γιὰ τὴ γέννηση τῆς καινούργιας αὐτῆς τεχντροποιίας στὸ σινεμὰ ἡ εἰδικώτερα στὸ γερμανικὸ σινεμὰ ἦταν οἱ κοσμογονικὲς πολιτικὲς ταραχὲς τῆς ἐποχῆς, ὁ χαμένος πόλεμος, ἡ πτώση τῆς αὐτοκρατορίας μὲ τὰ ἐπακόλουθὰ τῆς πληθωρισμὸ καὶ πείνα. Ἀποφασισμένοι οἱ διανοούμενοι νὰ γυρίσουν τὶς πλάτες στὸ παρελθόν, ζητοῦσαν καταφύγιο στὶς ριζοσπαστικὲς καὶ ἐπαναστατικὲς ἰδέες. Βρῆκαν ἔτσι πρόσφορο ἔδαφος σὲ μιὰ ὀρισμένη πνευματικὴ διάθεση τῶν γερμανῶν νὰ κατευθύνουν τὸ βλέμμα πρὸς τὰ μέσα κι ὄχι πρὸς τὰ ἔξω, ν' ἀφοσιώνονται σὲ σκοτεινὲς ὑπερφυσικὲς δυνάμεις – ὅπως ἡ μαγεία κι ὁ μυστικισμὸς – παρὰ στὴν ἀμεσότητα τοῦ αἰσθήματος ἢ στὴν καθαρότητα τῆς νόησης.

Τὰ ἐξπρεσσιονιστικὰ φιλμς ποτὲ δὲν περιγράφουν ἄμεσα τὴν κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ πραγματικότητα, παρὰ μόνον ἔμμεσα σὲ μορφὴ ψυχικῶν ἀντανακλάσεων ὡς ὄραματα, ἐφιαλτικὰ ὄνειρα. Μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ παραμένουν σταθμοὶ στὴν ἀνάπτυξη τοῦ σινεμά παρὰ τὴν πρωτόγονη τεχνικὴ τους καὶ τὴν ἀπουσία τοῦ ἥχου. Οἱ ἐμπνευσμένους καινοτομίες τους διδάξαν πολλοὺς μεγάλους κατοπινούς σκηνοθέτες. Ἡ συμμετοχὴ τῆς κάμερας στὴν περιγραφή ψυχικῶν καταστάσεων (γωνία λήψης) καὶ τὸ εὐστοχο μοντάζ στὴν ἐναλλαγὴ τῆς εἰκόνας ἀνοίξαν καινούργιους ὀρίζοντες. Δειγμάτων τῆς ἐπίδρασής τους βρισκόμεναι σὲ πολὺ μεταγενέστερες ταινίες ἀκόμα καὶ ἀναφέρω χαρακτηριστικὰ τὰ περίφημα ἔργα τοῦ Ὄρσον Ὑάλλες ΠΟΛΙΤΗΣ ΚΑΙΗΝ (1940), ΑΡΧΩΝ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ (TOUCH OF EVIL) (1957), ΔΙΚΗ (1962) καὶ τὸ IBAN Ο ΤΡΟΜΕΡΟΣ τοῦ Ἀϊζενστάιν.

Πρῶτο καὶ χαρακτηριστικώτερο δεῖγμα ἦταν ἡ ταινία ΤΟ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙ ΤΟΥ Δρα ΚΑΛΙΓ-ΚΑΡΙ (1919) τῶν σεναριογράφων Μάγιερ καὶ Γιάννοβιτς ποὺ κινητήρια ἰδέα τους ἦταν ἡ ἐπαναστατημένη ἀντίδρασή τους στὶς ὁμότιπες τοῦ πολέμου καὶ στὸν παραλογισμὸ μιᾶς ἐγκληματικῆς ἀντικοινωνικῆς κρατικῆς ἐξουσίας, ποὺ τὴ συμβόλιζε ὁ Δρας Καλιγκάρι, διευθυντῆς ἐνὸς ψυχιατρικοῦ νοσοκομείου. Ὁ Καλιγκάρι ὑπνωτίζει τὸν νεαρὸ Τσέζαρν καὶ τὸν ἐπιδεικνύει στὰ πανηγύρια ἐνῶ τὶς νύχτες τὸν ὑποκρίνεται νὰ διαπράττει φρικαλέα ἐγκλήματα. Ὁ Τσέζαρν πεθαίνει ἀπὸ ἐξάντληση ὕστερα ἀπὸ ἀγωνιώδη καταδίωξή του ἐνῶ

ό Καλιγκάρι ξεσκεπάζεται και κλείνεται σαν τρελλός στο φρενοκομείο. 'Ο Βίννε ένας μέτριος εμπορικός σκηνοθέτης ανάλαβε την πραγμάτωση της ταινίας μα οι αληθινοί δημιουργοί της, έχτ'ος από τούς σεναριογράφους, ήταν οι τρεις σκηνογράφοι Βάρμ, Ροέριγκ, Ράινμαν. «'Η ταινία πρέπει να είναι ζωγραφική πού ζωντανεύει» δήλωνε ο Μάρμ. 'Η άποψη αυτή διέπει τούς στόχους της ταινίας και καθορίζει τὰ μέσα με τὰ όποία εϊπώθηκε τὸ μήνυμά της. 'Η ταινία γυρίστηκε σχεδόν έξ ολοκλήρου μέσα σέ στούντιο με σκηνικά ειδικά φτιαγμένα για να διαπλάσουν μιάν άτμόσφαιρα τρώμου και φρίκης. 'Η πραγματικά επαναστατική καινοτομία ήταν τὰ ντεκόρ πού μιλοῦσαν επιτυχεμένα μέσα από τὸ βλέμμα και τις υποκειμενικές ψυχικές διαθέσεις του ήρωα. Οι σπασμένοι φωτισμοί, ή εξάρθρωμένη αρχιτεκτονική χωρίς τήν άμεση προοπτική τρισδιάστατη όραση διάλυσαν τὰ μέτρα του αντικειμενικού κόσμου. 'Ανάμεσα σ' αυτό τὸν έφιαλτικό χώρο στήθηκε ο άνθρωπος και για να τὸν έναρμονίσουν τὸυ φόρεσαν έντυπωσιακά παράξενα κοστούμια με έντονο μακιγιάζ και τὸυ υπόδειξαν μιὰ έξεζητημένη έρμηνεία πού θύμιζε πολύ παντομίμα και θέατρο.

Ώστόσο στήν τελική ταινία γίνεται ένας συμβιβασμός από τὸν Βίννε (ή τὸν παραγωγό) πού προσπαθεϊ σκόπιμα να κρύψει τὸ αληθινὸ μήνυμα τὸυ αρχικού σεναρίου. 'Ετσι ή όλη ιστορία παρουσιάζεται στο τέλος σαν φαντασίωση ενός ψυχοπαθή πού καταπιέζεται από τήν παρουσία τὸυ γιατροῦ του... Δρα Καλιγκάρι. 'Ο Καλιγκάρι δέν είναι λοιπόν ο στυγνός έγκληματίας για εϋπόληπτος επιστήμων, διευθυντής ψυχιατρείου και τὸ μήνυμα τὸυ έργου αντίστρέφεται.

Τὸ «'Εργαστήρι τὸυ Δρα Καλιγκάρι» αποτέλεσε σταθμὸ και πρότυπο. Πολλοί θα τὸ μιμηθοῦν, θα τὸ τελειοποιήσουν και θα χτίσουν τήν καινούργια σχολή.

Στὴ συνέχεια θ' άσχοληθῶ με τὰ κυριώτερα δείγματα τῶν κατοπινῶν σκηνοθετῶν Μουρνάου, Πάουλ Λένι και Φρίτς Λάγκ. Φαίνεται πῶς ο Μουρνάου αποδείχτηκε σαν ο καλύτερος κυρίως με τις ταινίες ΝΟΣΦΕΡΑΤΟΥ Ο ΒΥΓΚΟΛΑΚΑΣ (1922) και ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΣ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ (1924).

'Ο «Νοσφεράτου» έμπνευσμένος από τὸ γνωστὸ μυθιστόρημα τὸυ Μπράμ Στόουκερ γυρίστηκε σχεδόν έξ ολοκλήρου στο ὑπαιθρο όπου — αντίθετα με τὸν «Καλιγκάρι» — ή ίδια ή φύση ήταν τὸ κύριο μέσο έκφρασης. Τὸ εϋστοχο συγκλονιστικὸ μοντάζ και οι εϋαίσθητε ρεϊκόνες τῶν στοιχείων της φύσης στήν πιὸ καιρία στιγμή τους γεννοῦν άμεσα συναισθήματα στο θεατὴ δημιουργώντας τήν αίσθηση της φρίκης, της άγωνίας και τὸυ υπερφυσικού πού πλανιόυνται στήν άτμόσφαιρα τὸυ έργου συνεχῶς

Τὸ κύριο δημιούργημα τὸυ Μουρνάου είναι ο «Τελευταίος τῶν ανθρώπων» όπου αφηγείται τήν ιστορία τὸυ θυρωροῦ ενός ξενοδοχείου πολυτέλειας. 'Ο ήρωας άγέρωχος μες τὴ χρυσοκέντητη στολή του είναι ή μεγάλη προσωπικότητα τὸυ πόστου του. Βλέπει τὸν ὑπόλοιπο κόσμο άφ' ὑψηλοῦ και είναι ένας αναμφισβήτητος άρχοντας. Τὸ άσαλάκωτο βάδιόμα του, ή ψυχρὴ εϋγένειά του και ή μεγαλοπρεπὴς στολή του τὸυ δίνουν τήν αίσθηση της δύναμης και της έξουσίας. Κάποτε ο θυρωρός γεννά και ὑποβιβάζεται στή θέση τὸυ καθαριστοῦ τῶν άποχωρητηρίων. Φυσικά ή στολή και τὸ αλύγιστο ὕφος δίνουν τὴ θέση τους στήν τραγική κακομοιριά κι ο άνθρωπος βλέπει πια τὸν κόσμο από χαμηλά,πολύ χαμηλά.

'Η ταινία αυτή έμεινε σταθμὸς στήν ιστορία τὸυ κινηματογράφου. Για πρώτη φορά έπαιξε τόσο σπουδαίό ρόλο ή γωνία λήψης και γενικώτερα ή κίνηση της κάμερας μέσα στο χώρο. 'Η κάμερα άφομοιώνεται μέσα στο ψυχισμό τὸυ ήρωα, κινεΐται, ζει όπως κι αυτός, βλέπει με τὰ μάτια του. 'Ετσι για να έκφράσει τὸ άγέρωχο ὕφος τὸυ θυρωροῦ παίρνει από ψηλά τὰ πρόσωπα και τὰ αντικείμενα δίνοντάς τους άόημαντη, μηδαμινὴ όντότητα και για να δώσει τήν τελική τραγική κατάντια του κατεβαίνει πολύ χαμηλά ως τὸ πάτωμα, σέ σημείο πού τὰ πράγματα να φαίνονται όχι μόνο πιὸ μεγάλα μα και καταπιεστικά. Οι διάφοροι σκηνοθέτες πρ'ν άπ' τὸν Μουρνάου μετακινούσαν βέβαια τήν κάμερα κυρίως για να τονίσουν ὠρισμένες λεπτομέρειες με σκοπό να έντυπωσιάσουν τὸ θεατὴ όπως έκείνοι ήθελαν. 'Ο Μουρνάου όμως έπέβαλε στήν κάμερα μιὰ κίνηση ανάμεσα στο χώρο δράσης είτε παράλληλη είτε περιστροφική για να διαγράψει ψυχικές καταστάσεις.

Είναι φανερό ή επίδραση τὸυ «Τελευταίου τῶν ανθρώπων» σέ κατοπινές δημιουργίες όπως στή «Δίκη» τὸυ Όρσον Ουέλλες. Στήν ταινία αυτή, πού είναι βασισμένη στο όμώνυμο έργο τὸυ Φράντς Κάφκα, ο Ουέλλες χρησιμοποιεί τὴ χαμηλή θέση της κάμερας, τήν από κάτω πρὸς τὰ πάνω γωνία λήψης, τήν άργὴ μετακίνηση της κάμερας μέσα σέ τεράστιους διαδρόμους για να έκφράσει τὸ συνεχές αίσθημα ένοχής πού καταπιέζει τήν ὕπαρξη τὸυ Καφκικού ήρωα.

'Ο Πάουλ Λένι είναι γνωστός κυρίως για τὸ «Μουσείο τῶν κέρινων όμοιωμάτων» (1924) μιὰ σπονδυλωτὴ ταινία από τρία επεισόδια πού ξετυλίγονται σέ διαφορετικές εποχές και τόπους. Στο πρώτο επεισόδιο τὸυ «Χαλίφη και της γυναίκας τὸυ φούρναρη» ακολουθεϊ τήν τεχνική τὸυ «Καλιγκάρι» και περιορίζεται στο διάγραμμα τῶν καταστάσεων με έναρμονισμένα κοστούμια και σκηνικά. 'Η εμφάνιση τῶν ντεκόρ και τῶν ήθοποιῶν συμβαδίζει τέλεια με τήν δράση τὸυ φακού. Στο δεύτερο επεισόδιο τὸυ «'Ιβάν τὸυ τρομεροῦ» ο Λένι

έπεκτείνεται στις αντιδράσεις και τη συμπεριφορά των ήρώων. 'Ο τσάρους με τους ανθρώπους του περνούν ζυστά στους τοίχους περπατώντας και το βάδισμά τους γίνεται πολύ ιδιότυπο με διπλωμένη μέση και ριγμένο μπροστά το στήθος, παρουσιάζοντας παράλληλες γραμμές προσεγμένα ένσωματωμένες στο σύνολο των εικόνων. Οί πόρτες του ρούσικου παλατιού είναι παράξενες με τὸ ἀψίδωτὸ σχῆμα τους και πολύ χαμπλές ἔτσι πὸ ἡ κίνηση γιὰ τὴν εἰσοδο, τὸ οπασμωδικὸ σκύψιμο συσχετίζεται με τὸ βάδισμα. Είναι φανερὴ ἡ προσπάθεια τοῦ Λένι νὰ δώσει στὰ σώματα τὴν εἰδικὴ αὐτὴ κίνηση πὸ φυσικὰ δὲν εἶναι τυχαία ἀλλὰ ἐκφράζει τὴν ψυχικὴ κατάσταση τοῦ δυναμικοῦ και σκληροῦ τσάρου. 'Ο "Αἰζενωτάιν δανείστηκε πολλὰ ἀπ' αὐτὴ τὴν τεχντροπία γιὰ τὸν δικὸ του ἐμπνευσμένο «'Ιβάν», ὅπου ὄχι μονάχα ἡ κίνηση μὰ και τὸ σταμάτημά της σὲ εἰδικὰ μελετημένη στάση ἀποτελεῖ τὸ κύριο ἐκφραστικὸ μέσο.

Τὸ πρῶτο ἔργο τοῦ Φρίτς Λάγκ εἶναι ὁ «Κουρασμένος Θάνατος» (1921) με σεναριογράφου τὴ γυναῖκα του Τέα φὸν Χάρπου πὸ ἦταν συνεργατίδα του σὲ ὄλες τὶς κατοπινὲς ταινίες. Κύριος ἄξονας τῆς ταινίας εἶναι τὸ θέμα «ἀγάπη και θάνατος» και σ' ὄλη τὴ διάρκεια τὸ ὄνειρο και ἡ πραγματικότητα διεξάγουν ἕνα ἀγῶνα ἐπιβίωσης. Μιὰ κοπέλλα προσπαθεῖ νὰ ξαναφέρει τὸν ἀγαπημένο της στὴ ζωὴ και ὁ θάνατος — ὁ κλωμὸς Ξένος — τὴν ὀδηγεῖ σ' ἕνα ὄνειρο μετασάρκωσης, τῆς δείχνει τρεῖς φορές τὴν τύχη τῆς ἀγάπης της. 'Η κοπέλλα ὡς ἀδελφὴ τοῦ Χαλίφης τῆς Βαγδάτης δὲ θὰ καταφέρει νὰ σώσει τὸν ἀγαπημένο της ἀπ' τὴν ἐκδίκηση τῶν πιστῶν. Οὔτε στὴ Βενετία τῶν Δόγηδων δὲ θὰ μπορέσει νὰ τὸν σώσει ἀπὸ τοὺς φονιάδες και ὡς ἀν βοηθὸς τοῦ κινεζοῦ μάγου θὰ τὸν δεῖ νὰ πέφτει στὰ χέρια τῶν ἀνθρώπων τοῦ αὐτοκράτορα. Κουρασμένος ἀπὸ τὴ θλιθερὴ του νίκη ὁ θάνατος θὰ τῆς δώσει μιὰ εὐκαιρία. Νὰ τοῦ φέρει μιὰ ἄλλη ζωὴ γι' ἀντάλλαγμα. Κανεὶς ὅμως, οὔτε γέρος, οὔτε ἄρρωστος θὰ δεχτεῖ νὰ τῆς χαρίσει οὔτε μιὰ μέρα οὔτε μιὰ ἀνάσα ἀπ' τὴ ζωὴ του. "Όταν ἕνα παιδὶ κινδυνεύει νὰ καεῖ σὲ μιὰ πυρκαγιά ἡ κοπέλλα τὸ σώζει μὴ θέλοντας νὰ πληρώσει τέτοιο ἀντίτιμο γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ ἀγαπημένου τῆς. Τελικὰ θὰ θυσιασεῖ ἡ ἴδια γιὰ νὰ τὸν φέρει στὴ ζωὴ.

Στὸν «Κουρασμένο Θάνατο» τὰ ἐξπρεσσιονιστικὰ ζωγραφισμένα σκηνικά τοῦ «Καλιγκάρι» δίνουν τὴ θέση τους στὴ μεγαλοπρεπῆ ἀρχιτεκτονικὴ, πὸ γίνεται χαρακτηριστικὸ τῶν ταινιῶν τοῦ Λάγκ. Κοντὰ σ' αὐτὴν τὰ διάφορα ἐπιπνευμένα τρίκες, ὅπως οἱ σκάλες, οἱ λαμπάδες, ὁ κατάλληλα φωτογραφημένος τοίχος, καθορίζουν καλύτερα ἀπὸ τοὺς ἠθοποιὺς τὸ μῆνυμα τῆς ταινίας: 'Ο ἀνθρώπος εἶναι δέσμιος τῆς μοίρας του.

Τὸ πιὸ συζητημένο φιλμ τοῦ Λάγκ και τοῦ ἐξπρεσσιονισμοῦ εἶναι ἡ «Μητρόπολη» (1926). Στὴ Μητρόπολη, μιὰ πόλη τοῦ 21ου αἰῶνα με ἐντυπωσιακὴ ἀρχιτεκτονικὴ και πανύψηλους οὐρανοξύστες, οἱ κύριοι (ἡ ἀνώτερη φυλὴ) ζοῦν με ἀνεση ἐνῶ στὰ ὑπόγεια οἱ ὑπάνθρωποι με κυρτωμένα σώματα ἐργάζονται συνεχῶς καταπιεσμένοι. 'Ενας μισότρελλος διανοούμενος, ὁ μοναδικὸς ἀτομιστὴς μες τὴ συμπαγῆ ἰσοπεδωμένη μάζα τῶν ἄλλων, κατασκευάζει τὴν Εὔα, ἕνα ρομπὸτ πὸ με τὴ μορφή μιᾶς μεσσιανικῆς σωτῆρος ξεσπκάνει τοὺς σκλάβους. Οἱ ὑπάνθρωποι καταστρέφουν τὶς μηχανές και γίνονται τὰ πρῶτα θῦματα μες τὰ ὑπόγεια ὀπίτια τους. 'Η ταινία τελειώνει στὰ ἀκαλοπία τῶν καθεδρικοῦ ναοῦ με τὴ συμβολικὴ συμφιλίωση τοῦ κεφάλαιου με τοὺς ἐργάτες. «'Η καρδιά θὰ συμβιάσει τὰ χέρια με τὸ μυαλό», λέει ἕνα ἐρωτευμένο ζευγάρι.

Παρὰ τὴ μεγαλοστομία και τὴν ἀφέλειά της ἡ ταινία θὰ ἀποδειχτεῖ προφητικὴ γιὰ κείνους πὸ ἔζησαν ἀργότερα σὲ μιὰ κατεχόμενη Εὐρώπη πὸ θῆλῃσαν νὰ τὴν κάμουν ὁμοία με τὴ «Μητρόπολη». («Ξέρεις τὸ φιλμ ΜΗΤΡΟΠΟΛΗ;» ρωτοῦσαν τὸ 1943 ἕνα κρατούμενο πὸ ἀνέβαινε γιὰ πρῶτη φορὰ τὴ γιγάντια σκάλα τοῦ στρατόπεδου συγκέντρωσης στὸ Μαουτχάουζεν).

'Αργότερα ὁ ἴδιος ὁ Φρίτς Λάγκ δῆλωνε: «Δὲ μπορούμε πιὰ σήμερα νὰ πούμε ὅτι ἡ καρδιά θὰ συμφιλίωση τὰ χέρια με τὸ κεφάλι, γιὰτὶ πρόκειται γιὰ ἕνα πρόβλημα καθαρὰ ὀικονομικὸ. Γι' αὐτὸ δὲν ἀγαπῶ τὴ Μητρόπολη. Εἶναι ψεύτικο τὸ μῆνυμά της».

'Ο Φρίτς Λάγκ, πρῶν ἀρχιτέκτονας, μένει πάντα προσλημνός στὴν αὐστηρὴ ὀργάνωση τοῦ χώρου, πὸ αὐτὸ εἶναι ἄλλωστε ἡ μεγαλύτερη φιλοδοξία τοῦ γερμανικοῦ ἐξπρεσσιονισμοῦ. Οἱ μεγάλες ἐπιφάνειες, ὅπου ἡ σκιά πολεμᾷ με τὸ φῶς, ἡ ἐπιβλητικὴ ἀρχιτεκτονικὴ, ἡ δυναμικὴ γεωμετρία στὶς σκάλες και τὶς κινήσεις τοῦ πλήθους, ἡ παραμόρφωση τῆς ἰσοροπίας τῶν ὄγκων ἀντανακλοῦν ἀνθρώπινα συναισθήματα και ἀποτελοῦν τὰ ἐκφραστικὰ μέσα τῆς «Μητρόπολης». 'Εμπνευσμένη ἀπὸ ἕνα ταξιδὶ στὴ Νέα 'Υόρκη, ἡ Μητρόπολη εἶναι μιὰ πόλη ἀρκετὰ ὁμοία με τὰ μελλοντικὰ στρατόπεδα συγκέντρωσης τῶν χρόνων 1933—45 και με τὰ σύγχρονα βιομηχανικὰ συγκροτήματα.

Μιὰ ἀπὸ τὶς πολλὲς πετυχημένες ταινίες τοῦ Λάγκ εἶναι και ὁ «Δρ Μαιπούζ», πὸ ὁμοιος δὲ διακρίνεται γιὰ τὰ ἐξπρεσσιονιστικὰ χαρακτηριστικὰ της. Είναι περισσότερο μιὰ ρεαλιστικὴ ἀντιμτώπιση ὀρισμένων πτυχῶν τῆς κοινωνικῆς πραγματικότητας.

'Ο Λάγκ ἔφυγε γιὰ τὴν 'Αμερικὴ, ἐγκαταλείποντας τὴ ναζιστικὴ Γερμανία τὸ 1933, ὅπου

συνέχισε τη σκηνοθετική δουλειά του, μα οι δημιουργίες του ποτέ δεν έφτασαν στο ύψος των πρώτων ταινιών του.

Ή έξπρεσσιονιστική περίοδος κλείνει τὸ 1933. Οὐσιαστικά ὅμως ἀπὸ πολὺ πιὸ πρὶν σταμάτησε νὰ προβάλλει ἀξιόλογα θεεῖματα εἴτε γιατί εἶχε ξεπεραστεῖ σὰν τεχντροπία εἴτε γιατί δὲ φάνηκαν ἀξιοὶ συνεχιστὲς τῶν πρώτων μεγάλων δημιουργῶν εἴτε γιατί οἱ ναζι ἐπέβαλαν τὴ δύναμη τῆς μπότας τους καὶ πάνω στις τέχνες.

ΚΩΣΤΑΣ ΜΑΥΡΟΣ

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ: ΚΑΛΛΙΓΡΑΜΜΑΤΑ

(Πρώτη ἔκδοση («Πνευματικὴ Κύπρος» 1969), Κύπρος.

Τὴ συλλογὴ αὐτὴ χαρακτηρίζουν δυὸ, κύριες, κατὰ τὴ γνώμη μου ἀρετές: ἡ συμπύκνωση κάποιου σοβαροῦ νοήματος σὲ λίγους μέσα στίχους κ' ἡ πετυχημένη σχηματικὴ παράσταση, μὲ ἀνάλογη διάταξη τῶν γραμμάτων ἢ τῶν λέξεων, τοῦ κύριου νοήματος ἢ μιᾶς βασικῆς ἰδέας τοῦ ποιήματος. Καὶ τὰ δυὸ αὐτὰ γνωρίσματα θὰ μπορούσαν νὰ συναρτηθοῦν πρὸς ἓνα τρίτο: ὅτι χρειάζεται κάποια προσπάθεια, σ' ὠρισμένες περιπτώσεις, γιὰ νὰ συλλάβῃ κανεὶς τὸ νόημα. Ἔχει ἔτσι ὁ μελετητῆς τὴ χαρὰ τῆς ἀνακάλυψης, τοῦ ὅτι βρῆκε κάτι ὁ ἴδιος· καὶ πέρ' ἀπ' αὐτὸ τοῦ παρέχεται ἡ εὐχέρεια τῆς ἐπέκτασης ἢ προέκτασης ὠρισμένων ποιημάτων, ὅπως στὴ συμβολικὴ ποίηση, χωρὶς νὰ εἶναι αὐστηρὰ συμβολικὴ.

Ἡ ποίηση ἔχει χαρακτηριστὴ ἀπὸ κάποιον κριτικὸ σὰν «κριτικὴ τῆς ζωῆς». Στὰ ποιήματα αὐτὰ (ἂν μπορούν νὰ χαρακτηριστοῦν σὰν «ποιήματα») βρίσκουμε ἀκόμα περιπτώσεις ἀτομικῆς ἀποκάλυψης τοῦ ποιητῆ: στὸν ἰδιωτικὸ, τὸν ἐθνικὸ τομέα, καὶ στὸν τομέα τῆς τέχνης. Παρ' ὅλο πού δὲν ἰσχυρίζομαι ὅτι ἔχω μελετήσει σ' ἔκταση καὶ σὲ βάθος τὴν ποίηση τοῦ Κύπρου Χρυσάνθη, πιστεύω ἐν τούτοις — ἀπ' ὅση γνωριμία ἔχω μ' αὐτὴ — πὼς στὰ «Καλλιγράμματα» ὑπάρχει μιὰ κάποια ἀπαισιοδοξία, εἴτε σὰν νοσταλγία περασμένων πού δὲν ζανάρχονται πιά, εἴτε γιὰ στόχους ἀνέφικτους τῆς παλῆας γενιᾶς, εἴτε γιὰ ἐγκατάλειψη στόχων, ἰδανικῶν ἢ καὶ ἀρχῶν τῆς ζωῆς, χωρὶς νὰ λείπῃ ἡ ἐμπιστοσύνη καὶ ἡ πίστη, ἡ ἐλπίδα κ' ἡ χαρὰ κοινὰ τῆ θλίψῃ.

Δὲ θάπρεπε, ὅμως, ν' ἀναμένη κανεὶς μιὰ συνέπεια σ' αὐτὴ τὴ συλλογὴ. Γιατὶ τὸ κάθε «ποίημα» ἀντιπροσωπεύει κάποια στιγμή ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ τὴν πεῖρα τοῦ ποιητῆ, κ' αὐτὴ ἢ στιγμὴ δὲν εἶναι οὔτε χρονικὰ οὔτε τοπικὰ («ἐντοπισμένη»), παρ' ὅλο πὺ πρέπει νὰ λεχθῆ πὼς τὰ ποιήματα αὐτὰ κινοῦνται αὐστηρὰ μέσα στὸν ἑλληνικὸ κῶρο κ' ἀντιμετωπίζουν τὸ παρελθόν, θαρρεὶ κανεὶς, ὕστερα ἀπὸ τὸν ἀγῶνα τοῦ νησιοῦ μας.

Εἶναι, ἄλλωστε, αὐτὰ μιὰ Ἀφιέρωση, μιὰ πνευματικὴ προσφορά στὸν Ἑλληνα Πρέσβυ κ. Μενέλαο Ἀλεξανδράκη, κ' ἂν εἶναι ἄντιδῶρο» προσφέρεται πάντως στὸ συμβολικώτερο πλαίσιο τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὴν Ἑλληνικὴ σημαία, πού τὴν χρωματίζει τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου Πρέσβυ. Κ' ὁ φ ἄ ε θ ν ἐκπέμπει φῶς, φῶς Ἑλληνικὸ σὲ σχῆμα κύκλου, πού ἀκτινοβολεῖ σ' ὅλες τὶς κατευθύνσεις. Μέσα στὸ πιὸ πάνω Ἑλληνικὸ πλαίσιο ἔχει τὴ θέση τῆς ἢ ὑπογράμμιση τῆς ἀξίας τῆς θυσίας στὰ Ἐπιγράμματα γιὰ τὸ Μεσολόγγι, ὅπου «ἀπόκτησε ὁ Σταυρὸς νόημα 2ον», στὸν Κυριάκο Μάτση πού στεφάνωσε στὸ Δίκωμο τὴν Ἀρετὴ (ὄχι ἢ Ἀρετὴ τὸν Μάτση) στὸ Μαυσωλεῖο, ὅπου ὁ θάνατος περιποιεῖται τὰ δῶτά τῶν ἠρώων. Καὶ σὰν ἐπιταγὴ, τὸ Ἐπίγραμμα στὶς Κυπρίες: τὸ γάλα σας νὰ θρέφῃ μόνο Ἑλλάδες. Στὴ συνάφεια αὐτῆ, δὲ ξέρω ποῖο νόημα μπορεῖ νὰ ἔχῃ ἢ Ἐπίκληση στὸς Ἑλλήνες τῆς Κύπρου μὲ τὸ «τὰν ἢ ἐπὶ τὰς» καὶ μὲ τὸ «Κοιμοῦνται» ἀνάποδα τυπωμένο. Εἶναι μὴπως μιὰ κάποια κριτικὴ τῶν ἰσχνῶν ἐπιτευγμάτων μας, ἢ νὰ ὑπαινίσσεται μακαριότητα καὶ ραθυμία μπροστὰ στὴν ἱστορικὴ σπαρτιατικὴ ἐπιταγὴ;

Σὰν ἓνα εὐχάριστο διάλειμμα, σ' ἀτμόσφαιρα νοσταλγικὴ, παρεμβάλλονται ὕστερα μερικὰ καλλιγραφήματα: ἓνας εὐγενικὸς, ἐρωτισμὸς διαδέχεται σ' ὠρισμένα ποιήματα, μὲ τὸ Σ' ἀγαπῶ στὸ πεντάγραμμο, στὴν ἀνιοῦσα, μὲ τὸν Ἐρωτὰ νὰ ἐρένη τὴν ψυχὴ τοῦ ποιητῆ καὶ νὰ τὴν λυγίξῃ ἢ νὰ τὴν λικνίξῃ σὰν ὁ ἀνεμος τὰ σπαρτά, σπαρτὰ πολλὰ, μὲ τὰ Μάτια τῆς («τὸ μέγα πάθος»), μὲ τὸ δάκρυ γιὰ ὅσα δὲν ἔδωσε φιλιὰ, μὲ τὴν Ἀνοιξὴ π' ἀνθίζουν τὰ βιολιά, καὶ μὲ τὴ ζωὴ πού σφύζει στὴ Σαλαμίνα (μιὰ ἀντίθεση μὲ τὸ Σεφέρη). — Κ' ἀκόμα μὲ μερικὲς στιγμὲς τῆς ἀθῶας φιλοπαίγμονης διάθεσης τῶν παιδιῶν πού κυνηγᾶνε ψάρια, ψάρια στὸ γιολιά, στ' ἀκροθαλάσσι, καὶ μὲ τὸν ἴδιο νὰ πετᾶ τὰ ρούχα στὸν κόλπο αὐτὸ τῆς Κύπρου, μὲρα - μεσημέρι - καλοκαίρι.

Μᾶς ζαναφέρνει, ὅμως, ὕστερα σ' ἓνα ἄλλο κλίμα: μὲ τὴν Ἐφημερίδα πού τὸν σκίζει μὲ τὸ πεζὸ σπαθὶ τῆς κάθε μέρας, μὲ τὸ παντοῦ κενὸ τοῦ Σήμερα, σ' ἀντίθεση μὲ τὸ πλούσιο παρελθόν, πού γι' αὐτὸ τὸν τυραννεῖ, μὲ τὶς Μνημεῖς πού τὸν πολεμοῦν, ὅπου κ' ἂν πάει, μ' Ἀργίτικα κοντάρια. Κ' αὐτὸς ὁ ρυθμὸς συνταριάζεται μὲ τὸ φθινόβ-

π ω ρ ο, πού φυλλορροοῦν τὰ φύλλα κι' ὁ ποιητὴς μετῶ πιὰ τὰ χρόνια του ζυγὰ - μονά' κι' ἔρχεται ἡ Ἀντίθεση, μετὰ τὰ παιδιά, πούναι τὸ φῶς γι' αὐτά, γιὰ μᾶς μακαρισμὸς μεσίσιος.

Μιὰ διάθεση κριτικῆς βρίσκεται στὴν Ἀγχόνη: τοὺς θεοὺς γιατί τοὺς κρεμάσατε; — στὴν Ἀπορία γιατί γυρεύουμε τὸν ἄνθρωπο στ' ὀλοστρόγγυλο φεγγάρι; ἐντὸς μας εἶν' ὁ ἄνθρωπος. Καί κάποια ἀπαισιοδοξία στὸ Περιστέρι, τὸ περιστέρι ποιῆς εἰρήνης, ποιοῦ πατώματος; Καί τὸ ἴδιο στὸ δέντρο τῆς Γνώσης, πού δὲ μᾶς σώζει ἀπ' τὴν αἰχμὴ τοῦ ξίφους.

Φαίνεται πιὸ αἰσιοδοξος ὁ ποιητὴς σὲ μερικά του Καλλιγράμματα στὸ τέλος, μὰ ὑποθέτω πῶς αὐτὰ εἶναι — ὅπως καὶ προσφέρονται — μάλλον σὰν παραινέσεις, παρὰ πίστη ἀδιάσειστη: πιστεύει στὴν ἀξία τῆς ζωῆς, στὴν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου, πιστεύει μὲ ἰδέες κτίζεται τὸ σπίτι, καὶ πῶς τίς μέσα μας πρέπει ν' ἀνάψουμε λαμπάδες. Ἔτσι τὸ «Χριστὸς ἀνέστη» διαδέχεται ἡ «τύψη», πού ἔπαψε πιὰ νὰ βασανίζει τὴ συνείδηση σὰν αὐτοέλεγχος, κι' ἔρχεται σὰν ἐπισφράγισμα σὲ σχῆμα σήματος κινδύνου ἢ Προειδοποίηση, μὲ σαρκασμὸ καὶ πόνο θάλεγα: ἄνθρωπος ἐδῶ, Κίνδυνος — θάνατος.

Ὁ ποιητὴς — γιατρὸς κάνει μιὰν ἀποκάλυψη στὸν θεὸ ὁμότεχνό του: «Ὁμότεχνέ μου, Ἀσκληπιέ, τὴν ποίηση ὑπηρετῶ αὐτοθεραπευόμενος», κι' ἡ προσφορά του λίγοι στίχοι στὸ κύπελλο τῆς σιωπῆς. Δὲ θὰ συμφωνούσαμε, ὅμως, μὲ τὸν Ποιητὴ πού σὲ μιὰ στιγμή κάποιας πολὺ ἀρνητικῆς ἀξιολόγησης τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ποιητικῆς δημιουργίας καὶ δραστηριότητάς του φτάνει σχεδὸν ὡς τὸν ἀφορισμὸ νὰ πῆ «κατάστρεψα τὴ ζωὴ μου γράφοντας στίχους». Ἡ ποίηση ἔχει πολὺ ὑψηλὴ ἀποστολὴ καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς μικροὺς αὐτοὺς στίχους τῆς Συλλογῆς τῶν «Καλλιγραμμάτων» μπορεῖ νὰ προβλεφθῆ πῶς ἂν μείνουν ἐπιγραμματικοὶ καὶ μποροῦν νὰ ζήσουν κάπου καὶ πολλαχοῦ σὰν ἐπιγράμματα.

ΚΩΣΤΑΣ ΧΑΤΖΗΣΤΕΦΑΝΟΥ

MARIA GRAZIA LENISA

ΠΕΡΣΕΦΟΝΗ

Ἡ παιδούλα μὲ τ' ὄνομα Περσεφόνη
ἔφυγε ἀπ' τὰ σκοτεινὰ σπῆτια,
τώρα ἀναπνέει, γελάει, λύει
τὸ ἀγέρινο φόρεμά της...

Φθινόπωρο, φθινόπωρο, ρυθμίζουν τὰ βήματα,
ἀλλ' ὄχι ἡ καρδιά μου:
ἔλαβα τ' ἀνθισμένο φόρεμα
ἀπ' τὸ ἐρμάριο τῶν ὄνειρων.
Ἐκεῖ ὅπου μὲ ζητᾶς δὲν εἶμαι
δὲν εἶμαι ἐκεῖ πού μὲ βρίσκεις.

Μετ. ΦΟΙΒΟΣ ΔΕΛΦΗΣ

ΚΡΑΥΓΗ ΑΙΜΑΤΟΣ

(διήγημα)

Τὸ σκοτεινὸ μάτι τοῦ ἐλαφροῦ ὀπλοπολυβόλου κατόπτει ἐξεταστικά καὶ τὴν παραμικρότερη κίνησή του. Ἦτανε λές, μιὰ ἠλεκτρονικὴ σύζευξη κινήσεων, πὸ ἐνεῖχε τὸ στοιχεῖον τῆς ἁρμονικότητος, μέσα σὲ μὴν ἀτμόσφαιραν ἄγριας τραγικότητος.

Ἔκαμε ν' ἀναγείρη στ' ἀριστερὸ του πλευρὸ — στὴ δεξιὰ του ὠμοπλάτη ἔνοιωθε ἄγρια δέκα δράμα μολύβι νά τοῦ σουβλίζον ἀφόρητα τὴν ὑπαρξή του — μὰ τὸ ἐπικίνδυνον παιγνιδάκι ἀνακινήθηκε αὐτόματα καὶ διέγραψε τὸν κύκλο τῆς τροχιάς τῆς κίνησής του. Πῆρε νὰ χαμογελάσῃ μὲ τὸ ἀστεῖο παιγνίδισμα, μὰ τὸ σκοτεινὸ μάτι, ψυχρὸ καὶ ἀνελέγτο, τὸν κάρφωσε στὸν τόπο του, μαρμάρωσε τὴν πάρα πέρα προσπάθειά του. Κάποιος βαρὺς ἀναστεναγμὸς ἀφόρητο πόνου δοκίμασε ν' ἀνασηκώσῃ τὰ μαρμάρια στήθη του, μὰ τοῦ κάκου ἦτανε πράξις στὴν ἐκτέλεσή της ἀδύνατη. Τὸ μυαλό του, ὅμως, δούλευε. Κανένας δὲν μποροῦσε νὰ παρακολουθήσῃ τὰ ἀσύλληπτα ἄλλατα τῆς σκέψης του καὶ τοὺς πύρινους διαλογισμοὺς τῆς καρδιάς του. Τὸ σκοτεινὸ μάτι τοῦ θανάτου ἔμενε ἀδρανές. Τὸ κεφάλι τῆς Μέδουσας μποροῦσε νὰ μαρμαρώσῃ τὰ μέλη τοῦ σώματος, τοὺς στοχασμοὺς τῆς καρδιάς του ποτέ!

Πῶς πῆγε ὁ νοῦς του στὸ κεφάλι τῆς Μέδουσας! Εἶναι μερικά πράγματα, πὸ ἔρχονται ξαφνικά στὴν ὀθόνη τῆς σκέψης σου, πὸ καὶ ἐσὺ ὁ ἴδιος ξαφνιαῖσαι. Πῆγε ν' ἀποδιώξῃ τὴν σκέψη τοῦ κάκου. Ἐπίμονα, μέσα σὲ πυκνοὺς καπνοὺς καὶ ἄγρια στροβιλισμάτα, ξεπρόβαλλε, χανότανε, σὲ διαρκῆ κίνηση τ' ἀγριοπὸ κεφάλι μὲ τὰ φιδίσια μαλλιά, ὀλοζώντανο μπροστὰ του καὶ τοῦφερνε ἐφιάλτη, ἀνείπωτο ἐφιάλτη, πὸ τὸν καθήλωνε στὸν τόπο του. Ἔκαμε νὰ κρατήσῃ γιὰ μιὰ στιγμὴ, ἂν ἦταν δυνατόν, τ' ἀδιάκοπο στροβίλισμα, νὰ σβῆσῃ τοὺς καπνοὺς τῆς σύγχυσης, ν' ἀπαλείψῃ ἀπ' τὴν ὀθόνη τῆς μνήμης του, τ' ἀπαίσιο ὄραμα ἔδικος κόπος. Ἦτανε αἰχμάλωτος τοῦ φοβεροῦ δράματος, τὸ κεφάλι τῆς Μέδουσας τὸν μαγνήτιζε, τὸν παρέλυε. Μούγκρισε ἀπ' τὴν ἀγωνία.

— Σοὺς πὲ τομοῦς!

Ξαφνιαστικῶς, ἀναρρίγησε, τρεμόπαιξαν τὰ βλέφαρά του, διεστάλησαν οἱ κόρες τῶν μα-

τιῶν του. Τὸ κεφάλι τῆς Μέδουσας χάθηκε ἀπ' τὴ σκέψη του καὶ ἐπρόβαλε μπροστὰ του, ἄγριος, αἰμοδιψής, ὁ Μεχμέτ. Καὶ τότε κατάλαβε! Εἶδε φῶς μέσα του, καὶ ἡ καρδιά του σταμάτησε τὸ τρελλὸ φτεροκόπημα. Φοβότανε! Φοβότανε! Φοβότανε μ' ἓνα τρόπο παράξενο, ἀδικαιολόγητο, ἄγριο, πὸ ἔφθανε τὰ ὄρια τῆς παραφροσύνης. Κι ὡς τὸ ἐσώτερο εἶναι του, διέγνωνε τὸ αἷτιο τῶν παραισθησέων του, πύρινη ἀστραπὴ διέσχισε τὰ ὀμιχλώδη πέπλα τῆς σκέψης του καὶ ἠρέμησε τ' ἄγρια κτυπήματα τῆς καρδιάς του. Ἀνακουφίστηκε τώρα, ἔνοιωσε ἀνάλαφρος, ἔνοιωσε αὐτοπεποίθησι καὶ τὸ γλυκερὸ τοῦτο αἶσθημα γέμισε ἀγαλλίασι τὴν πονεμένην του καρδιά, ἔφερε εἰρήνην στὴν ψυχὴ του. Ἦτανε τώρα ἕτοιμος ἕτοιμος γιὰ τὸ κάθε τι, «ἄχρι θανάτου».

Στὸ τούρκικο φυλάκι, τὴν παγερὴ τούτη νύκτα τοῦ Δεκέμβρη, ἄκρα ἡσυχία βασιλεψε. Κάπου-κάπου μπαινόβγαιναν μερικοὶ «γιουρσοῦκκηδες», κουβέντιαζαν βαριά, στὴν βαρεία τους γλῶσσα μὲ τὸν Μεχμέτ — ἓνα ἀγριοπὸ μοῦτρο μὲ γυριστὸ πρὸς τὰ κάτω μουστάκι — κοίταζαν μὲ μίσος τὸν πληγωμένον, ξεστόμιζαν πρὸς τὸ μέρος του μερικοὺς βροσιὰς καὶ ἔφενγαν ὅπως ἤλθαν ἄγριοι, σκληροὶ, ὄρνια θανάτου.

Ὁ πληγωμένος κοίταξε μ' ἀπάθεια τίς κινήσεις τους ἔμοιαζε μὲ θεατῆς τοῦ δράματος, παρὰ πρωταγωνιστῆς. Κοίταξε τὸ Μεχμέτ ἐξεταστικά. Τὸ μυαλό του πῆρε δρόμο. Γιατί, γιατί νὰ τὸν καθελώνῃ ἀκίνητο στὴ γῆ μὲ τ' ὀπλοπολυβόλο του! Μέτρησε μὲ τὴ ματιὰ του τὴν φηγούρα τοῦ κορμιοῦ του, ἐξέτασε τὸ πρόσωπό του, μάτια, μύτη, στόμα, κοίταξε τὰ χέρια του, μέτρησε τὰ πόδια του ἑνὸς πόδια, ἑνὸς χέριου, ἑνὸς χέριου, κεφάλι, κορμί, ὄλα, ὀλοῖδια σὰν τὰ δικά του. Ἦτανε καὶ ὁ Μεχμέτ, λοιπόν, λογικὸν ζῶον, ἄνθρωπος, ἄνθρωπος σὰν καὶ αὐτόν; Κι ὅμως γιατί μισόντουσαν, γιατί κτυπιόντουσαν, γιατί σκοτωνόντουσαν; Παρ' ἕλιγον νὰ τοῦ φωνάξῃ. — «Μεχμέτ, συνάνθρωπέ μου, ὅμοιο μαζί μου — δὲν σκέφτηκε νὰ τὸν πῆ ἄδελφέ μου» — γιατί σκυλλοτραγώμαστε; Τὸ σκοτεινὸ μάτι τῆς Μέδουσας πρόβαλε ξαφνικά μπροστὰ του. Τὸ αἷμα του ἔβαψε κόκκινο τὸ πρόσωπό του, ἀνάσανε βαριά, τὰ λόγια πνίγηκαν μέσα του, ἔμειναν σκέψεις. Σκέψεις βαρεῖες, ἀσήκωτες, πὸ

πάνωθ' τους επεκάθητο βαρύ, άσήκωτο σάν σαϊξπηρίο δίλημμα «Έλληνας—Τούρκος, ποιό άπ' τ'ά δυό;»

Ένοιωσε μέσα του δυό ήχηρά ραπίσματα. Σάν δέ ντρέπεται, π'άς για νά ξεπουλήσης τήν καταγωγή σου! Ντροπή σου! Γιατί αφήνεις τέτοιες έκαυλίστρες σκέψεις νά σου βυζαίνουν τό μυαλό; Έσκυψε τό κεφάλι σέ σημείο ύποταγής. «Ναί, έχεις δίκιο. Πώς σκέφτηκα τέτοια βέβηλη σκέψη, πώς έρριξα «τά άγια» τής φυλής μου «τούς κυσί»! Ζητώ έλεος, ζητώ συγχώρηση, δέν είναι δυνατόν, θά φταίη σίγουρα ή πληγή μου. Ω ναί, νομίζω με καίει ό πυρετός». Κοίταξε ξανά τόν Μεχμέτ κι είδε τώρα μπροστά του, τόν άγριο Τούρκο, τόν αντίπαλο, τόν προαιώνιο έχθρο τής Φυλής και τό προγονικό μίσος — συσσωρευμένο μίσος αιώνων — κυριάρχησε στό Είμαι του κι έγινε φωτιά πού περιέλουσε τόν έαυτό του κι έθόλωσε τά μάτια του σάματος και τής ψυχής. Κοίταξε πίσω, ψαχούλεψε τήν πρόσφατη μνήμη, νάτην ή φοβερή σκηνή όλοζώντανη μπροστά του. Άνατρίχιασε, ένοιωσε ρίγος σύγκρουσος νά τόν ταράζει.

Ένα κελλί φάνηκε μπροστά του, μιá λέξη ήχηρή τράνταξε τά τύμπανα τών αυτιών του: Ο μ ο ρ φ ί τ α ! Μπροστά του φάνηκε άγριος, σαδιστής, ό Σιεμμέτης, ό Τούρκος. Κι αυτός άδύναμος, μισοπεθαμμένος, έρμαιον άνυπεράσπιστον στά χέρια του, θύμα τής ώμής βίας, πού τήν έπεσοίαζε και τήν καθοδηγούσε ό μεγαλοπρελής, θάναι καλύτερα, ό χαμερπής «βρετανικός λέων».

— Συκυλλιά, πρόσφερε με λύσσα, κι έννοια πού έκφράζει ή λέξη έξεπορεύθη πρós δύο κατευθύνσεις.

Ό Μεχμέτ κινήθηκε άπειλητικά. Για μ'άς ό Σιεμέτης χάθηκε σάν όπτασία. Μπροστά του πρόβαλε ό Μεχμέτ, ύποκατάστατον του φανταστικού ειδώλου, ή ώμή πραγματικότητας. Τόν κλώτσησε με λύσσα στό πρόσωπον κι ούρλιακτό άγριο βγήκε άπ' τó λαρύγγι του.

— Συκυλλί είσαι, σκύλλας γέννημα. Και τόν έφτυσε στό πρόσωπον, με άηδία.

Έφερε τó χέρι άσυναίσθητα στό πρόσωπο νά σφουγγίξει τó τούρκικο φτύσιμο, μ'ά τά χέρια του γέμισαν αίματα. Η κλωτσιά του Μεχμέτ βρήκε τó στόχο της. Τούσπασε τά δόντια και τήν μύτη και τó αίμα έτρεχε άσταμάτητο, ξεστό, όλοπόρφυρο και του πλημμύριζε τ' άξούριστο πρόσωπον. Έκαμε νά όρμήσει, νά διαγώση

άν ήταν δυνατόν τó πόδι πού τόν κλώτσησε: μ'ά σουβλερή μαχαιριά — ό πόνος ό άνυπόφορος τής πληγής του — τόν έρριξε στό χώμα. Τό πρόσωπό του τρίφτηκε στό πάτωμα, τó αίμα ζυμώθηκε με τó χώμα και πασαλείφτηκε— κόκκινη λάσπη — στό πρόσωπό του, έννοιωσε πώς έχανε τίς αισθήσεις του. Έστερα έννοιωσε τó κορμί του ν' άλαφρώνη, έννοιωσε ύγιής, ελεύθερος, άητός περήφανος νά χ'όρσται τó άγριο μεγαλείο τών ψηλών βουνοκορφών, βασιλιάς και διαφεντευτής του Πενταδάκτυλου.

Ήτανε σκοτάδι. Περπατούσαν — αυτός και δυό τρεις άλλοι σύντροφοί του — άνάλαφρα, ψηλαφητά. Έπρεπε νά φέρουν σέ πέρας μιá πολύ επικίνδυνη καταδρομική έπιχείρηση. Ό λόφος 205 έπρεπε νά καταληφθ' έπάση θυσίας, τó τούρκικο φυλάκιο έπρεπε νά καταστράφη. Η ρητή διαταγή του λοχαγού κι ό άντικειμενικός σκοπός τής έπιχείρησης. Έφτασαν τώρα πολύ κοντά. Άρχισαν νά σύρωνται με τήν κοιλιά. Κανέννας θόρυβος δέν άκουγόταν. Μονάχα ή άναπνοή τών έβγαίνε συριστή, καυτή άπ' τά στήθια των κι όι φλέβες στά μηνίγγια των χοροπηδούσαν τρελλά. Ξαφνικά άρχισαν νά χοροπηδούν τριγύρω τους χαλάζι — όι σφαίρες κι ό ξηρός κρότος τών άπανωτών πυροβολισμών τάραξε τήν άπόλυτη γαλήνη τής φύσης. Άτυχία! Έπεσαν σέ άντενέδρα, έπρεπε νά διαφύγουν, άν μπορούσαν. Δέν πρόστασε ν' άποσώση τήν σκέψη του κι έννοιωσε σουβλερό πόνο στην ώμοπλάτη. Έστερα τίποτε. Σκοτάδι.

Άνοιξε τά μάτια του. Νόμισε πώς είχε πεθάνει. Σκυφτή, πάνωθ' του, ένας ξανθός άγγελος, σφούγγιζε τά αίματα και τίς λάσπες άπ' τó πληγιασμένο πρόσωπό του. Του χαιμογέλασε έλαφρά, κρυφά, σάν νά φοβότανε, σάν νά 'θελε τó χαμόγελο νά μείνη ένα μυστικό δικό τους, μοναχά τών δυό. Άφέθηκε με μιá παιδική άφέλεια στίς περιποιήσεις τής τουρκάλας νοσοκόμου κι έννοιωσε μέσα του ένα παράξενο αίσθημα, άδιόριστο, πού καθαιπτόταν τής εύγνωμοσύνης, αλλά ήταν κάτι περισσότερο από εύγνωμοσύνη. Θέλησε νά τής μιλήσει, νά π'ή χίλια δυό εύχαριστώ, μ'ά με μιá άδιόρατη κίνηση, έπιδέξια κίνηση, τά κρινοδάκτυλα του δεξιού χειριού της, στάθηκαν για μιá στιγμή μονάχα, άγγιξαν φευγαλέα τά πληγιασμένα χέιλη, πού τρεμπάιζαν άνάλαφρα στό άπαλό άγγιγμά τους.

Έσφιξε δυνατά τά μάτια. Νόμισε πώς τόν κυριέψαν πάλιν όι παραισθήσεις. Κοίταξε τρι-

γύρω. Τὸ γνώριμο τούρκικο φυλάκιο, κι ὁ Μεχμέτ ὁ ἄγιος, ὁ ἄγριπος φρουρὸς τῆς μοίρας του. Δὲν εἶχε, λοιπόν, πεθάνει, ἦταν ζωντανός, ἦταν αιχμάλωτος, ἦταν στὸ ἔλεος τῆς πιὸ ἄγριας ράτσας τῆς γῆς. Κι ὅμως μπροστά του ἔνας ὀλόξανθος ἄγγελος σκόρπιζε τὰ νέφη τῆς κόλασης καὶ ζέσταινε μὲ τὴν ἀναπνοή του τὴν παγωνιά τοῦ θανάτου. Τί ἀντινομία, Θεέ μου! Ποιά σύγκριση μπορεῖ νὰ γίνῃ! Ὁ Μεχμέτ κι ὁ ὀλόξανθος ἄγγελος! Θεέ μου, πόση διαφορὰ στὰ πλάσματά σου!

Ἡ τούρκισσα νοσοκόμα τέλειωσε τὴ δουλειά της. Σταμάτησε τὴν αἰμορραγία καὶ ξέπλυνε μὲ φάρμακο τὰ πληγιασμένα μέλη. Ἀποτραβήχτηκε σὲ μιὰ γωνιά, αἰθέρια σιλουέττα, ἀνάλαφρη, κι ἐκάθησε σ' ἓνα κασόνι. Τακτοποίησε τὰ φάρμακα στὸ πρόχειρο φαρμακεῖο ἐκστρατείας, ἀκούμπησε στὸν τοῖχο τοῦ φυλακίου κι ἔκλεισε τὰ μάτια, δάσος οἱ μακρυνὲς μετὰξινες βλεφαρίδες, λὲς κι εἶχε ἀποκάμει ἀπ' τὴν λιγύλεπτη περιποίηση τοῦ πληγωμένου.

Ὁ πληγωμένος συνῆλθε πιὰ τελείως. Τώρα μόλις εἶχε ἀντιληφθῆ πὼς εἶχε ποποθετηθῆ σὲ κρεβάτι ἐκστρατείας κι εἶχε σκεπασθῆ μὲ δυὸ μάλλινες κουβέρτες. Τὸ κρῶο ἦταν τσουκτερό, τὸ σκοτάδι ἔξω πυκνὸ καὶ μοναχὰ μιὰ μικρὴ λάμπα ἀσετυλίνης ἔκαιε στὸ φυλάκιο. Ὁ Μεχμέτ κάθησε σὲ μιὰ μισοσπασμένη καρέκλα, μπροστά σ' ἓνα μικρὸ ξύλινο τραπέζι. Γιὰ πρώτη φορὰ ἄφησε τ' ὀπλοπολυβόλο ἀπ' τὰ χέρια του κι ἔστρεψε τὸ βλέμμα ἀπ' τὸν πληγωμένον αιχμάλωτον. Ἡ ἀναπνοή του εἶχε γίνει πιὸ γοργή κι οἱ κόρες τῶν ματιῶν του ἄρχισαν νὰ διαστέλλωνται ἀπ' τὸν πόθον. Μπροστά του, ἀφορτῆ, ξεσπῆ σάρκα, μισοκοιμῶταν ἡ Ἔζτέν. Ἡ ἄσπερη μιλούσα της ἀνεβοκατέβαινε ἀνάλαφρα καὶ διέγραφε ἔντονα τὶς καμπύλες τοῦ στήθους της. Ὁ Μεχμέτ δοκίμασε νὰ σηκωθῆ, ἔβαλε ὅλη του τὴ δύναμη, μὰ ἔνοιωθε τὰ μέλη του βαριά, τὰ πόδια του δὲν ὑπάκουαν στίς προτροπὲς τοῦ λογισμοῦ του. Ὁ πόθος, καμίνι ἐφτάπυρο, κατέτρωγε τὸ εἶναι του, μὰ δὲν τολμοῦσε ν' ἀπλώσῃ τὸ χέρι, γιὰ νὰ συγκάψῃ μὲ τὴ φλόγα πον τὴν ἀλαβάστρινη σάρκα τῆς γυναίκας. Ἐνας ῥόγγος, ἓνα μούγκρισμα ἀρσενικοῦ ζῶου διέκοψε τὴ γαλήνη τοῦ φυλακίου. Ἡ γυναίκα κι ὁ πληγωμένος γύρισαν τὰ μάτια πρὸς τὸν Μεχμέτ. Κι αὐτὸς ἄγιος, ἀνελέητος, στάθηκε στὰ πόδια του, ἄρπαξε τ' ὀπλοπολυβόλο καὶ τῶστρεψε πρὸς τὸν πληγωμένο κοιτάζον-

τάς τον μ' ἔντονο μίσος.

—Τί ἔπαθες Μεχμέτ; ρώτησε ἀνήσυχια ἡ γυναίκα.

—Τίποτα, ξαφνιάστηκα, νὰ κοιτάξῃς τὴ δουλειά σου. Ἀτσάλι ἔπεφταν οἱ λέξεις ἀπ' τὰ πικραμένα χεῖλη του.

—Ἀπὸ πότε ἄρχισες νὰ ἐνδιαφέρεσε γιὰ μένα; σιγοψιθύρισε μὲ παράπονο.

Ὁ πληγωμένος ἔστρεψε τὸ βλέμμα πρὸς τὴν Ἔζτέν. Ἐνοιωθε μέσα του μιὰν ἕφατη ἀγαλλίαση στ' ἀντίκρουσμα τῆς ἐξαισίας ὁμορφιάς. Ἡ ματιὰ του ἄρχισε νὰ περιεργάζεται τὸ λυγερό κορμί, τὴν τέλεια κατατομή τοῦ προσώπου, τὰ χρυσαφένια μαλλιά, τὰ γαλανὰ τῆς μάτια. Ὡ ἐκεῖνα τὰ μάτια! Τὰ ὁμορφα μάτια! Δὲν πρόφτασε ν' ἀποσώσῃ τὴν τελευταία του σκέψη κι ἔνοιωσε κάτι νὰ τόνταράξῃ σύγκορμα, συθέμελα, ὡς τὰ μύχια τῆς καρδιάς του. Μ' αὐτὰ τὰ μάτια, αὐτὰ τὰ μάτια τοῦ μιλοῦσαν μυστικά, βουβά, τὸ πρᾶγοῦδι τῆς ἀγάπης. Ἐκλείσε τὰ δικά του μάτια, ἀποδεσμεύτηκε ἀπ' τὴν ἔντονη ἐπικοινωνία, προσπάθησε νὰ σκεφθῆ.

—Θεέ μου, μιὰ τούρκισσα, νὰ ἐρωτευθῶ μιὰ τούρκισσα! Ὅχι, ὄχι δὲν μπορεῖ.

Ἐστρεψε τὴ σκέψη του στὸ χωριό του. Εἶδε τοὺς γέροντες γονεῖς του, τοὺς χωριανούς του, τὶς κοπέλλες τὸ χωριοῦ του, τὴν μικρὴ ἐκκλησιὰ μὲ τὸ ψηλὸ καμπαναριό, θέλησε κάπου ἀπ' ὅλα νὰ πιαστῆ, νὰ γλυτώσῃ ἀπ' τὴν ἔντονη παρουσία τοῦ ὀλόξανθου ἀγγελοῦ. Τοῦ κάκου! Ἀσυναίσθητα γύρισε πρὸς τὸ μέρος τῆς Ἔζτέν κι οἱ κρυφὲς ματιῆς των ἔπλεκαν, δαντέλα ὀριόπλουμη, μιὰ παράξενη κι ἀπ' τὰ δυὸ μέρη, ἀνίερη ἀγάπη..

Ἡ γυναίκα ἀνάσαινε τώρα ἔντονα. Μέσα της ἔνοιωθε μιὰ ἀναστάτωση, τὸ αἷμα της κόχλαζε, ἡ καρδιά της κτυποῦσε τρελλά. Γιατί, γιατί νὰ νοιώθῃ αὐτὸ πὸ αἰσθημα! Τί εἶναι τοῦτο τὸ βουητὸ τὸ παράξενο, π' ἀγροικαίε μέσα της! Ὡ τὸν ἀγαπᾶ, τὸν ἀγαπᾶ πάνω ἀπὸ τὰ ὄρια τοῦ ἔρωτα, νοιώθει γι' αὐτὸν συμπόνια, θέλει νὰ τὸν βοηθήσῃ, θέλει νὰ τὸν φυγαδεύσῃ, δὲν τὸν μισᾶ σὰν ἐχθρό, τὸν νοιώθει δικό της, τὸ νοιώθει φίλο της, τὸν νοιώθει σὰν κάτι δικό της, σὰν τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὰ της, εἶναι ὁ ἴδιος ὁ ἑαυτὸς της, εἶναι ἀδελφός της.

Κι ὡς ἔφθασε σὲ τοῦτο τὸ συμπέρασμα, ἔνοιωσε μέσα της ἄγρια χαρὰ, ἤθελε νὰ τὸ διαλαλήσῃ παντοῦ, σ' ὅλη τὴ γῆ, σ' ὅλη τὴν οἰκουμένη, πὼς βρῆκε στὴν ἄλλη ράτσα, στὴν ἑλ-

ληνική ράτσα, έναν αδελφό, έναν άντρα, έναν αγαπητικό. Σηκώθηκε υπνωτισμένη απ' τη θέση της και τὸν πλησίασε. Κάθισε στήν ἄκρη τοῦ ρεββατιοῦ και προσποιότανε πὸς ἔπιανε τὸ σφυγμὸ του. Μά, ὅμως, ἀνάλαφρα, χαϊδευτικά, μὲ τ' ἄλλο χέρι ἄγγιζε στὸ πρόσωπο, στὰ μάτια, στὰ χεῖλη τὸν πληγωμένο. Στιγμές ὑπερτατης εὐτυχίας, ἄφατης χαρᾶς κι ἀγαλλιάσεως!

Τὸ σκοτάδι ἄρχισε νὰ διαλύεται. Ψηλά στὸν οὐρανὸ τὸ λαμπερὸ ἀστέρι τῆς αὐγῆς, συμβόλιζε τὸ μαγικὸ ἀστέρι τῆς Ἁγίας Νύκτας τῆς Βηθλεέμ. Μακρὰ ἄρχισαν νὰ κτυποῦν οἱ καμπάνες και νὰ καλοῦν τοὺς χριστιανοὺς νὰ γιορτάσουν τὴν Γέννηση τοῦ Παιδιοῦ τῆς ἀγάπης και τῆς εἰρήνης. Σημέρωναν Χριστοῦγεννα! Ὁ πληγωμένος ἄφησε τὸ χέρι τῆς γυναίκας κι ἔκαμε εὐλαβικὰ τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ. Δὲν ἔφτασε ν' ἀποσώση τὴν κίνηση και μπροστὰ στὸ ἄνοιγμα τοῦ φυλάκιου, φάνηκε ἕνας ἀξιοματικὸς μὲ δυὸ στρατιώτες. Κοίταξε τὸν πληγωμένο γιὰ λίγο και τὸ ἀσάλινο μάτι του, διέτηρε σὰν ρομφαία πόρνη τὴν καρδιὰ τῆς Ἐζτέν.

—Νὰ ἐκτελεσθῆ ἀμέσως! οὐρλιαξε.

Ἐνας κόμπος ἀνέβηκε στήν καρδιὰ τοῦ πληγωμένου και πέτωσε ἐκεῖ. Τὸ κεφάλι τῆς Μένδουσας πρόβαλε πάλιν ἀγριαπὸ μπροστὰ του, ὁ φόβος τὸν πέτωσε.

—Μή, γιὰ τὸνομα τοῦ Θεοῦ, μή... στριγγιὰ, σπαρακτικὴ, ἀκούστηκε ἡ φωνὴ τῆς Ἐζτέν. «Μὴ τὸν σκοτώνετε, γιατί... γιατί νὰ τὸν σκοτώσετε, εἶναι πληγωμένος, δὲν φοβάστε τὸν Θεόν;»

Στάθηκε δόλορη μπροστὰ στὸν πληγωμένο, ἄνοιξε διάπλατα τὰ χέρια και φρόντιζε νὰ κρύψη τὸ πληγωμένο κορμί, σὰν κλωσσο τὸ κλωσοπούλακι τῆς. Μὰ ἄγρια, σατανικὴ, ἀκούστηκε ἡ φωνὴ τοῦ τούρκου ἀξιοματικοῦ.

—Παραμέρισε, ἀμέσως, πόρνη!...

Μὰ ἔκεινη, σὰν νὰ μὴ ἄκουσε τὴ βροσιά, σὰν νὰ κατάλαβε, ὅμως, πιότερο τὸν κίνδυνο, τράβηξε μὲ ὀρμὴ τὰ κουμπιά τῆς ὀλόσπρης μπλούζας τῆς και πρόβαλε τὸ ἀλαβάστρινο στῆθος τῆς, παρθενικὸ, ὀρθὸ, ἄκρωθ ἠθικὸ, κάτω ἀπ' τὸ παιγνίδισμα τοῦ μουντοῦ φωτὸς τῆς λάμπας. Καὶ πρὶν καλὰ-καλὰ καταλάβουν οἱ γύρω τίς προσθέσεις τῆς, ἄρπαξε τὸν πληγωμένο στήν ἀγκαλιά τῆς και τοῦπε ἔντονα, παρακαλεστὰ, μὲ πάθος...

—Βύξαξε γυιέ μου, βύξαξε...

Κι αὐτὸς σὰν ρομπὸτ, μηχανικὰ, εὐλαβικὰ ἔσκυψε κι ἀπόθεσε ἕνα φευγαλέο φιλὶ στὸ προτεταμένο στῆθος και δυὸ δάκρυα διαμάντια, κύλισαν ἀπ' τὰ μάτια του Κι αὐτὴ ὡς ἔνοιωσε τὸ φίλημα φώναξε ὑστερικὰ κι ἡ φωνὴ τῆς ἔφτασε ὡς πέρα, μακρὰ, στὰ βάθη τοῦ Ἄπειρου.

—Δὲν μορεῖτε νὰ μοῦ τὸν σκοτώσετε, δὲν μορεῖτε, εἶναι τώρα γυιὸς μου, ὁ γυιὸς μου ὁ ἀγαπημένος.

Κι ἔπρεπε στὰ στήθη του κι ἔκλαιε, ἔκλαιε μ' ἀναφυλλητὰ, μέχρι ποῦ καταλάγισε τὸ κλάμα κι ἔγινε μουρμουρητὸ, βουθὸ μοιρολόϊ.

Ξαφνικὰ πολλοὶ κερανοὶ ρίχτηκαν στὸ φυλάκιον. Ὁρθιοὺς μὲ μαλλιὰ ἀνασηκωμένα, μὲ πρόσωπο παραμορφωμένο ἀπὸ τὸ μίσος, ὁ Μεχμέτ, ὁ πληγωμένος ἀνδρισμὸς, ἄδειασε τὴν σφαιροθήκη τοῦ ὀπλοπολυβόλου στὰ δυὸ ἀγκαλιασμένα κορμιά, φωνάζοντας ἔξαλλα:

—Πόρνη, πόρνη, ἄτιμη ράτσα...

Ὁ πληγωμένος κι ἡ γυναῖκα δέκτηκαν τὴν ριπὴ ἔξ ἐπαφῆς και τὰ κορμιά των διάτρητα ἀπὸ τίς σφαῖρες, ἔγειραν στὸ κρεβάτι, πάντα ἀγκαλιασμένα, πάντα ἐνωμένα και τὸ αἶμα τους, τὸ αἷλο τους αἶμα, σμίχτηκε, ἀνάβρασε, ἀδελφώθηκε, λὲς και διαλαλοῦσε τίς βαθιὲς καταβολάδες τῆς ἰδίας ράτσας στὰ δυὸ κορμιά.

Μακρὰ οἱ καμπάνες κτυποῦσαν χαρμόσυνα κι οἱ ψάλτες στίς ἐκκλησιὰς ἔψαλλαν κατανυκτικὰ:

«Δεῦτε ἴδωμεν πιστοὶ ποῦ ἐγεννήθη ὁ Χριστός...»

Ψηλά στὸ τούρκικο φυλάκιον, δυὸ νέα κορμιά κοίτονταν ἄψυχα, σφικταγκαλιασμένα, και δυὸ ψυχὲς φτερούγισαν, ἀποδεσμεύτηκαν ἀπὸ τὴν ἔλη, στὸ θεῖο τοῦ Δημοουργοῦ!!!

Τὴν μεθεπομένη τῶν Χριστογεννῶν οἱ ἐφημερίδες ἀνέγραψαν μὲ πηχναίους τίτλους, τὸν ἠρωϊκὸν θάνατον τοῦ ἀγωνιστοῦ Κώστα Μπάκα, πεσόντος ὑπὲρ Πατρίδος. Πουθενά, ὅμως, δὲν ἀναγραφόταν τὸ ὄνομα τοῦ ὀλόξανθου ἄγγελου, τῆς Ἐζτέν. Κατὰ σύμπτωσιν, ὅμως, διπλα ἀπ' τὴν περιγραφὴ τοῦ θαύτου τοῦ ἠρώος Μπάκα, δημοσιευόταν ἡ μελέτη τοῦ κ. Παπαδοπούλου «Ὁ ἐξισλαμισμὸς Ἑλλήνων ἐν Κύπρῳ», και εἰς τὴν ὁποῖαν ἀναφέρονταν και τὰ ἔξῃς:

«Ἐν τούτοις εἰς ὠρισμένας περιπτώσεις

ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΠΑΓΚΥΠΡΙΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΓΙΑ ΤΟ «ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΤΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ»

Μέσα στα πλαίσια του «Διεθνούς Έτους Βιβλίου» τὸ ἱστορικὸ Παγκύπριο Γυμνάσιο διοργάνωσε παρουσιάσεις καὶ ἐκθέσεις βιβλίων ἀποφοίτων του. Τὸ πρόγραμμα ἦταν:

Ἀποφοίτοι:

Κ. Σπυριδάκης
Γ. Παπαχαλαμπους
Θ. Σοφοκλέους
Κ. Χρυσάνθης
Π. Δίκαιος
Κ. Μόντης
Β. Καραγιώργης
Χρ. Παπαχρυσόστομος
Ἄ. Περνάρης
Φρ. Βράχας
Μ. Κράλης
Χρυσ. Κυπριανού

Ὁμιλητές:

Χρυσ. Κυπριανού
Γ. Χατζηγεωργίου
Γ. Δράκος
Κ. Βασιλείου
Π. Χατζημάρκος
Νάτια Χαραλαμπίδου
Ἄντ. Ἀποστολίδης
Σωτηρία Ἰωαννίδου
Κ. Μαύρος
Ὁμ. Λαμπράκης
Κυρ. Χαραλαμπίδης
Χριστοθέα Ματσουκάρη

Δημοσιεύεται ἡ ὁμιλία τοῦ Κώστα Βασιλείου γιὰ τὸν Κύπρο Χρυσάνθη:

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Ἡ πρώτη διαπίστωση τοῦ ἀναγνώστη ἀπὸ τὴ μελέτη τοῦ λογοτεχνικοῦ ἔργου τοῦ Κ. Χρυσάνθη, εἶναι ὅτι ὁ συγγραφέας διακατέχεται ἀπὸ ἓνα πάθος γραφῆς, ἓνα πάθος ποιητικῆς ἔκφρασης. Τίποτα δὲν μπορεῖ ν' ἀντισταθεῖ σ' αὐτὴ τὴν ἀνάγκη· τὸ κάθε τι ποὺ γεννιέται μέσα του, ἀπὸ τὰ ἀπλούστερα μέχρι τὰ πιὸ σύνθετα βιώματα, ἐξαναγκάζει τὸν συγγραφέα νὰ τὸ ἐκφράσει αὐθόρμητα καὶ μ' ἓνα ἄμεσο τρόπο. Γράφει ὁ ἴδιος σ' ἓνα ἔμμετρο δοκίμιό του γιὰ τὴν ποίηση:

«Τὴν καλημέρα μου μὲ στίχο ἀρχίζω / σὰν τὸν αὐγερινό. /
Τὴ μέρα μου ἀποχαιρετῶ μὲ στίχο πάλιν / ἀποσερίτη. /
Τί ὥραίο νὰ ζοῦσα καὶ τὴ μέρα μου μὲ στίχους, /
τὸν ὕπνο μου μὲ στίχους!»

Ἄπ' αὐτὴ ἄλλωστε τὴν ἐκφραστικὴ ἀναγκαιότητα προέρχεται ἡ τόσο ἀφθονη ποιητικὴ παραγωγή τοῦ συγγραφέα. Κι ἐκεῖνο ποὺ τὴν καταξιώνει εἶναι ἡ ἔνταση κι ἡ γνησιότητά της. Μπορεῖ κάποτε νὰ σχηματίζουμε τὴν ἐντύπωση πὼς αὐτὸ τὸ πάθος γραφῆς ἔχει σὰν ἀποτέλεσμα περισσότερη ποσότητα παρά ποιότητα. Αὐτὸ εἶναι μιὰ ἄδικη προκατάληψη καὶ πρέπει νὰ τὴν παραμερίσουμε, ἀν θέλουμε νὰ ἐκτιμήσουμε σωστὰ τὸ μέγεθος τῆς ἀξίας αὐτοῦ τοῦ ἔργου. Ἀκόμα καὶ στὶς πιὸ ἀδύνατες στιγμὲς θὰ πειθοῦμε γιὰ τὴ γνησιότητα τῆς ποιητικῆς ἔκφρασης. Στὶς πιὸ πολλές ὅμως περιπτώσεις, ἐκεῖ ὅπου τὸ ἐκφραστικὸ πάθος προϋποθέτει ἓνα βαθύτερο πνευματικὸ ἢ συναισθηματικὸ κραδασμό, ὅπως γιὰ παράδειγμα στὰ ποιήματα τῶν συλλογῶν «Στέφανος ἀρετῆς», «Πάθος γιὰ ἓνα λεύτερο οὐρανό», («Ἔρα πατρίδας»), «Συμφωνία στὸν ἀέρα τῆς Ἐνάτης τοῦ Μπετόβεν», τὸ λογοτεχνικὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ἄρτιο ἀπὸ κάθε ἄποψη.

Αὐτὸ τὸ πάθος γραφῆς πηγάζει ἀπὸ μιὰ ἀκράδαντη πίστη τοῦ συγγραφέα στὴν ἀξία τῆς ποίησης. Ἡ ποίηση γι' αὐτὸν δὲν εἶναι κάτι τὸ ἄχρηστο στὴν ἐποχὴ μας, ὅπως πιστεύουν οἱ περισσότεροι. Ἀπεναντίας, ὄχι μόνο εἶναι ἀπαραίτητη στὸν ἄνθρωπο, προπάντων στὸν σημερινό, ἀλλὰ ἀποτελεῖ καὶ τὴ βαθύτερη οὐσία του.

«Πόσο κενὸ χωρὶς τὸν στίχο! (γράφει)
Σπίτι χωρὶς παράθυρα, χωρὶς καθρέφτες,
δὲν ἔχεις πρόσωπο.»

* * *

Ἐνα δεῦτερο ἐξ Ἰσού ἐντονο καὶ σημαντικὸ στοιχεῖο στὸ ἔργο τοῦ Κ. Χρυσάνθη στὸ σύνολό του εἶναι τὸ πάθος του γιὰ τὴν Ἑλλάδα («Χωλαίνει ὁ στίχος δικῶς τὴν Ἑλλάδα»)

καί προπαντός γιά τήν Κύπρο, ὄχι σάν ἓνα ἀνεξάρτητο κομμάτι μὰ σάν ἓνα ἀδιάσπαστο τμήμα τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου. Μιά γνήσια καί βαθιά ἀγάπη γιά τὸ κάθε τι πού σχετίζεται μὲ τὸν τόπο μας· ἀπὸ τοὺς πανάρχαιους μύθους ὡς τὶς σύγχρονες ἐκδηλώσεις τοῦ λαοῦ, ἀπὸ τὴν ἱστορία καὶ τὴ θρησκεία ὡς τὴ γλώσσα καὶ τὴ λαϊκὴ παράδοση. Κι ὅλα αὐτὰ τοποθετημένα μέσα στὴ φύση τοῦ νησιοῦ, μιὰ φύση πού μένει πάντα ἀναλλοίωτη, συνθέτουν τὸ πιὸ σταθερὸ ὑπόβαθρο ἀπὸ τὸ ὁποῖο γεννιέται μιὰ ποίηση πολύχρωμη καὶ μιὰ λογοτεχνία πολυδύναμη.

Ἡ σύνδεση τοῦ συγγραφέα μὲ τὸν τόπο του δὲν ἔχει καθόλου «φιλολογικὸ» χαρακτήρα, οὔτε ἀποτελεῖ μιὰ φολκλωρική διακόσμηση. Εἶναι κάτι πολὺ βαθύτερο, μιὰ βιολογικὴ θάλαγα ταύτιση, ὅπως ἡ σύνδεση ἑνὸς δέντρου μὲ τὸ κῶμα στὸ ὁποῖο εἶναι ριζωμένο. Αὐτὴ τὴ σχέση μᾶς τὴ δίνει πολὺ παραστατικὰ στοὺς ἀκόλουθους στίχους ἀπὸ τὸ ποίημα «Οἱ ἀποθεώσεις τοῦ κάμπου»:

«Παίρνω ἓνα στάχυ καὶ μασῶ τὸ ὠραῖο κοτσάνι
κι ἡ μυρωδιά τοῦ χόρτου τοῦ ὄριμου περνᾷ
στάλα τὴ στάλα τὸ αἷμα μου καὶ μὲ ποτίζει
κι εἶμαι τὸ στάχυ πιὰ τὸ παραγινωμένο.
Χτύπα με, ἀγέρα δυτικέ, νὰ νοιώσω τάχα
τὴ σύνδεσή μου μὲ τὴ γῆ προτοῦ μὲ πάρη
τὸ κοφτερὸ ὄρεπᾶνι μὲς στὶς ἀποθήκες».

Καὶ στὴν περίπτωση αὐτὴ τὸ στάχυ δὲν ἀντιπροσωπεύει ἀπλᾶ καὶ μόνο τὴ φύση τοῦ τόπου μας· εἶναι ἓνα συνθετικὸ σύμβολο μέσα στὸ ὁποῖο ἑναρμονίζονται, ὅπως οἱ κόκκοι στὸ στάχυ, ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς κυπριακῆς πραγματικότητας. Μόνον ἓνας ποιητὴς πού νοιώθει μιὰ τέτοια μυστικὴ σύνδεση μὲ τὸν τόπο του μπορεῖ νὰ δεῖ αὐτὸ τὸν τόπο καὶ νὰ τὸν ἐκφράσει μὲ στίχους σάν τούς ἀκόλουθους:

«Λαμποκοπᾷ μὲ θεμωνιᾶς ξανθὸς ὁ κάμπος
καὶ μὲ τ' ἀθέριστα, ξανθὰ μαλλιά σιτάρια
δεύτερος ἥλιος πὰ στὴ γῆς ἀναλυωμένος»

περιγράφοντας ἔτσι ἐξωτερικὰ τὴν ὁμορφιά του. Κι ὁ ἴδιος πάλι μπορεῖ νὰ ἐκφράσει καίρια τὸ βαθύτερο δρᾶμα αὐτοῦ τοῦ τόπου μὲ στίχους ἀπλοῦς ἀλλὰ παλλόμενους ἀπὸ συγκίνηση:

«Κερδίσουμε ἓνα δρᾶμι λευτεριά
ἀφου ζεστάναμε τὸ κῶμα μ' αἷμα κι ἴδρωτα πολὺ».

ἢ

«Ἐλᾶτε, μισολεύτεροι ἀδερφοὶ – μισὰ στὸν ἥλιο, μισὰ στὴ σκιά –
νὰ φτιάξουμε μιὰ τρυφερὴ πρῶτα».

Βέβαια ὁ συγγραφέας δὲν αὐτοπεριορίζεται στὴν ἀγάπη του γιά τὸν τόπο του. Οὔτε ἀγνοεῖ τὸ σύνολο τοῦ κόσμου μὲ τὰ πανανθρώπινα προβλήματα πού συγκλονίζουν τὴν ἐποχὴ μας. Πολλὲς φορές ἡ ὄρασή του διευρύνεται καὶ ἀγκαλιάζει πανανθρώπινες καταστάσεις, ὅπως τὸ ποίημα «Μιλῶ στοὺς ἀνθρώπους γιά τὴ ραδιενέργεια», ὅπου μὲ βαθὺ πόνον συνοψίζει τὴν τραγικότητα τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου:

«Τὸ χόρτο γέμισε φαρμάκι.
Ἡ πρᾶα πού πέρασε ἀγελάδα
ἤπιε τὸ πάθος ἀπ' τὴ χλόη
κι ἔγινε τὸ μαστᾶρι τῆς μιὰ ρόγα γιά τοῦ ράδιου τὸ κρασί.
Καὶ τὸ λευκὸ τῆς γάλα φύτρεψε
τὸ θάνατο στὸ βρέφος».

Ξέρει πολὺ καλά ὅτι αὐτὸ τὸ φαρμακωμένο χορτᾶρι δὲ φυτρώνει μόνο ἐκεῖ πού γίνεται τὸ κακό, ἀλλὰ ἐπεκτείνεται καὶ δηλητηριάζει δλη τὴν ἐπιφάνεια τοῦ πλανήτη, ἐπηρεάζοντας ἔτσι τὸν κάθε τόπο, ὅσο μικρὸς κι ἂν εἶναι αὐτός. Ὅτιδῆποτε ὁμως καὶ νὰ συμβαίνει καὶ ὅπουδῆποτε, τίποτα δὲν μπορεῖ νὰ παραμερίσει τὴν ἀγάπη του γιά τὸν τόπο του. Κέντρο τοῦ δικοῦ του σύμπαντος εἶναι πάντα τὸ μικρὸ νησί, ἓνα νησί βασιανισμένο, σφραγισμένο ἀπὸ μιὰ ἀμείλικτη ἱστορικὴ μοίρα, πάντα ὁμως κατὰσπαρτο μὲ στάχυα νὰ λούζεται στὸ φῶς τοῦ ἡλίου.

Ἡ ποίηση τοῦ Χρυσάνθη εἶναι μιὰ ποίηση θετική, ἀγωνιστική ἀπὸ τὴν ἀποψη ὅτι καταφάσκει τὴ ζωὴ, μ' ὅλο πού ξερίζει πῶς τὶς πιὸ πολλές φορές εἶναι σκληρὴ καὶ ἄγρια. Τὴ βλέπει ὅμως στὸ σύνολό της σὰν μιὰ σύνθεση τῆς πάλης τοῦ καλοῦ μὲ τὸ κακό, τοῦ σκοταδιοῦ μὲ τὸ φῶς, τῆς ἀσκήμιας μὲ τὴν ὀμορφιά, κι ὅτι σ' αὐτὲς καὶ σ' ἄλλες ἀντινομίες δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξει τὸ ἕνα σκέλος χωρὶς τὸ ἄλλο· τὸ κακὸ τροφοδοτεῖ τὸ καλὸ κι ἀντιστρόφως, τὸ φῶς πηγάζει ἀπὸ τὸ σκοτάδι, ἡ ὀμορφιά γεννιέται ἀπὸ τὴν ἀσκήμια καὶ τάντα πάλιν σὲ μιὰ ἀέναη κυκλικὴ κίνηση. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο βλέπει ἐποπτικά τὶς ἀντινομίες στὸ σύνολό τους:

«Τὰ ρόδα τὰ ἐκατόφυλλα
τὰ ρόδα τῶν ἐρώτων
αὐτὰ π' ἀνθοῦνε στὶς φραγές
κι αὐτὰ π' ἀνθοῦν στὰ βάζα...
κι αὐτὰ π' ἀνθοῦν στὰ μάγουλα
κι αὐτὰ π' ἀνθοῦν στὰ κείλη
τὰ ρόδα-τὰ ἐκατόφυλλα
τὰ ρόδα τῶν ποιητῶν
τὰ ρόδα, χίλια ρόδα ὅλα τὰ ρόδα
θᾶταν τοῦ κόσμου σαπωνόφουσες
χωρὶς τὴν κόπρο μιὰ φορὰ
τοῦλάχιστον τὸ χρόνο»:

Τὸ κακὸ δὲν τὸ παραμερίζει οὔτε ὅμως καὶ τὸ ἐξογκώνει σὲ σημεῖο πού νὰ γίνετα σκοτεινὸς καὶ ἀπαισιόδοτος. Τὸ καλὸ ἀπὸ τὴν ἄλλη, σ' ὁποιαδήποτε μορφὴ του, ὄχι μόνο τὸ ἐκφράζει ἀλλὰ καὶ ἐπιμένει σ' αὐτό, τὸ φωτίζει ἐντονα κι ἀπὸ κάθε προοπτικὴ, ἴσως διότι ἔχει τὴν ἐλπίδα πῶς στὴν πάλη αὐτὴ τὸ καλὸ εἶναι ἐκείνο πού βαθμιαία θὰ ἐπικρατεῖ, μεταμορφώνοντας τὸ κακὸ σὲ καλὸ ὥσπου νὰ τὸ ἀφομοιώσει ὁλόκληρο. Ἀπ' αὐτὴ τὴ βαθιὰ πίστη του πηγάζει ἡ ἀπόλυτη κατάφαση τῆς ζωῆς κι ἡ αἰσιοδοξία του γιὰ τὸν ἄνθρωπο. Τίποτα δὲν μπορεῖ νὰ σθᾶσει ἀπὸ τὰ κείλη του τὸ χαμόγελο:

«Ἄντομαι τὸ χαμόγελο
ὅπως φορῶ τὶς κάλτσες
καὶ τὰ παπούτσια
τὸ δαπανῶ στὴν ἀγορά:
τὸ δαπανῶ παντοῦ·
χαμογελῶ
μὲ πλάκωσε ἡ συνήθεια καὶ χαμογελῶ
κλειστὸς στὸ σπίτι·
χαμογελῶ
στὸν ὕπνο μου κ' ἄς εἶναι
τὰ ὄνειρα πάντα μαῦρα
καὶ δυσηνοϊκά».

Μιὰ τέτοια ποίηση θετικὴ καὶ ἀγωνιστικὴ, χωρὶς τίποτε ἀπὸ τὸ περιλάλητο ἄγχος τῆς ἐποχῆς μας, πού εἶναι τόσο φιλολογικὸ καὶ ψεύτικο τὶς περισσότερες φορές, εἶναι ἀδύνατο νὰ εἶναι ἀφηρημένη καὶ σκοτεινὴ, ὅπως ἡ ποίηση τοῦ ἄγχους. Ἀπεναντίας ἡ ἴδια ἡ φύση τῆς τῆς ἐπιβάλλει νὰ εἶναι ἀπόλυτα συγκεκριμένη, γεμάτη φῶς. Ἀφοῦ ἡ ὄραση καὶ ἡ ἐνόραση τοῦ Κ. Χρυσάνθη ξεκινοῦν ἀπὸ μιὰ φωτεινὴ πηγή, τὴν ἀγωνιστικὴ διάθεση ἀπέναντι στὴ ζωὴ, εἶναι φυσικὸ ἡ ἔκφραση νὰ εἶναι σαφῆς καὶ πεντακάθαρη, χωρὶς ὀμικλώδεις ἀσάφειες, πού εἶναι ὀμικλώδεις ἀκριβῶς γιατί δὲν ὑπάρχει μέσα τους τὸ ἐσωτερικὸ φῶς πού νὰ διαλύει τὴν ὀμίχλη. Εἴτε ἐκφράζεται μὲ τὶς παραδοσιακὲς φόρμες εἴτε μὲ τὶς μοντέρνες (κι ἐδῶ πρέπει νὰ τονίσουμε τὴ μεγάλη εὐλυγισία μὲ τὴν ὀποία μετακινεῖται ἀπὸ τὴ μιὰ μορφὴ στὴν ἄλλη, ὄχι ἀπλὰ καὶ μόνο γιὰ λόγους ποικιλίας, ἀλλὰ ὅταν τὸ ἐπιβάλλει τὸ ἴδιο τὸ θέμα, — «Κάθε αἰσθημα, γράφει, ἔχει τὸ δικό του πρόσωπο: ἀναζητᾷ τὴν ἔξωρη γραφὴ του»), διατηρεῖ πάντα τὴν καθαρότητα καὶ τὴν ἀπλότητα:

«Μὲ τὸ λιτὸ ρυθμὸ μπορεῖς νὰ λέγης
νόημα πολὺφθογγο.
Στ' ἀπλὰ κωρᾶνε οἱ οὐρανοὶ μὲ καθαρὲς πρῶτες...»

Θὰ ἀναφέρω μόνο δυὸ ἀντίστοιχα παραδείγματα, πάνω στὸ ἴδιο μοτίβο μάλιστα, γιὰ νὰ:

φανεῖ καλύτερα αὐτὸ ποῦ λέω. Τὸ μοτίβο εἶναι ὁ ἠρωϊκὸς νεκρὸς. Στὴν πρώτη περίπτω-
ση, σὲ παραδοσιακὴ φόρμα, ἔχουμε τὴ μορφή τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ:

«Ἡ δόξα σου φῶς σωστικὸ σπὴ νύχτα διαλαλεῖ
τὸ μέγεθος τοῦ χρέους
κι ἐκλιπαρεῖ τοὺς οὐρανοὺς, θεωτικὴ κυπάρισσος,
γιά ἄλλους καιροὺς γενναίους.
Στά πρόβατά σου στάθηκες σάν πρωτοστάτης κριὸς
μὲ τὴ θεογνωσία
καὶ τὸ κοπάδι ὀδήγησες ἀπ' τὸ χαμὸ στοῦ φῶς,
σ' ἐνδοξη πολιτεία.
Μὲ τὴν ἀντρίκεια ἀνύψωση τοῦ ψυχικοῦ κορμιοῦ
τὸ χῶρο ἐξουσιάζεις,
τὸ χρέος, σταυρὸς βυζαντινὸς στοῦ γαλανοῦ στερέωμα,
νίκης σημαία χαράζεις».

Στὴ δευτέρη περίπτωση, σὲ μοντέρνο στίχο, ἔχουμε τὴ μορφή τοῦ σκοτωμένου ἀγνωστοῦ
παλληκαριοῦ:

«Μι' αὐγὴ τὸν βρῆκαν νά κοιμᾶται
στοῦ κόκκινο κρεθβάτι χορταριοῦ.
Ἡ ὀμίχλη μὲ στοργὴ τὸν χάριδεψε,
γάντι βελούδινο, ἐλαφρὰ σταχτί,
κιεῖχε στοῦ σπῆθος τὸ τριαντάφυλλο
τῶν ἑκατῶν θανάτων».

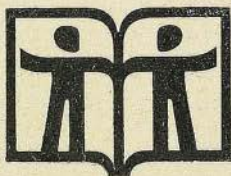
ἢ, σὲ μιά παρόμοια περίπτωση:

«Τ' ἀνοίζανε κατάστηθα τριαντάφυλλο
νά καθρεφτίσουνε τὸν ἥλιο.
Κι ὁ ἥλιος καθρεφτίστηκε κι ἀνέθηκε
τὴ σκάλα τ' οὐρανοῦ...»

* * *

Νομίζουμε πῶς ὁ δρόμος ποῦ ἀκολούθησε ὁ Κ. Χρυσάνθης στὴν ποιητικὴ του ἀνέλιξη
εἶναι ὁ πιὸ σωστὸς καὶ πρέπει νὰ εἶναι φωτεινὸ παράδειγμα γιὰ ὅλους τοὺς νεώτερους λογο-
τέχνες: Ὅσον ἀφορᾷ τὸ περιεχόμενον ὁ συνδυασμὸς τοῦ ἑλληνικοῦ μὲ τὸ πανανθρώπινο,
μὲ βάση πάντοτε καὶ ἀμετακίνητο κέντρο τὸ νησί μας μὲ τὸν ἅγιο σπαραγμὸ του καὶ τὴν
ἀτσαλένια λάμψη του· κι ὅσον ἀφορᾷ τὴ μορφή συνδυασμὸς τοῦ παραδοσιακοῦ μὲ τὸ μον-
τέρνο, μὲ βάση πάντοτε κι ἀμετακίνητο κέντρο τὴν κλασσικὴ λιτότητα καὶ τὴ διαύγεια.

ΚΩΣΤΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Η ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΣΤΗΝ ΙΒΗΡΙΚΗ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟ.

5ον (τελευταίον)

Τὴν ἀνοιξὴ οἱ τροβαδοῦροι ἔλεγαν στὶς Αὐλές ἢ στὶς γιορτὲς τῆς ἐπαρχίας τὰ ἐρωτικὰ τραγούδια τους. Κάτι τέτοιο ἐννοεῖ ὁ βασιλέας D. Diniz μὲ τὴν παρακάτω κριτικὴ του:

Πολὺ καλὰ μποροῦν νὰ τραγουδοῦν οἱ Προβιγκιανοὶ
καὶ λένε πὼς τραγουδοῦν ἀπὸ ἀγάπη·
ὅμως γι' αὐτοὺς πού τραγουδοῦν στὴν ἐποχὴ τῶν λουλουδιῶν,
καὶ ὄχι σὲ ἄλλες ἐποχές, ξέρω καλὰ
πὼς δὲν ἔχουν τόσο μεγάλο πόνον στὴν καρδιά
ὅσο ἐγὼ γιὰ τὴν κυρά μου ἔχω.

Κατὰ τοὺς Προβιγκιανοὺς ὑπάρχει μιὰ προσπάθεια ψυχολογικῆς ἀνάλυσης τῶν ἐρωτικῶν ἀντιφάσεων, ὅμως οἱ τροβαδοῦροι τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου δὲν ἦσαν ἀκόμη πνευματικὰ τόσο ἀναπτυγμένοι σ' αὐτὸν τὸν τομέα καὶ γι' αὐτὸ ὅ,τι σχετικὸ ὑπῆρχε μᾶς δίδει τὴν ἐντύπωση παραδειγμάτων καὶ τύπων πού εἶχαν λεχθῆ ἀπὸ στήθους.

Γενικὰ ἡ ποίησις τῆς Ἰβηρικῆς Χερσονήσου πού εἶναι ἐπηρεασμένη ἀπὸ τὴν Προβιγκία δὲν εἶναι καλλιεργημένη σύμφωνα μὲ τὰ πρότυπα της. Ἡ διαύγεια τῆς περιγραφῆς, ἡ ἔσωτερικὴ αὐτοεξέταση, ἡ μεγαλοπρέπεια καὶ ἀκρίβεια τῶν ἀναλογιῶν καὶ εἰκόνων, ὅλα αὐτὰ χάνουν τὸ μεγαλεῖο τους στὶς σελίδες τῶν «βιβλίων τῶν τραγουδιῶν».

Ἄλλ' ὅμως ἡ μεγάλη διαφορὰ ἀνάμεσα στὸν λυρισμὸ τῆς Προβιγκίας καὶ στὰ «βιβλία τῶν τραγουδιῶν» ἔγκειται στὴν σύνθεσις: Σπάνια εἶναι τὰ ἐρωτικὰ τραγούδια χωρὶς ἐπῶδον καὶ παραλληλισμό. Κατ' ἐξαίρεση μόνον μπορεῖ νὰ ἀναπτύξῃ ὁ τροβαδοῦρος τῶν «βιβλίων τραγουδιῶν» μιὰ σκέψιν μὲ ἀρχή, μέση καὶ τέλος κατὰ τὴν σύνθεσις τῶν στροφῶν προτιμᾷ περισσότερο νὰ ἐπαναλαμβάνῃ στὴν διαδικασίᾳ αὐτῆ τὴν ἴδια ἰδέα ἀλλάζοντας λέξεις καὶ ὁμοιοκαταληξία. Μὲ τὴν πνευματικὴ τους ἀνωριμότητα οἱ τροβαδοῦροι τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου τοποθέτησαν τὰ προβιγκιανὰ θέματα στὰ πλαίσια τοῦ παραλληλισμοῦ καὶ προσαρμύσθησαν στὰ ἰδιώματά τους.

Μὲ λίγα λόγια, μολονότι ἡ ἐπίδρασις τῆς Προβιγκίας εἶναι ἐντυπωσιακὴ, ἐν τούτοις ξεπεράσθηκε ἀπὸ μιὰ ποίησις λαογραφικῆς προέλευσης πού οἱ πρωταρχικὲς της μορφὲς εὐρίσκονται στὰ «τραγούδια γιὰ τὸν φίλον», στὰ πιδὸ ἀπλᾶ παράλληλα ἀπὸ πλευρᾶς σύνθεσης.

Τὰ «τραγούδια γιὰ τὸν φίλον» καὶ τὰ «ἐρωτικὰ τραγούδια» μᾶς

δίδουν ειδυλλιακές εικόνες τῆς ἐπαρχιακῆς νεότητος ἢ ἰδανικὲς φάσεις τοῦ ἔρωτα.

Ὅμως τὰ «βιβλία τραγουδιῶν τοῦ Βατικανοῦ καὶ τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης» περιέχουν ἕνα ἄλλο εἶδος τραγουδιῶν ἐπίσης μὲ διπλὴ ἐπίδραση ἢ σὲ μορφή σαρκαστικῆς εἰρωνίας (εἰρωνικά τραγούδια, "cantigas de escárneo") ἢ σὲ μορφή ἄμεσης ὕβρης (ὕβριστικά τραγούδια, "cantigas de maldizer"). Αὐτὰ μᾶς παρουσιάζουν μιὰ ἰδιαίτερη τάξη ἀνθρώπων, τοὺς τραγουδιστὲς τῆς Αὐλῆς μὲ τὶς φίλες τους ποὺ προέρχονται ἀπὸ χαμηλὴ καταγωγή καὶ μερικὲς εἰκόνες τῆς Αὐλικῆς ζωῆς. Δὲν ὑπάρχει σχεδὸν κανένα τραγούδι μὲ γενικὸ ἐνδιαφέρον ποὺ ἀναφέρεται σὲ ἠθικὰ καὶ κοινωνικὰ θέματα ὅπως π.χ. ἡ "sirventé"s, ἡ ἠθικὴ καὶ κοινωνικὴ ποίηση τῆς Προβιγκίας. Τὰ περισσότερα τραγούδια ἔχουν σὰ θέμα συνήθη προβλήματα τῆς ζωῆς τῶν «διασκεδαστῶν». Ἡ ἔριδα μεταξὺ διασκεδαστῶν καὶ τροβαδούρων τῆς Αὐλῆς μᾶς δεικνύει πῶς οἱ διασκεδαστὲς ἦσαν ἐπαρχιώτες, ἐνῶ οἱ τροβαδούροι εἶχαν τὴν προέλευση τὶς περισσότερες φορὲς ἀπὸ μιὰ ἀνώτερη τάξη (ἡ ἔριδα ὑπῆρχε ἐπειδὴ ὁ διασκεδαστὴς ἔπρεπε νὰ κάμῃ μόνον τὴν μουσικὴ ἐκτέλεση ἐκείνου ποὺ ὁ διασκεδαστὴς εἶχε συνθέσει ποιητικά). Στὴν περίπτωσιν αὐτὴ χρησιμοποιήθηκε συχνὰ μιὰ ἀκαλαίσθητη γλῶσσα ποὺ θὰ μπορούσε νὰ κλονίσῃ τὸν σύγχρονον μελετητὴ. Γενικὰ θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ πῆ πῶς ἡ σατιρικὴ ποίηση τῶν «βιβλίων τραγουδιῶν» δὲν ἀνταποκρίνεται στὰ πρότυπα τῆς Προβιγκίας.

Αὐτὴ ἡ ποίηση τῆς Γαλικίας τῆς βασιλικῆς Αὐλῆς εἶναι ἡ πρώτη πολιτιστικὴ ἔκφραση τῆς Πορτογαλίας. Παρ' ὅλα ὅμως αὐτὰ δὲν ἔχει ἀκόμη ἐξ ὀλοκλήρου πορτογαλικά χαρακτηριστικά. Γιὰ τὴν περίπτωση αὐτὴ ἔπρεπε νὰ περιμένουμε τὸν μεγάλον χρονογράφον τοῦ Πορτογαλικοῦ βασιλείου τοῦ 15ου αἰῶνα, τὸν Fernão Lopes (1380—1459;), ποὺ γιὰ πρώτη φορὰ ἔδωσε στὴν Πορτογαλίαν τὴν ἔκφραση μιᾶς ζωντανῆς ἐθνικῆς συνείδησης.

Κ Α Θ Ε Μ Η Ν Α

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

Η ΠΡΩΤΗ ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ ΘΕΑΤΡΙΚΟΥ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ ΚΥΠΡΟΥ

Ύπῆρξε καταφανέστατη ἀντίδραση, ἐσωτερική κι' ἐξωτερική, ἀπὸ τὰ πρῶτα βήματα τοῦ «Θεατρικοῦ Ὁργανισμοῦ Κύπρου» (ΘΟΚ). Δίκαια ἢ ἀδίκαια εἶναι ἓνα ἄλλο θέμα. Ἡ ἀντίδραση ὅμως αὐτὴ δὲν περιορίστηκε στὰ ἀποδεκτὰ ὅρια, δὲν δημιουργοῦσε εὐεργετικὴν ἀνταπόκριση. Ἀπεναντίας, εἶχε ἐπιδράσει πολὺ κακὰ πρὸς δύο κατευθύνσεις: πρὸς τὸ κοινὸ καὶ πρὸς τοὺς ἠθοποιούς. Ἰδίως ἡ μέθοδος («τῶν ἀπογοητευτικῶν ψιθύρων») τσάκισαν τὸ ἠθικὸ τῶν ἠθοποιῶν μὲ δυσμενεῖς ἐπιπτώσεις πᾶν ὅπου ἐρμηνεῖα τους. Ἄλλο νὰ κρίνης, κι' ἄλλο ἐκ τῶν προτέρων νὰ προκαλῆς τὸν πανικό γιὰ μὴ προοχεδιασμένη ἐπίθεση. Ἡ κριτική, ὅταν ἐπικρίνη μὲ βάση ἀρχές, βοηθεῖ, ἔστω κι' ἂν πληγῶν. Ἡ πρόκληση πανικοῦ μὲ προδιαγεγραμμένο σκέδιο, παρόλο πὸν νοιώθεις τὴν κακοπιστία, πάντοτε σὲ δυσκολεύει, σοῦ ἀφαιρεῖ ἐκεῖνο τὸ δημιουργικὸν ἐνθουσιασμό.

Προσωπικὰ διαφωνοῦσαμε ἐξ ἀρχῆς σὲ πολλὰ σημεῖα: Π.χ. στὴ σύνθεση, προπαντὸς στὴ διάρθρωση καὶ στὴ σχέση ὑπευθύνων ἐπιτροπῶν. Πιστεύαμε ὅμως πῶς τίποτε δὲν ἀρξίζει τέλεια καὶ πῶς πάντοτε χρειάζεται πολὺχρονη πείρα γιὰ νὰ στρώση μιὰ προσπάθεια. Ἰσα-ἴσα σὲ τέτοια ἐγχειρήματα πρέπει πολλὰ χέρια νὰ συνδράμουν, προπαντὸς ἠθικά, γιὰ νὰ μποῦν γερές βάσεις, νὰ γίνουν βελτιώσεις καὶ ἀνακατατάξεις, χωρὶς προβολὴν ὀνομάτων ἢ προβολὴν ὑπερισχυοῦσῶν ἀπόψεων, μιὰ κι' εἶναι τὸ θέατρο συλλογικὴ ἐργασία.

Τέλειωσε τώρα ὁ πρῶτος χρόνος ἐργασιῶν καὶ θῆναι λογικὸ μιὰ γενικὴ ἐπιθεώρηση τῶν ἀποτελεσμάτων. Βέβαια κάναμε μιὰ κριτικὴ γιὰ τὴν καθεμιὰ παράσταση (ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Πιραντέλο («Ἐξ ἑνὸς ἀνθρώπου»)) καὶ ἐξ ἑνὸς ἀνθρώπου (ἢ διαφορά μας στὸ κάτω-κάτω μπορεῖ νὰ οφείλεται στίς διάφορες αἰσθητικὲς ἀντιλήψεις μας). Στὴν ἐρμηνευτικὴν ξεχωρίσαμε τὸν Χάρη Παναγιώτου στὸν «Ἀγαμέμνονα» καὶ στὴν «Ἀὐλὴ τῶν Θαυμάτων», τὴν Πατρίσια Τύμιο στὸν «Ἀγαμέμνονα» καὶ τὸν «Λεωφορεῖον ὁ Πόθος», τὸν Στέλιο Καυκαρίδη στὸν «Ἀγαμέμνονα» καὶ στὴν «Ἀὐλὴ τῶν Θαυμάτων», τὸν Ἀνδρέα Μούστρα στὸ «Τίμημα τῆς Λευτεριάς», τὴ Μόνικα Βασιλείου στὸ «Τίμημα τῆς Λευτεριάς» (δὲν ἔτυχε νὰ τὴ δοῦμε ἀνεπιτυχημένα, γιὰτὶ μιὰ ὑπεύθυνη ἀρχὴ λαμβάνει

ὕψην τῆς πολλοῦς παράγοντες γιὰ ν' ἀποφασίσαι (ἐρμηνευτές, σκηνοθέτη κλπ.). Συνεπῶς σχολιάζεται ἡ ἰδέα, ποῦ ὀδήγησε ὀρθὰ τὴν ἐπιλογὴ ἀπὸ τὶς θεατρικὲς μας ἀπαρχές, καὶ ὄχι τὸ ἄλφα ἢ βῆτα ἔργο. Μὲ πολλὴ λύπη παρατηρήσαμε ἀνοήκειες γιὰ πνευματικὰ θέματα ἐπιθέσεις, ποῦ ἐπηρεάσαν ἓνα μέρος τοῦ κοινοῦ, ἐνῶ θάπρεπε νὰ τὸ καθοδηγήσουν καὶ στὴν περίπτωσιν ἀκόμα δυσμενοῦς κριτικῆς. Σὲ συνέχεια ἡ σύνθεση τοῦ ρεπερτορίου δὲν ἦταν ἀσοχημ. Ἀπεναντίας, εἶχε ἓνα ἀντιπροσωπευτικὸν χαρακτῆρα: τέσσερα ἑλληνικά ἔργα (μιὰν ἀρχαία τραγωδία, ἓνα τοῦ Ξενόπουλου, ἓνα σύγχρονον θεατρικὸν συγγραφέα κι' ἓνα «πατριωτικόν»), ἔστω κι' ἂν προσωπικὰ διαφωνοῦμε γιὰ τὴν καλλιτεχνικὴν ἀξία τοῦ τελευταίου αὐτοῦ. ἓνα τοῦ Μολιέρου, ἓνα τοῦ Πιραντέλο καὶ ἓνα τοῦ Τένεσσου Οὐίλλιαμς. Αὐτὴ ἡ προβολὴ τῶν ἑλληνικῶν ἔργων (4 πρὸς 3) πρέπει νὰ ἐκτιμηθῆ ξεχωριστά. Τὴ θεωροῦμε ὡς τὴν πιὸ ἐξυπηρετικὴν γιὰ τὸ θέατρό μας χειρονομία.

Ἡ εὐθύνη τῆς σκηνοθεσίας ἔχει ἀνατεθῆ σὲ τρεῖς Κυπρίους καὶ δύο Ἑλλαδίτες. Ὁρθότατη τακτική. Οἱ κυπριακές δυνάμεις δῶσαν ἓνα ἀξιόλογο παρὸν — δὲν ἔχει σημασία ἂν θὰ μπορούσαν νὰ ἐπιτύχουν περισσότερα, πρᾶγμα ποῦ θὰ γίνη ἀσφαλῶς μὲ τὸν καιρὸ καὶ μὲ τὴν ἀμύλλα. Τὴν σκηνογραφία, ἐκτὸς ἀπ' ἐκεῖνον τοῦ («Ἀγαμέμνονα») πολὺ ὀρθὰ τὴν ἔχουν ἀναλάβει Κύπριοι. Καὶ πάλιν δὲν ἐνδιαφέρει ὁ βαθμὸς ἐπιτυχίας — οἱ ἐπιτυχίες δὲν εἶναι οὐανοκατέβητες καὶ καθημερινές.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν Κυπρίων ἠθοποιῶν ὑπερτεροῦσε ἐκεῖνον τῶν Ἑλλαδιτῶν (δὲν ἐννοοῦμε τοὺς μετακληθέντας). Ἡ ἰσοτιμία τῶν δύο ὁμάδων ἦταν φανερὴ, παρόλη τὴ διαφορά στὴν ἄρθρωση, ποῦ πάντοτε εἶναι ὑπὲρ τῶν Ἑλλαδιτῶν.

Μὲ τὰ προσωπικὰ μας κριτήρια θὰ θέλαμε νὰ ἐπισημάνουμε μερικὲς παρουσίες, χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνει πῶς δὲν ἐκτιμήσαμε τὸ μᾶχο καὶ τὴν εὐσυνειδησία τῶν ὑπολοίπων (ἢ διαφορά μας στὸ κάτω-κάτω μπορεῖ νὰ οφείλεται στίς διάφορες αἰσθητικὲς ἀντιλήψεις μας). Στὴν ἐρμηνευτικὴν ξεχωρίσαμε τὸν Χάρη Παναγιώτου στὸν «Ἀγαμέμνονα» καὶ στὴν «Ἀὐλὴ τῶν Θαυμάτων», τὴν Πατρίσια Τύμιο στὸν «Ἀγαμέμνονα» καὶ τὸν «Λεωφορεῖον ὁ Πόθος», τὸν Στέλιο Καυκαρίδη στὸν «Ἀγαμέμνονα» καὶ στὴν «Ἀὐλὴ τῶν Θαυμάτων», τὸν Ἀνδρέα Μούστρα στὸ «Τίμημα τῆς Λευτεριάς», τὴ Μόνικα Βασιλείου στὸ «Τίμημα τῆς Λευτεριάς» (δὲν ἔτυχε νὰ τὴ δοῦμε ἀνεπιτυχημένα, γιὰτὶ μιὰ ὑπεύθυνη ἀρχὴ λαμβάνει

(«Αγαμέμνονα» και στο «Λεωφορείον ό Πόθος») (σ' αυτό υπήρξε εξαιρετική), την Δημητρά Δημητριάδου στον «Κατά φαντασίαν άσθενή», τη Δέσποινα Μπεμπεδέλη στην «Αύλη των Θαυμάτων»), τόν Νίκο Χαλαλάμπους στον «Ποπολάρο» και στο «Λεωφορείον ό Πόθος») και τόν Άνδρέα Μιχαηλίδη στον «Ποπολάρο». Στη σκηνοθεσία ξεχωρίσαμε τόν Νίκο Χατζίσκο στον «Αγαμέμνονα» (πολύ καλή δημιουργία) και «Λεωφορείον ό Πόθος», τόν Βλαδίμηρο Καυκαρίδη στην «Αύλη των Θαυμάτων») και τόν Νίκο Χαλαλάμπους στο «Λεωφορείον ό Πόθος». Στη σκηνογραφία τήν Πόλυ Έφταμάντηλου στην «Αύλη των Θαυμάτων») και τόν Ν. Κουρούση στο «Λεωφορείον ό Πόθος». (Δέ μιλάμε για τήν παράσταση του πιραντελικού έργου «Έξη πρόσωπα ζητούν συγγραφέα», γιατί δέν τήν παρακολουθήσαμε).

Τέλος, θ' αναφερθοΰμε στις άπολύτως κι' άπ' όλες τις πλευρές (σκηνοθεσία, έρμηνευτές, σκηνογραφία) έπιτυχίες του ΘΟΚ, Ισάβιες θεάτρων με παράδοση (και όχι των λίγων μνηών του ΘΟΚ): στην «Αύλη των Θαυμάτων») με σκηνοθεσία Βλαδίμηρου Καυκαρίδη και στο «Λεωφορείον ό Πόθος») με σκηνοθεσία Ν. Χατζίσκου και Ν. Χαλαλάμπους.

Έπαναλαμβάνουμε τήν ίκανοποίησή μας άπό τήν όλη εργασία του πρώτου έτους του ΘΟΚ, που υπήρξε ίκανοποιητική μες τή κυριακά πλαισία, πάντοτε αναμένοντας μιά άνοδική πορεία. Η άνοδος όμως θα έξαρτηθί και άπό έξωτερικούς παράγοντες. Η συνεργασία συμβουλίου και καλλιτεχνών θ' άποτελί πάντοτε τόν θεμέλιο λίθο. Άλλά και οι έξωτερικοί παράγοντες πρέπει νάρθοΰν έπικουρικοί στην προσπάθεια με ειλικρινή και άυστηρή κριτική και όχι τήν έκ προκαταλήψεως, που πάντοτε θολώνει τή νερά και δρώ άνασταλτικά. Άς μη ξεχνάμε πώς όλοι (διεύθυνση, ήθοποιοί και κοινό με τούς κριτικούς) έξουμε εύθύνη για τή θεατρική κίνηση. Η ειλικρινής συνεργασία όλων των παραγόντων είναι άπαραίτητη.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΣΧΟΛΙΑ

Πρέπει νά έπισημαίνονται οι χειρονομίες, που ύποστηρίζουν τή γράμματα. Σ' ένα τόπο, που άπότομα πλούτισε (έστω και... έπιφανειακά ή καλύτερα πρόσκαιρα) και σέ μιά έποχή, σαν τή σημερινή, που ή τεχνοκρατία διευθύνει τή πάντα, οι ευγενείς χειρονομίες, που δέν έχουν ως άποτέλεσμα καμμιάν ύλικήν άπολαβή, αλλά μιάν ήθική και ψυχικήν ίκανοποίηση, άξίζουν μιάς ιδιαίτερης προσοχής. Σημαίνει πώς στα βάθη του άνθρώπου ζή άκόμα ό καλός έαυτός, ό «άνθρωπος» με τις άνώτερου έπιπέδου έπιδιώξεις. Άσφαλώς δέν ύποτιμάται στη ζωή τόν έμπόριο και ή τε-

χνολογία, που έξουν βασικό σκοπό τή βελτίωση των βιωτικών συνθηκών όλων των στρωμάτων. Δέν πρέπει όμως και ό πνευματικός παράγοντας νά παραμελείται για νά μη γίνη μονομερής ύπερτροφία τής ύλικής μας πλευράς. Και οι χειρονομίες για άνάπτυξη του πνεύματος σ' όποιονδήποτε τομέα του άκριβώς αυτό έπιδιώκουν και κατορθώνουν, τήν άνάλογη (άν είναι δυνατό) έξυπνέριση τής πνευματικής μας πλευράς.

Τρία πρόσφατα δείγματα δίνουνε στη στήλη αυτή τήν εύκαιρία νά ασχολίασθ με τις πιο πάνω λίγες γραμμές τής άξια και τή ανάγκη χειρονομιών στον πνευματικό μας χώρο. Η οικονομική άνάληψη των εκδόσεων «Σεβέρειο βραβείο τομ. Αος άπό τόν κ. Μήτρο Ι. Κιτρομπλίδη, τομ. Βος άπό τή τέκνα Άναστασίας και Δημοσθένη Σεβέρη και τόν «Συμπόσιον Λαογραφίας») άπό τόν κ. Μιχ. Κυθρεώτη. (Και τις τρεις εκδόσεις έπιμελήθηκε ό κ. Χρυσάνθος Κυπριανού, γυμνασιάρχης του Ιστορικού Παγκυπρίου Γυμνασίου). Τά τυπικά συγχαρητήρια προς τούς δωρητές αυτούς των γραμμάτων δέν έξουν τόσην άξια, όσο ή ίκανοποίηση που νοιώθουν βλέποντας πώς ή έισφορά τους οικοδομεί πολιτισμό!

* * *

Μιά συνδικαλιστική όργάνωση έχει βασικήν έπιδίωξη τήν οικονομική και γενικά επαγγελματική βελτίωση των μελών της. Έπαγγελματική όμως βελτίωση δε σημαίνει μόνο μισθά, συμβάσεις, άποζημιώσεις, δηλ. ό,τι άφορά τόν οικονομικό τομέα. Βελτίωση (που άσφαλώς θάχη και εύμεν ή αντίκτυπο στο οικονομικό μέρος) σημαίνει και έπιμόρφωση και άνταλλαγή άπόψεων πάνω στα ειδικά (μη οικονομικά) θέματα του κλάδου και άλληλογνωριμία των μελών, που όδηγεί συχνά στον άλληλοσεβασμό, και προβολή του πνευματικού μέρους στο κοινό, που είναι πάντοτε ό «καταναλωτής».

Τόν «Σωματείο Έλλήνων Κυπρίων Ηθοποιών») πολύ όρθά καθιέρωσε τήν «Έβδομάδα θεάτρου», που περιλάμβανε έκθεση θεατρικού βιβλίου, όμιλίες πάνω σέ θέματα που σχετίζονται με τόν θεάτρο, έπίδειξη ταινιών. Η συζήτηση που άκολουθοΰσε έδειχνε βέβαια τις διϊσταμένες γνώμες αλλά δημιουργοΰσε διάλογο και ώθοΰσε για έξέταση των διαφόρων θέσεων άργότερα, είτε άπό τή άτομα είτε άπό όμάδες. Η ίκανοποιητική προσέλευση ήθοποιών και ή συμμετοχή τους στις συζητήσεις μας έκαμε νά εκτιμήσουμε τή μορφωτική τους στάθμη. Λιγότερο ήταν οι θεατρόφιλοι, που πάντοτε είχαν κάτι νά ρωτήσουν ή νά προτείνουν. Είμαστε βέβαιοι πώς άν γίνη παράδοση ή έπαφή ήθοποιών και κοινού με διάφορες εύκαιρίες (έβδομάδα θεάτρου, έλεύθερες διαλέξεις, προπαντός αναλύσεις των έργων που θα έρμηνευτοΰν άπό τή θεατρά μας) θα άποφέρη πολλαπλό κέρ-

δος τὸν κόσμο καὶ τοὺς φίλους τοῦ θεά-
τρου.

* * *

Μετὰ τὰ ἐπιστημονικά, τεχνολογικά καὶ ποι-
κίλης φύσεως συνέδρια ἀσφαλῶς δὲ λύον-
ται τὰ προβλήματα, οὔτε τὰ διεθνή οὔτε τὰ
ἐπιτόπια. Τὰ συνέδρια δημιουργοῦν διακίνη-
ση τοῦ πνεύματος. Ἡ διακίνηση τοῦ πνεύμα-
τος μετὰ τὰ συνέδρια κατορθώνεται μετὰ τὰ ἐ-
ξῆς: 1) μετὰ αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ τὰ θέματα, τὶς
ἀπόψεις, τὶς ἐρμηνεῖες καὶ τὶς συζητήσεις.
2) μετὰ τὴν ἀλληλογνωριμία τῶν συνέδρων καὶ
τῆ μελλοντικῆ ἀνταλλαγῆ ἐργασιῶν, γυμνῶν
κλπ. 3) μετὰ τὶς ἐπισκέψεις στὰ ἀξιοθέατα ἐ-
νὸς τόπου, πού ἔχουν τὴν ἱστορία τους, μετὰ
τὴν ἐπίδειξη (ἔστω σὺν ψυχαγωγία) ἰδιαζου-
σῶν ἐκδηλώσεων τοῦ τόπου καὶ μετὰ τὶς καλλι-
τεχνικὲς ἐμφανίσεις.

Ἡ Κύπρος τὸν τελευταῖο καιρὸ ἔχει τὴν
εὐτυχία νὰ εἶναι ἕνας τόπος ὅπου πολλὰ
συνέδρια διαφόρων τομέων (ἐπιστημονικῶν,
πολιτικῶν, τεχνολογικῶν κλπ.) πραγματοποι-
οῦνται. Τὸ ἐπιστημονικὸ κέρδος γιὰ μᾶς εἶναι
ὀλοφάνερο. Ὑπάρχει ὁμως καὶ ἡ ἄλλη ὄψη,
ἡ τουριστικὴ. Οἱ συνέδριοι συχνὰ γίνονται
διαφημιστὲς τῶν τοπιῶν μας καὶ τῆς συνήθως
ἀξιοπρεποῦς καὶ φιλικῆς συμπεριφορᾶς μας.
Καὶ πολιτικῶς ἀκόμα διακινεῖται τ' ὄνομα
«Κύπρος» μέσα στοὺς ἐπιστημονικοὺς καὶ
καλλιτεχνικοὺς κύκλους, πρᾶγμα πού δὲ νο-
μίζω νὰ μᾶς ζημιῶν.

* * *

Μερικοὶ ἑλλαδίτες λογοτέχνες καὶ φιλό-
μουσοι (οἱ περισσότεροι μετὰ καταγωγή ἀπὸ τὶς
μικρασιατικὰς χαμένες πατρίδες) εἶχαν γιὰ
μιὰ ἐβδομάδα περιδιάβασε τὴν Κύπρον καὶ
θυσιάσανε μερικὰς ὥρας τους νάρθουν σὲ ἐ-
παφὴ μετὰ ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων ἐδῶ. Μᾶς
μιλήσανε οἱ ὁμοῖοι αὐτοὶ ἀδερφοὶ μας μετὰ
ἀρικετὴν εὐκρίνεια, ἀπλᾶ, θὰ λέγαμε σὰ φι-
λικὴ κουβέντα ἀνάμεσα σὲ παλιούς γνωρι-
μούς. Μᾶς συγκίνησανε, μᾶς δημιουργήσανε
φιλικὰ καὶ δεσμούς, προπαντὸς μᾶς δεῖξαν
ἕνα δρόμο γιὰ πιὸ συχνὴ ἐπαφὴ, πρὸς τὸ κα-
λὸ τοῦ νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ μας.

Ἡ ἐκδρομὴ διοργανώθηκε ἀπὸ τὸ περιοδι-
κὸ «Σμύρνα» καὶ τὸ Πρακτορεῖο Τάκη Σολο-
μωνίδου. Ἐχει συμπέσει ἡ ἐπίσκεψις αὐτὴ μετὰ
τὰ 50 χρόνια τῆς Μικρασιατικῆς Καταστρο-
φῆς, πού τόσο πίκρα μᾶς πότισε κι' ἄλλαξε
ἀρκετὰ τὴν πορεία τοῦ ἔθνους μας. Μιὰ ὁμι-
λία, πού δόθηκε τρεῖς φορές σὲ διάφορο ἀ-
κροατήριον ἀπὸ τὸν Χρ. Σολομωνίδου, ἐπισημά-
νε τὴ φοβερὴ μας ἐκείνη περιπέτεια. Τὴ δη-
μοσιεύουμε στὸ τεῦχος αὐτό, γιατί ἔχει καὶ
μιὰ τοπικὴ γιὰ μᾶς σημασία: τὸ πῶς εἶδε ἡ
τότε ἐπίσημη πλευρὰ τοῦ νησιοῦ τὴν προ-
πάθεια τῆς Ἰωνίας γιὰ νὰ σωθῆ ἀπὸ τὴν κα-
ταστροφὴ.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

ΤΡΕΙΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Ὁ Ἀθηναϊκὸς οἶκος «Ἐκδόσεις Μίνωας» ἔ-
χει ἐγκαινιάσει μιὰ σειρά βιβλίων μετὰ θέματα
νεοελληνικά. Τὰ βιβλία αὐτὰ εἶναι μικρὰ σὲ
σχήμα καὶ σὲ μέγεθος, ἀλλὰ εὐχάριστα σ' ἐμ-
φάνιση καὶ πολὺ ἐνδιαφέροντα σὲ περιεχόμε-
νο. Ἐχουν ἤδη κυκλοφορήσει τρία βιβλία, μετὰ
τὰ ὁποῖα θ' ἀσχοληθούμε σύντομα παρακάτω:
«Ὁ Σεφέρης» τοῦ Σ. Γ. Ἀρτεμάκη, «Ὁ Καζαν-
τζάκης μιλεῖ γιὰ θεὸ» τοῦ Κυρ. Μπισοτάκη
καὶ «Τὸ γλωσσικὸ μας ζήτημα» τοῦ Γ. Μ. Χα-
τζηφώτη.

* * *

Στέλιου Γ. Ἀρτεμάκη: Ὁ ΣΕΦΕΡΗΣ.
Τρία κριτικὰ κείμενα καὶ μιὰ συνομιλία.
Ἐκδόσεις «Μίνωας», Ἀθήνα 1971, σ. 51.

Ὁ Σεφέρης ἔχει πιὰ μπεῖ δικαιωματικὰ στὸ
κέντρο τῆς ἐλληνικῆς πνευματικῆς ζωῆς. Κα-
τὰ τὰ τελευταῖα δέκα χρόνια μεγαλύτερες ἢ
μικρότερες μελέτες σὲ βιβλία, περιοδικὰ κ'
ἐφημερίδες γιὰ ὀλόκληρο τὸ ἔργο του ἢ γιὰ
μερικὰς μόνο ἀπόψεις του, ἔχουν παρουσια-
στεῖ κ' ἐξακολουθοῦν νὰ παρουσιάζονται
στὴν Ἑλλάδα. Ἰδιαίτερα ἡ βράβευσίς του μετὰ
τὸ βραβεῖο Νόμπελ 1963 καὶ ὁ θάνατός του πέρυ-
σι ἔγιναν ἀφορμὴ ὄχι μόνο γιὰ συνηθι-
σμένα καὶ ἐπικαιρικὰ ἄρθρα γιὰ τὸ Σεφέρη,
ἀλλὰ καὶ γιὰ σοβαρὰ διεισδυτικὰ ἀναλύσεις
καὶ πολὺτιμες καταξιώσεις τοῦ ἔργου του,
καὶ στὴν Ἑλλάδα καὶ σὲ πολλὰς ἄλλες χώρες.

Τὸ μικρὸ αὐτὸ βιβλίον περιλαμβάνει «τρία
κριτικὰ κείμενα καὶ μιὰ συνομιλία», δηλαδὴ
τρία σημεῖα τοῦ Σ. Γ. Ἀρτεμάκη γιὰ τὸ
Σεφέρη καὶ μιὰ συνομιλία μαζί του, πού εἶ-
χαν πρωτοδημοσιευτεῖ σ' ἐφημερίδα. Ἐπειτα
ἀπὸ ἕνα βιαστικὸ «προλόγιον» γιὰ τὴ «μοῖρα
τῆς ποιήσεως», ἔρχεται τὸ πρῶτο «κριτικὸ
κείμενον» «Ὁ ποιητὴς Γιώργος Σεφέρης - Ἑλ-
ληνοκεντρικὸς - Παναρθρώπινος» (σ. 11-18)
καὶ τὸ δεύτερο «Ἡ Ἑλληνικότητα τοῦ Σεφέ-
ρη - Ἐκφρασις τῆς μακραιώνης παραδόσεως
τοῦ ἔθνους» (σ. 19-25). Οἱ τίτλοι αὐτοὶ μετὰ
τοὺς ὑπότιτλους των εἶναι πολὺ βαριοί, καὶ
θὰ περίμενε κανένας μιὰν ἐξέταση κι' ἀνάλυ-
ση σὲ πλάτος καὶ βάθος πού νὰ διαφωτίζει
πλῆρη τὰ σοβαρὰ αὐτὰ θέματα πού ὑποδη-
λοῦν οἱ μεγαλόστομες ἐπικεφαλίδες. Ὅμως,
μόλις πού θίγονται τὰ θέματα αὐτά, βιαστι-
κὰ, πρόχειρα καὶ μετὰ συμβατικὰς ἀοριστολο-
γίας. Τὸ τρίτον κριτικὸ κείμενον, «Ἡ Ἀποκάλυ-
ψις τοῦ Ἰωάννου καὶ Ὁ Σεφέρης» (σ. 27-34),
εἶναι μιὰ πολὺ ἐνδιαφέρουσα παρουσίασις τῆς
ἐξαιρετικῆς αὐτῆς μεταφραστικῆς ἐργασίας
τοῦ Σεφέρη, ἰδιαίτερα ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς
θρησκευτικῆς σημασίας τῆς.

Ἀκολουθεῖ μιὰ «συνομιλία μετὰ τὸν Γιώργον
Σεφέρη», πού, ὅπως φαίνεται ἀπὸ «τὸ ἱστορι-
κὸ της» (σ. 35-37), ἀναφέρεται σὲ μιὰ συν-

έντευξη με τὸν ποιητὴ κατὰ τὸ Νοέμβριον τοῦ 1965 (σ. 39-49). Ἔχει τὸν τίτλο («Περὶ θεάτρου καὶ ποιήσεως») καὶ μακρότατο (μισὴ σελίδα σχεδὸν) ὑπότιτλο—σύνοψη, ὅπως συνηθίζεται σὶ ταὶ headlines τῶν ἐφημερίδων. Ἐπειτα ἀπὸ ἄλλες τρεῖς εἰσαγωγικὰς σελίδες, διαβάζουμε τὶς ἀπαντήσεις τοῦ Σεφέρη σ' ἐρωτήματα γιὰ τὴν προσωπικὴν του ἐργασία καὶ γιὰ τὸν Τ. Σ. Ἐλιωτ. Ὅ,τι λέει ὁ ποιητὴς εἶναι πολὺ σημαντικό — κι ἀκριβῶς γι αὐτὸ ὁ ἀναγνώστης περιμένει πολὺ περισσότερα ἀπὸ τὸ ζωντανὸ λόγο τοῦ Σεφέρη με τὶς σκέψεις καὶ τὶς γνώμες του παρὰ τὰ πρόχειρα καὶ κοινότοπα σχόλια τοῦ συνομιλητῆ του.

Ἡ γλῶσσα καὶ τὸ ὕφος τοῦ Ἄρτεμάκη — δείγματα ἀριστολογίας, κενολογίας καὶ μεγαλοστομίας — εἶναι («παράδειγματα πρὸς ἀποφυγὴν»), πού δυστυχῶς ὅμως ὅλο καὶ πληθύνονται στὴν ἐλληνικὴ γραμματεία ἐφημερίδων, περιοδικῶν καὶ βιβλίων. Ὁ Σεφέρης ἦταν μάλιστα στὸ ὕφος, στὴν καθαρότητα καὶ λιτότητα τῆς ἐκφράσεως, καὶ στὴν ὀρθότητα τῆς γλώσσας, θὰ στενοχωριόταν πολὺ μετὴ τὴ γλωσσικὴ μορφή τοῦ βιβλίου αὐτοῦ.

* * *

Ο ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ ΜΙΛΕΙ ΓΙΑ ΘΕΟ. Παρουσίαση καὶ σχόλια Κυρ. Μητσοτάκη. Ἐκδόσεις («Μίνωας» (1971), σ. 134.

Ὁ Θεὸς βασιάνιζε τὸ Νίκο Καζαντζάκη σ' ὅλην του τὴ ζωὴ, σ' ὅλο του τὸ ἔργο. Σχεδὸν δὲν ὑπάρχει βιβλίον του, ποιητικὸ ἢ πεζὸ, σὸ ὁποῖο νὰ μὴν ἀσχολεῖται κατὰ κάποιον τρόπο μετὸν Θεὸ ὁ Καζαντζάκης. Καὶ μέσα στὶς ἀπειρες ἐπιστολὰς πού ἔγραφε σὲ πολυάριθμους φίλους του ὁ Θεὸς ἀποτελεῖ συχνότατα τὸ κεντρικὸ θέμα. Ἔτσι καὶ οἱ λίγες ἐπιστολὰς τοῦ Καζαντζάκη πρὸς τὸν φίλον του ἱερέα Ἐμμανουὴλ Παπαστεφάνου πού δημοσιεύονται σὸ βιβλίον («Ὁ Καζαντζάκης μιλεῖ γιὰ Θεὸ»), παρουσίαση καὶ σχόλια Κυρ. Μητσοτάκη, διευρύνουν καὶ ἐνισχύουν τὴ γνώση μας γύρω ἀπὸ τὸ βασικὸ ἐνδιαφέρον τοῦ συγγραφέα τῆς («Ἀσκητικῆς») γιὰ τὴν ἀναζήτηση τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Ἐμμανουὴλ Παπαστεφάνου (ἀπὸ τὴν Κρήτη κι αὐτὸς) κι ὁ Καζαντζάκης ἦταν φίλοι καὶ συναγωνιστὲς ἀπὸ τὰ νεανικά τους χρόνια καὶ συνέχισαν τὴ θερμὰ φιλία καὶ στενὴ πνευματικὴ συνεργασία τους μέχρι τοῦ θανάτου των, ὅπως βλέπουμε ἀπὸ τὴν ἀνταλλαγὴ ἐπιστολῶν ὅταν ὁ πρῶτος ὡς ἱερέας ἐγκαταστάθηκε στὴν Ἀμερική. Ὁ π. Παπαστεφάνου ἦταν μιὰ πολὺ ἰσχυρὴ προσωπικότητα, μετὴ ζωηρὸ, συγχρονισμένον πνεῦμα καὶ εὐαίσθητη καρδιά, μετὴ φιλοσοφικὰς καὶ συγγραφικὰς ἰκανότητες ὅχι εὐκαταφρόντες, — ἕνας ἐξαιρετικὸς ἄνθρωπος πού δίκαια κέρδισε τὴν ἐχτίμησιν καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ Καζαντζάκη. Ἀλλὰ δὲν ἔχει ἀκόμη ἐκδοθεῖ τίποτε ἀπὸ τὸ ποικίλον συγγραφικὸν ἔργον του καὶ μονάχα λίγα δείγματα ἀπὸ τὰ κατάλοιπα του παρουσιάζονται σὸ βιβλίον αὐτὸ.

Ἡ ἀλληλογραφία Καζαντζάκη — Παπαστεφάνου θὰ κράτησε κάπου σαράντα χρόνια, ὅμως μονάχα δέκα ἐπιστολὰς τοῦ Καζαντζάκη δημοσιεύονται ἐδῶ, ἰδιαίτερα τῶν κρίσιμων ἐτῶν 1922—1923, ὅταν ἔγραφε τὴν «Ἀσκητικὴν» του. Μιὰ περαιτέρω ἐρευνα τὰ κατάλοιπα τοῦ Παπαστεφάνου μπορεῖ νὰ ἀποκαλύψει περισσότερες ἐπιστολὰς τοῦ Καζαντζάκη, — κι ἀσφαλῶς σὸ ἀρχειο τοῦ Καζαντζάκη πρέπει νὰ θρῖσκονται ἐπιστολὰς τοῦ Παπαστεφάνου, πού θὰ μᾶς διαφωτίσουν περισσότερο γιὰ τὶς σχέσεις, τὴν ἰδεολογία καὶ τὴν κοινὴ δράσιν τῶν δυὸ φίλων.

Τὸ βιβλίον, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ἐπιστολὰς καὶ «δυὸ ξεχασμένα κείμενα» τοῦ Καζαντζάκη, περιλαμβάνει ἕνα γενικὸ «πρόλογον σὸ ὄκτω γράμματα» καὶ ξεχωριστοὺς προλόγους γιὰ τὸ κάθε ἕνα, γραμμένους ἀπὸ τὸν Κυρ. Μητσοτάκη μετὴ πολλὰ συγκρίνση καὶ ὄκτω κριτικὴ ἀντικειμενικότητα καὶ μετὴ ἀφθονους κι ἀχρηστους ῥητορισμούς. Στὸ βιβλίον δημοσιεύονται ἐπίσης δεκαπέντε φωτοτυπίες ἐπιστολῶν καὶ ἄλλων κειμένων καὶ ὄκτω φωτογραφίες σχετικὰς μετὸν Καζαντζάκη καὶ τὸν Παπαστεφάνου.

* * *

Ι. Μ. Χατζηφώτη: ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΜΑΣ Ζήτημα, Ἐκδόσεις («Μίνωας»), 1972, σ. 78.

Τὸ μικρὸ αὐτὸ βιβλίον ἔρχεται σὲ καλὴ ὥρα, ἴσα-ἴσα γιὰτὶ δὲν τὸ περιμένε κανεὶς. Οἱ παλαιότεροι νομίζουν πῶς τὸ γλωσσικὸ ζήτημα ἔχει τάχα λυθεῖ, κ' ἔτσι δὲν ὑπάρχει πιά λόγος ν' ἀσχολούμαστε μ' αὐτό. Κι ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, οἱ νεώτεροι δὲν ξέρουν τί εἶναι («γλωσσικὸ ζήτημα»), γιὰτὶ δὲν τὸ ἔζησαν ἐνσυνείδητα ποτὲ κ' ἔτσι δὲν ἐνδιαφέρονται γι αὐτό,—ὅπως δὲ δὲν ἐνδιαφέρονται καὶ γιὰ πολλὰ ἄλλα ζωτικὰ προβλήματα καὶ ζητήματα, ἐθνικὰ καὶ πνευματικὰ. Ὅμως, οὔτε γιὰ τοὺς παλαιότερους οὔτε γιὰ τοὺς νεώτερους ἔχει λυθεῖ τὸ γλωσσικὸ μας ζήτημα, κ' ἔτσι ὑπάρχει, δυστυχῶς, γιὰ ὅλους μας μετὴ ὅλες τὶς ἐπικίνδυνες ἐπιπτώσεις τῆς δραματικῆς παρουσίας του στὴν ἐλληνικὴ πνευματικὴ ζωὴ. Γι αὐτὸ «τὸ γλωσσικὸ μας ζήτημα» τοῦ Ι. Μ. Χατζηφώτη μετὸν ἐπεξηγηματικὸν ὑπότιτλον («ἱστορικὴ ἀναδρομὴ καὶ μερικὰς σκέψεις γιὰ τὴν ἐπίλυσήν του»), ἔρχεται νὰ κινήσει τὰ στεκάμενα νερὰ τῆς γλωσσικῆς ἀδιαφορίας τῶν τελευταίων ἐτῶν.

Πρωτοδημοσιευτικὰ σ' ἐφημερίδα, καὶ εἶναι πληροφορικὴ ἄλλον ἢ ἐξέταση τοῦ ζητήματος παρὰ κριτικὴ. Εἶναι μιὰ ἐργασία συνθεμένη μ' ἐνθουσιασμὸν καὶ πίστην στὸν δίκαιον ἀγῶνα τῆς νεοελληνικῆς. Ἀλλὰ γιὰ τὸ θέμα καὶ τὴ χρονικὴ ἔκταση πού καλύπτει, εἶναι σχετικά μικρὴ. Ξεκινᾷ ἀπὸ τὴν προϊστορικὴν περίοδον καὶ φτάνει ὡς σήμερον, καὶ καλύπτει τέσσερες χιλιάδες χρόνια ἱστορίας τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας μέσα σ' ἕξι σύντομα κεφάλαια, τὰ ἐπόμενα: («Ἀπὸ τὴν ἀρχαία στὴν κοινή. Ἡ ἐνότητι τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας»),

«Πώς δημιουργήθηκε το γλωσσικό. Τουρκοκρατία – Διαφωτισμός. Κοραΐς – Σολωμός», «Λογιωτατισμός και αντίδραση. Το κίνημα του Ψυχάρη και οι πανεπιστημιακοί λόγοι», «Η νεοελληνική κερδίζει έδαφος. Εισαγωγή στα σχολεία. Νέες κατακτήσεις», «Η γλωσσική μυθολογία. Το μένος των καθαρανουσιάνων. Η κρατική γραμματική», και «Πώς θα λυθῆ τὸ ζήτημα. Μὲ τὴν κατάργηση τῆς νεκρῆς καθαρεύουσας».

Ἡ γλωσσικὴ ἱστορία τῶν τελευταίων διακοσίων ἐτῶν – ποῦ ἰδιαίτερα ἐνδιαφέρει τὸ σημερινὸ γλωσσικὸ μὲ ζήτημα – ἐξετάζεται μὲ κάποια ἀνεση μεγαλύτερη καὶ προβάλλονται οἱ ποικίλες καταστάσεις καὶ μορφές ποῦ ἔχει πάρει τὸ ζήτημα. Κι αὐτὰ τὰ κεφάλαια εἶναι ἐκείνα ποῦ θὰ πρέπει ξεχωριστὰ νὰ προσέξουν οἱ νέοι ποῦ οἱ γνώσεις τους γιὰ τὴν ἱστορία καὶ τὴν πραγματικότητα τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος εἶναι ἐλάχιστες ἂν ὄχι καὶ ὀλίγετα ἀνύπαρχτες. Σ' αὐτὸ θὰ τοὺς βοηθήσει ἡ βιβλιογραφικὴ ἐπιλογή, στὴν ὁποία ἀναφέρονται λίγα ἀλλὰ βασικὰ βιβλία γιὰ ὁσους θέλουν νὰ ἐμβαθύνουν περισσότερο στὴ μελέτη τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος.

Μερικὲς ἀπροσεξίες δὲν λείπουν ἀπὸ τὸ βιβλίον, Π. χ. στὴ σελ. 10: «Π λ ν υ σ κ ω» (sic) ἔλεγον στὴν ἀρχαιότητα, τὸ ἴδιο αὐτὸ ρῆμα θὰ ἀκούσουμε νὰ λέγουν σήμερα στὸ Καστελλόριζο μὲ τὴν ἔννοια τοῦ π λ ἔ ν ω. Δὲν ὑπάρχει στὴν ἀρχαιότητα τέτοιος τύπος. Ὑπάρχει μονάχα στὸν Ὅμηρον ὁ θαμιστικός παρατατικός π λ ὕ ν ε σ κ ο ν = συνήθιζαν νὰ πλένουν. Τὸ νέο π λ υ ν ἰ σ κ ω εἶναι διαλεκτικὸ (Καστελλόριζο, Κύπρος) καὶ προέρχεται ἀπὸ τὸ πανελλήνιο π λ ὕ ν ω μὲ τὴν κατάληξη -ίσκω. Ἀλλὰ γιὰ νὰ χρησιμοποιηθῆ ὡς παράδειγμα ἐπιβίωσης ἓνα σπάνιο διαλεκτικὸ ρῆμα κι ὄχι τύποι ρημάτων πανελληνίου, ποῦ ἀπὸ τὰ πανάρχαια χρόνια ὡς σήμερα ἐξακολουθοῦν νὰ ζοῦν; Τὸ ἴδιο ρῆμα π λ ὕ ν ω καὶ ἄλλα ὅπως ἔκω, ζῶ, λέγω, τρώγω, πίνω, ἀκούω καὶ ἐκατοντάδες ἄλλων κοινῶν ρημάτων θὰ ἦταν πιὸ πρόσφορα καὶ θὰ ἔκαναν πιὸ ἀτράνταχτα πιστικὸ τὸ ἐπιχείρημα.

Τέτοιες ἀβλεψίες ὑπάρχουν ἀρκετές, ὅμως νομίζω πὼς ἔμειναν γιὰ τὴν ἐργασία αὐτὴ πρωτοδημοσιεύτηκε σ' ἐφημερίδα, κι ὅταν μεταφέρθηκε σὲ βιβλίον δὲν ἔχουν διορθωθεῖ.

ΚΩΣΤΑΣ Μ. ΠΡΟΥΗΣΗΣ

ΤΟ ΕΛΛΑΔΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ

Κώστα Γ. Βαλέτα: Τὸ Σινικὸ Τείχος, Ἀθήνα 1971.— Παντ. Πρεβελάκη: Τὸ Χέρι τοῦ Σκοτωμένου, Ἀθήνα, 1971.

Τὸ διήγημα εἶναι μιὰ ἀκραία στιγμή. Χρειαζέται μεγάλη τέχνη νὰ ἐκφραστῆ αὐτὴ ἡ στιγμή μὲ μιὰ κατάλληλη προετοιμασία. Αὐτὸ βέβαια δὲ σημαίνει πὼς τὸ διήγημα δὲ μπορεῖ νὰ διαγραφῆ καὶ χαρακτῆρες. Ἀλλὰ ἡ

διαγραφή πρέπει νὰ γίνεται μὲ ἀδρομέρεια καὶ σὲ συσχετισμὸ μὲ τὴν ἀκραία στιγμή, ἀλλοίως θὰ παραμένῃ ἄσχετη παρέκβαση, ποῦ θὰ διασπᾶ τὴ συνοχὴ τοῦ κειμένου. Οἱ ἀκραίες ὅμως στιγμὲς πρέπει νάχουν κάποια εὐρύτητα, εἴτε ὡς ἔνταση εἴτε ὡς μεγάλη ἔκταση μὲ τὴν καθολικότητα. Ἀσφαλῶς ἡ «ἐκπληξη» τονίζει τὴν ἀκραία στιγμή καὶ προσπλῶνει τὴν προσοχὴ σ' αὐτὴ μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ἐπέκτασή της μέσα στὸ αἶσθημα καὶ τὸ μυαλὸ τοῦ ἀποδέκτη. Αὐτὰ ὅλα σημαίνουν δυσκολίες, γι' αὐτὸ συχνότατα πολλὰ διηγήματα ἀποτυχαίνουν, παρόλο ποῦ νοιώθει τὴ σωστὴ πρόθεση. Καὶ ἀποτυχαίνουν εἴτε γιὰ τοὺς ἔλειψε ἡ «ἐκπληξη» γι' αὐτὸ ἔμεινε σὲ χαμηλὸ ἐπίπεδο ἢ ἀκραία στιγμή, εἴτε γιὰ τὴν προετοιμασίαν πολυλόγησε καὶ πανθῆκε σὲ συγγενικούς ἢ ἀπόμακρους χώρους, δημιουργώντας τὴ διάσπαση ἢ τὴν κούραση.

Ὁ Κώστας Γ. Βαλέτας στὴ συλλογὴ διηγημάτων μὲ τίτλο (παρμένο ἀπὸ τὸν τίτλο τοῦ πρώτου διηγήματος) «Τὸ σινικὸ τείχος», χωρὶς νὰ ἐπιδώκῃ ἀδειανὲς ἐκπλήξεις, παρόλο ποῦ χρησιμοποιεῖ τὴν «ἐκπληξη», μᾶς δίνει ἀκραίες στιγμὲς ἀπὸ ἀνθρώπινες (καθολικὲς συνεπῶς) καταστάσεις. Τοῦτο εἶναι ἡ ὑποχρέωση ἐνὸς εὐσυνείδητου καὶ ταλαντοῦχο διηγηματογράφου Ὁ Βαλέτας ὅμως διαθέτει καὶ ἄλλα προσόντα: στὸ ὕφος, στὴν προετοιμασία, στὴ δημιουργία ἐιδικῆς ἀτμόσφαιρας, στὴν ἐκπληκτικὴ στομτομία. Παίρνω ἓνα παράδειγμα τὴν («Ἀλαζονία»), ὅπου μὲ ἐλάχιστα λόγια καὶ ὑπονοούμενες (ἀλλὰ ἐκφραστικὲς) κινήσεις, κατορθώνει τὰ ἐξῆς: διαγραφὲς τοῦ σφετεριστῆ Ντέλ Κάνο, τῆς ἀλαζονίας τοῦ νεαροῦ βασιλιᾶ Καρόλου καὶ τῆς ἀπλότητας καὶ τιμιότητας τοῦ ἀφηγητῆ.

Τὰ θέματα τοῦ Βαλέτα ἀνήκουν σ' ἓνα πλάτος ἐποχῶν καὶ χωρῶν (Σινικὸ τείχος, ἀραβικὲς ἱστορίες, στὴ χώρα τοῦ Ὀντίκ) (ἀναγέννηση, σύγχρονη ἐποχή). Σὲ ὅλα κυριαρχεῖ ἡ πρόθεση ἀτμόσφαιρα, ποῦ δημιουργεῖται μὲ κάποιες λέξεις ἢ ἐκφράσεις, μὲ τις ὀνομασίες πόλεων καὶ ἀνθρώπων. Πάντως σὲ ὅλα τὰ διηγήματα, καὶ σ' αὐτὰ ἀκόμα τῆς σύγχρονης ἐποχῆς, παρατηρεῖται μιὰ διάθεση ὄνειρου, σὲ μερικὰ μάλιστα ἢ μαγεία τοῦ παραμυθιοῦ ποῦ ἐπιτείνεται ἀπὸ τὴ μουσικὴ φράση. Αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ διάθεση τοῦ ὄνειρου καὶ ἡ μαγεία τοῦ παραμυθιοῦ θέλγουν. Ἀλλὰ τὰ μηνύματα εἶναι ὀλοφάνερα, ἀνθρώπινα, καὶ προσφέρονται μαζί μὲ τὴ μαγεία χωρὶς ἐλλειπτικότητες ἢ φιλοσοφικὰ δοκιμαστικοῦ τύπου σχήματα.

* * *

Ἡ Κρήτη σὰ χωρὸς καὶ πολιτισμὸς κυριαρχεῖ στὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ λογοτεχνικοῦ ἔργου τοῦ Παντελεῆ Πρεβελάκη. Οὐσιαστικὰ σὲ ὅλο του τὸ ἔργο ἡ παρουσία της εἶναι φανερῆ. Δὲν εἶναι μόνο τὸ θέμα, οἱ ἄνθρωποι, τὰ περιστατικά, οἱ συνήθειες καὶ οἱ ἰδέες ποῦ χαρακτηρίζουν τὰ κείμενά του, ἀλλὰ καὶ ἡ

γλώσσα, κείνη ή ιδιαίτερη λέξη που προέρχεται από το κρητικόν ιδίωμα και δίνει τη βαρύτητα και τόν ιδιάζοντα πρὸς. Ἐχει ὁμως τὴν ἰκανότητα ὁ Πρεβελάκης νὰ δίνει στὸ τοπικὸ στοιχείο προεκτάσεις καὶ νὰ τὸ κάμνη διανθρώπινο, ἔστω κι' ἂν κάπου-κάπου ἢ ἠθογραφικὴ ἀτμόσφαιρα προεξάρχει — στὸ κάτω-κάτω χρειάζεται κι' αὐτὴ γιὰ τὴ δημιουργία κλίματος. Τὸ χαρακτηριστικὸ πάθος τοῦ κρητικοῦ λαοῦ δὲν ὀδηγεῖ τοὺς ἥρωες τοῦ Πρεβελάκη σὲ καταστάσεις ὑπεράνθρωπες ἀλλὰ ἀπλῶς ἔντονος μὲς τὸ δυνατόν ἀνθρώπινο τύπο. Αὐτὸ κι' ὅλας εἶναι ἓνα πρότερημα καὶ χαρακτηριστικὸ του: ἀποφεύγει τὸ ὑπερανθρώπινο κι' ἄς νομίζεται πρὸς στιγμὴ πὼς τείνει πρὸς τέτοιες καταστάσεις.

Στὸ μονόπρακτο τοῦ Πρεβελάκη «Τὸ χέρι τοῦ σκοτωμένου» τὸ θέμα τῆς θεντέττας δὲν καταλήγει σ' ἓνα εὐτυχισμένο τέλος μετὰ ἀπὸ τὸ δράμα (πρᾶγμα πολὺ θάρρηνε τὸ ἔργο στὴν ρωμαντικὴ κοινοτυπία). Ἐχει ὅμως μέγιστη τραγικότητα. Ἄν ἡ ἀγάπη καταδικηθῆ ἀπὸ τὸ χρέος, ποῦ ἐπιβάλλει ἡ θεντέττα, ἢ τραγικὴ σύγκρουση αὐξάνει, γιατί ὑπερικήθηκε τ' ὅτι εἶναι πρὸ ζωοποιῶ καὶ οὐσιαστικὸ: ἢ ἀγάπη. Στὸ σημεῖο αὐτὸ βρίσκεται ἡ τραγικότητα, ἀλλὰ καὶ τὸ ἠθικὸ διδάγμα διὰ τοῦ αἰσθητικοῦ μέσου. Ἡ χρῆση τοῦ πλήθους στὸ μονόπρακτο αὐτὸ θυμίζει τὸ χορὸ τῆς ἀρχαίας τραγωδίας, ἀλλὰ ταυτοχρόνως μεταφέρει τὸ περιστατικὸ δυὸ ἀτόμων στὸ κοινωνικὸ πεδίο, ὅπου ὁ λαὸς συμμετέχει στὰ δράματα κι' ἐπιβάλλει τὴν παράδοση σὰ μοῖρα.

Ὁ διάλογος εἶναι πολὺ ζωντανὸς καὶ σαφής, ὄχι ὑπαινετικὸς. Δὲν προδικάζει ὅμως τὴ μελλοντικὴ ἐξέλιξη, ἀλλὰ συνεχῶς σὲ κρατεῖ σὲ μιὰ ἀμφίβολη ἀναμονή, πρᾶγμα ποῦ κεντρίζει τὸ ἐνδιαφέρον. Πρὸς τὸ τέλος σχεδὸν εἶσαι βέβαιος γιὰ τὴν εὐτυχὴ κατάληξη μὲ ὑπερίσχυση τῆς συννευτικῆς ἀγάπης. Ὅμως τὸ «Χέρι τοῦ σκοτωμένου» ζητᾷ τὴν ἐκδίκηση σὰν ἠθικὴ ἐπιταγή. Τοῦτο κι' ὅλας σου κινεῖ τὴν ἀντίδραση, νὰ πάρης τὴν ἀντίθετη στάση, νὰ νιώσης τὸ μέγεθος τῆς λανθασμένης αὐτῆς τακτικῆς καὶ διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ νὰ φτάσης στὴν κάθαρση.

Τὸ ἔργο αὐτὸ ἀπ' ὅτι ξέρω πρωτοεξέδωκε μετὰ ἄδεια τοῦ συγγραφέα ἀπὸ τὸν «Θεατρικὸν Ὅμιλον» τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Κύπρου. Παρόλη τὴν ἐρασιτεχνικὴ παρουσίαση καὶ τὸ πολὺ λιτὸ σκηνικὸ, ἐντυπωσίασε, πρᾶγμα (ποῦ νομίζω) δείχνει τὴν ἀξία τοῦ ἔργου.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΒΙΒΛΙΟ

Ἐάνθου Λυσιώτη: Ἐκεῖνα τὰ Χρόνια .. Τὸν Καρπὸ τοῦ 21. Νουβέλλα. Κύπρος 1972, σ. 29.

Σὲ μιὰ παλαιότερη μελέτη μου, «Πίσω στὴς Πηγές» (Κυπριακὰ Γράμματα, ΚΑ', 1955, ἀρ. 247-249, σελ. 73-79), ἔγραφα γιὰ

πολλοστὴ φορὰ τότε πὼς: «γιὰ ν' ἀποκτήσουμε λογοτεχνία ἐθνικὴ, ἄξια τῆς ἐλληνικῆς Κύπρου, πρέπει νὰ στραφοῦμε στὴς πηγές τῆς ἐλληνικῆς κυπριακῆς παράδοσης καὶ στὴ σύγχρονη πραγματικότητα». Καὶ τόνιζα πὼς ἰδιαίτερα γιὰ τὴν πεζογραφία μας εἶναι ἐπιτακτικὴ ἢ ἀνάγκη νὰ χρησιμοποιήσουμε θέματα ἀπὸ τὴν ἱστορία τῆς Κύπρου. — Μολονὶ δὲν ἔχει ἀκόμη πραγματοποιηθεῖ πλέρια ἢ εἰσήγησις αὐτή, ὅμως ἤδη ἔγιναν κ' ἐξακολουθοῦν νὰ γίνονται μερικὰ σταθερὰ βήματα πρὸς τὴ σωστὴ κατεύθυνση.

Μέσα στὴν εὐόωνη αὐτὴ προσπάθεια κινεῖται τὸ τελευταῖο ἔργο τοῦ Ἐάνθου Λυσιώτη, («Ἐκεῖνα τὰ Χρόνια...»), ἡ δευτέρη νουβέλλα του, μὲ θέμα ἀπὸ τὴν κυπριακὴν ἱστορία καὶ αὐτὴ ὅπως καὶ ἡ πρώτη του, «Καπετὰν Γιαννάκης». Ἀναφέρεται σὲ γεγονότα λίγα χρόνια μετὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάσταση, καὶ εἰδικὰ στὴ στάση τοῦ Νικολάου Θυσῆα κατὰ τὸ 1833 βέβαια τὸ ὄνομα τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐπαναστατικῆς ἐκδήλωσης δὲν ἔχει μεγάλη σημασία γιὰ τὴ λογοτεχνικὴν ἀφήγησις, ὅμως πρέπει νὰ σημειωθεῖ πὼς σύμφωνα μὲ τὴς ἔγγραφες ἱστορικὲς μαρτυρίες ἀρχηγὸς τῆς φορολογικῆς στάσης ἐναντία στοὺς Τούρκους κατὰ τὸ 1833 στὴ Λάρνακα ἦταν ὁ Νικόλαος Θυσῆας κι ὄχι ὁ (ἀδερφός του, Ἀρχιμανδρίτης) Θεόφιλος Θυσῆας. (Βλέπε Λοῖζου Φιλίππου, «Νικόλαος καὶ Θεόφιλος Θυσῆας», Πάφος, Α, 1935, σ. 81-85. Ἐπίσης πρβλ. Κώστα Προυσιῆ, «Τὰ ἱστορικὰ κυπριακὰ τραγούδια», Κυπριακὰ Ἰστορικά Σπουδαί, Ζ', 1943, σ. 21-46, ἰδιαίτερα σ. 39-40).

Μέσα ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ζωὴ μιᾶς κυπριακῆς οἰκογένειας κατὰ τὰ χρόνια ἐκεῖνα, γίνονται προσπάθειες νὰ παρουσιασθεῖ ἡ ἐποχὴ τῆς τουρκακρατίας μὲ τὴς λιγοστὲς χαρὲς τοῦ σκλαβωμένου λαοῦ καὶ τὴς ἀπειρες καταπιέσεις του, μὲ τὴς ταπεινώσεις καὶ τὰ βιάσανά του. Ἡ ἀνάμνηση τοῦ 21 κρατεῖται ζωντανή, ὅπως καὶ ἡ συναίσθησις τοῦ λαοῦ γιὰ τὴν ἐλληνικότητά του. Γι αὐτὸ οἱ ἀναταραχὲς τοῦ 1833, ἰδιαίτερα ὁ ξεσηκωμὸς τοῦ Νικολάου Θυσῆα, ἔρχονται σὰν φυσικὸ ἀποτέλεσμα τῶν γεγονότων καὶ ἀντιδράσεων ποῦ προηγήθηκαν. Ὁστόσο, δὲν ὑπερτονίζεται τίποτε, δὲ γίνεται προσπάθεια σωθινιστικοῦ φανατισμοῦ, δὲν πυροδοτεῖται ἡ ἔθνικη προκατάληψη, οὔτε ἐξυπηρετοῦνται μίση ἐθνικά. Κι ὅταν ἀκόμη συμβαίνουν βίαιες, ἄγριες πράξεις, ἢ περιγραφὴ τους γίνεται μὲ κάποια διάθεση ὑποτονισμοῦ, σχεδὸν σοφτο γοε. Ἐτοῖ ὅμως ἡ ἀπουσία τοῦ ρητορισμοῦ κάνει ἰσχυρότερη τὴν ὑποβολὴ ποῦ αὐθόρμητα πηγάζει ἀπὸ τὸν σιγαλὸ λόγῳ, καὶ δείχνει πρὸς σκληρὴ τὴν πραγματικότητα.

«Ἐκεῖνα τὰ Χρόνια...» εἶναι μιὰ ἀπλὴ φωνὴ πόνου καὶ ἀγωνίας, ἐλπίδας καὶ ἀλήθειας. Ἡ ζωὴ παιζογελάει πολυδύναμη ἀκόμη μέσα στὸ σκοτάδι τῆς σκλαβιάς, μᾶς λέει. Κι ὅταν ἀκόμη τὸ σῶμα τσακίζεται, λυώνει καὶ πέ-

φτει, ή ψυχή άνορθώνεται άδάμαστη και τó πνεύμα άνυψώνεται έλευθέρο.

ΚΩΣΤΑΣ Μ. ΠΡΟΥΣΗΣ

Νίκης Κατσαούνη: «Είς έαυτόν», έκδόσεις «Δωδώνη», Άθήνα, 1971.

Πολύ σπάνια τó πρώτο βιβλίο ένός συγγραφέα τυχαίνα νάναι και μιά άποκάλυψη. Η Νίκη Κατσαούνη με τó πρώτο της κίόλας βιβλίο, πού φέρνει τó χαρακτηριστικό τίτλο «Είς έαυτόν», λογαριάζεται σά μιά ξαφνική κι έλπιδοφόρα παρουσία στό χώρο τής πεζογραφίας.

Ένας έξρομολογητικός τόνος είναι διάχυτος άπ' άκρη σ' άκρη τού βιβλίου, τά κείμενα τού όποιου στέκουν στό μεταίχμιο τής πεζογραφίας και τής ποίησης. Ούτε πεζογραφία άκριβώς, ούτε ποίηση. Μά και τά δυό μαζί ναι, με άπόκλιση πρós τήν πεζογραφία. Ένας τρόπος γραφής καθόλου όρθόδοξος, πολύ ιδίότυπος, ένα ύφος πολύ προσωπικό, άπό πολύ προσωπικές έμπειρίες, πού πλαταίνουν και βαθύτατα συγκινούν καθώς έπεκτείνοντάς τες, τίς μεταφέρεις σέ κόσμους δικούς σου.

Μιά γυναίκα με πολύπλοκη ψυχολογία είναι ό τύπος τής ήρωίδας τού βιβλίου. Οί έμπειρίες της, καυτές, σημαδεύουν άνεπανόρθωτα τή ζωή της. Μιά γυναίκα πού δέν άνέχεται κανένα συμβιθασμό, γι' αυτό κα' τόσο σκληρά μόνη: «Κάποιος τήν κράτησε με τó ζόρι όταν χύμηξ' έξω, κάποιος κάτι πιπίλιζε κάτι σάν ήχους, μά ήταν μόνη κι αίμορραγούσε, μόνη και πεταγόταν μέσ τόν ύπνο της με κλάμα, μόνη κι ούρλιαζε «τή μάνα μου. Μόνη και φρικιούσε.» Κι άλλοι: «Πέ' μου πώς περπατούν, πώς τρώνε, πώς όνειρεύονται μόνοι τους οί άνθρωποι!»

Αυτή ή αίσθησις τής μοναξιάς παραμονεύει σέ κάθε σελίδα τού βιβλίου. Άπελπιστικά πνικτική, ώστε κι όταν ή ήρωίδα σκέφεται, όταν μιλά, όταν παραληρή, τó κάνει μονάχα «είς έαυτόν». Μιά μοναξιά πού με σιδερένιες τανάλιες σφίγγει, προσπαθεί νά συνθλίψη. Στην έρημο τής μοναξιάς δοκιμάζεται ή ήρωίδα. Άπό στιγμή σέ στιγμή λές θά λυγίσι. Αίφνης ξαφνιάζεσαι. Γιατί, ή πίστη της στή ζωή τής χαρίζει μιά δύναμη άπίθανη, όχι αίσιοδοξία, άλλα μιά άγωνιστικότητα νά πολεμήσι, νά κρατηθή, νά έπιζήσι. Μιά δύναμη άγωνιστικότητας, πού κυριολεκτικά σέ συνταράζει. Ένω όλα γύρω και μέσα καθίζανουν, γκρεμίζονται, μιά («έρημη χώρα») παντού κυριαρχεί, ένω όλοι γύρω της θεθαίνονται πώς τώρα πιά («πέθανε»), «αυτή ζούσε κόντρα στίς ένδειξεις και τώρα άναρρωνύει».

Τó βιβλίο χωρίζεται σέ δώδεκα κεφάλαια. Πρόκειται γιά έμπειρίες, βιώματα τού παρελθόντος, πού τά ξαναφέρνει στό προσκήνιο ένα τυχαίο γεγονός, μιά λεπτομέρεια, πολλές φορές κι ή ίδια ή μνήμη. Χιλιάδες καφίτσες πού διαπερνούν τó ζωντανό σόμα, μνήμες, ά-

ναμνήσεις — χαρά και πόνος — πολλή πίκρα, λίγη, τόσο λίγη εύδαιμονία. Ίσως γι' αυτό κι ή άρνησις γιά έξιστόρηση, ή μεταπήδησι από τή μιά μνήμη στήν άλλη, ή άνυπαρξία συγκεκριμένων προσώπων και χαρακτήρων γύρω άπό τήν κεντρική ήρωίδα. Καταγράφονται πολλές φορές όχι αυτές τούτες οί καταστάσεις, μά σάν άποφθέγματα και συμπεράσματα άπό τίς καταστάσεις π.χ. «ό γάμος δέν είναι σχέση, είναι θέσι» ή «μην πληθαίνεις τούς φίλους σου, μή χρειαστής νά τούς λιγοστέψεις» κι άλλα.

Ό,τι συνέβη παλαιότερα είναι μιά μνήμη σπασμένη, ένας χώρος τεμαχισμένος, ένας μύθος έλλειπτικά ίστορημένος. Όμως μέσ' άπό τίς διάφορες έξωτερικές και έσωτερικές καταστάσεις, ό κόσμος της άποκτά ένότητα. Κι αυτή ή βασανισμένη ήρωίδα, ή διασπασμένη, ή άποξενωμένη, πού άγωνίζεται με κάθε ίνα τού κορμιού και τής ψυχής της νά κρατηθή, μάς γίνεται τόσο συμπαθής.

Τούτο, πιστεύω, όφείλεται στήν άμετρη εύαισθησία τής ήρωίδας. Όφείλεται έπίσης στόν άγώνα της ένάντια στίς πτυχές εκείνες τού κατεστημένου, πού προσβάλλουν τήν άξιοπρέπεια τού άνθρώπου. Ένα παράδειγμα: «Στή δουλειά μάς βάζουν και ύπογράφουμε κάθε μέρα τήν ώρα πού φάνοιμε. Έτσι μετρούν τούς καλούς άπό τούς κακούς ύπαλλήλους» ή κάπου άλλοι «ώς δημόσιος ύπάλληλος πρέπει νά συμπεριφέρεσθε... άντιλαμβάνεσθε, διακριτικοί έρασαι προτιμητέοι άπό διαζύγια... Κρυφοί έρασαι ή μόνη άποδεκτή λύσι. Τό διαζύγιον... Λυπούμαι»). Όφείλεται στήν καυστική ειρωνία της γιά πρόσωπα και καταστάσεις πού ένώ θάπρεπε, λόγω θέσις ισχύος νά κατανοούν και νά θεραπεύουν, έν τούτοις συμπορεύονται με συμβιθασμούς, πού καταπατούν τήν έννοια της έλευθερίας τού άνθρώπου. Τό τραγικό τής φωνής της σχίζει σά νυστέρι κι άναρωτιέσαι άν αυτή ή γυναίκα τού μύθου, πού άπίθασσι ξεπετιέται μέσ' άπό τίς σελίδες είναι ή μάρτυς μιάς άληθινής, μιάς ύπαρκτής ζωής ή ένός παιγνιδιού ψευδαισθήσις.

Κατά τήν πορεία τής μελέτης τών διηγημάτων— άντιδιηγήματα θέλει νά τά όνομάζει ή συγγραφέας — άντιλαμβάνεσαι πώς ή ψυχολογία τής ήρωίδας γύρω άπό τó σέξ έχει άποκτήσει μιάν εύαισθησία άπίθανη. Η ίδια, χωρίς προλήψεις, χωρίς προκαταλήψεις, με πρωταρχικό στοιχείο στίς σχέσεις της τόν σεβασμό γιά τόν άνθρωπο, έκλέγει τó κατά τίς πεποιθήσεις της άληθινό και προχωρεί. Μά όταν νοιώθη πώς τίποτε δέν έχει νά μοιραστή με τó άλλο πρόσωπο, «έσιω τά δεντρά και τó βουνά, έσιω τή σιωπή τής θεράντας», όταν στό κρεβάτι τής ζητά νά τόν συγκρίνη με τόν άλλο, («σ' άρεσε έτσι με τόν άλλο; φώναζες τó ίδιο;»), όταν διαπιστώνη πώς («αυτός κι ό τοίχος στήν ίδια θέσι και σέσι»), όταν τó («σέ κρατώ κι μη φοβάσαι δέν ύπήρξε ποτέ»), όταν πείθεται πώς κάτι έντελώς ά-

σήμαντο μόνον τον συγκινεί, «μ' άρέσει έ-
ται που μυρίζει τό πετό σου», τότε μία πλη-
γή μέσα της αίμορραγεί, μία έκδηλη πίκρα
τήν πληροί και μία κραυγή διαμαρτυρίας τήν
πνίγει. Κι έπαναστατεί.

Η Κατσαούνη με τήν όζύτητα τής ευαισθη-
σίας της και τήν καλλιέργειά της έχει ανάγκη
τήν τέχνη της σε ψηλό αισθητικό επίπεδο.
Πιστεύω πως τό βιβλίό της «Είς έαυτόν» είναι
μία αξιόλογη κατάθεση στο χώρο τής πεζο-
γραφίας του τόπου μας. Πρόκειται για μία
προσφορά που πρέπει ιδιαίτερα νά έπισημαν-
θεί και νά προσεχθεί.

ΕΙΡΗΝΗ ΠΑΝΑΓΗ-ΤΣΟΥΛΛΗ

Ίάνθης Θεοχαρίδου: Οί θαλασσοφίλ-
τοι, Λευκωσία, 1972.

Και άλλοτε έτυχε νά εκφράσουμε τήν άπο-
ψη πως οί νέοι λογοτέχνες δέν θάπρεπε νά
βιάζονται νά δούν τυπωμένη τή δουλειά τους.
Η άποψη αυτή δικαιώνεται ακόμα μία φορά
με τήν ποιητική συλλογή τής Ίάνθης Θεοχα-
ρίδου, «Οί θαλασσοφίλτοι». Η πρώτη που ή
ποιήτρια εκδίδει κι όμως, παρά τή συντομία
της, τό στοιχείο τής ώριμότητας είναι έκδη-
λα. Ίσως γιατί δούλεψε πολύ τόν στίχο της,
Ίσως γιατί ή έπιλογή έγινε από πολύ μεγαλύ-
τερο αριθμό ποιημάτων, «οί θαλασσοφίλτοι»
παρασιάζονται σάν μία άρτια ποιητική συλ-
λογή.

Η συλλογή χωρίζεται σε δύο μέρη: («Τό
φώς τής ειρήνης» και «Οί θαλασσοφίλτοι»).
Τό πρώτο μέρος αποτελείται από σύντομα κυ-
ρίως, έπιγραμματικά σχεδόν ποιήματα, γεννη-
μένα από τόν συναισθηματικό κόσμο τής ποι-
ήτριας. Μοιάζουν νά ναι έπιφωνήματα σε μία
στιγμή χαράς, ευτυχίας, αγάπης. Μεγαλύτερο
σε έκταση από τό πρώτο μέρος τής συλλογής
τό ποίημα ή Πάφος ξεχωρίζει. Με άδρές πινε-
λιές παρουσιάζεται ή όμορφη γωνία του νη-
σιού μας. Η όμορφη φύση, σμίγει με τόν θρύ-
λο άπ' τόν όποίο είναι διάχυτη ή Πάφος. Κι
έκει όμως ακόμα δέν μπορεί νά ξεφύγει ή
ποιήτρια άπ' τό φάσμα του πολέμου που ύπο-
συνειδητά ή ένσυνειδητά κινεί όλη τήν ποίη-
σή της. Άκόμα κι εκεί («τά τζιτζίκια έπικα-
λούνται τόν θεό γιά τόν πόλεμο»).

Τό δεύτερο μέρος τής συλλογής που δίνει
και τόν τίτλο στο βιβλίό, είναι μία σύνθεση,
στήν όποια με δύναμη και έννοια ποιητική,
συλλαμβάνεται ή ιδέα τής αιώνιας Έλλάδας,
που από αιώνες αγωνίζεται για τήν ύπαρξή
της. Ο άρχαίος πολεμιστής, ό βυζαντινός
στρατιώτης, ό αγωνιστής του '21, ό ήρωας
τής ΕΟΚΑ κι ό σύγχρονος ένθροφουρός γίνον-
ται ένα. Η Έλλάδα δέν θά πεθάνη ποτέ. Η
Έλλάδα ζαναγεννιέται στα στήθια του κάθε
παιδιού της που πρωτοβλέπει τό φώς τής
ζωής.

Η ποίηση τής Ίάνθης Θεοχαρίδου, ή όποια
με έπιτυχία άσχολεϊται και με τήν πεζογρα-
φία, ίδίως τό διήγημα, αποτελεί άσφαλώς μία

άξιόλογη προσφορά στην γυναικεία λογοτε-
χνία του τόπου μας.

ΚΙΚΑ ΟΛΥΜΠΙΟΥ

ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ

ΤΡΙΑ ΕΡΓΑ ΤΗΣ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ

Τό θέατρο στην τηλεόραση κερδίζει σε με-
ρικά σημεία, ζημιώνει όμως σε άλλα. Κερδι-
ζει με τήν άλλαγή τών εικόνων και τή λήψη
από διάφορες γωνίες, που δημιουργούν όπωσ-
δήποτε έλλην. Ζημιώνει, γιατί του λείπει ή
θερμότητα και ή σύμπραξη κοινού σε ένα χώ-
ρο, όπου και ή εικόνα είναι όλόκληρη και
δείχνει τις σχέσεις με τους άλλους ήθο-
ποιούς και τήν ταυτόχρονη αντίδρασή τους.
Η άξία του τηλεσκοπιοθέτη βρίσκεται άκρι-
βώς στο σημείο (που περιλαμβάνει μάλιστα
τήν τηλεοραματική δημιουργία) τής προσαρ-
μογής του έργου προς τις απαιτήσεις τής
γρήγορης έναλλαγής εικόνων δείχνοντάς
ταυτοχρόνως τις σχέσεις και αντιδράσεις τών
κυριωτέρων προσώπων, που δρούν, άν και ή
τηλεόραση στηρίζεται πολύ στα γκρόν πλάν.

Με βάση αυτά στοχαστήκαμε πάνω σε τρεις
παραστάσεις τής κυπριακής τηλεόρασης, τις
έξής: («Η πιό δυνατή» του Στρίνπεργκ (τη-
λεσκοπιοθεσία Εύη Γαβριλιδου), («Σαμία» του
Μέναδρου (από τόν ίδιο τηλεσκοπιοθέτη) και
«Παιγνίδι με τή φωτιά» του Στρίνπεργκ (τη-
λεσκοπιοθεσία Νίκης Παπαδοπούλου).

Στό («Η πιό δυνατή»), του Στρίνπεργκ
υπήρξε έξαιρετική ή Μόνικα Βασιλείου ως
θουδό πρόσωπο, που μας κατάπληξε με τήν
έκφραστικότητα της, τις αντιδράσεις της δη-
λαδή που είχαν θέση αντίλογου. Τά γκρόν
πλάν, που δέν έπαναλαμβάνονταν τυπικά και
συχνά δίναν κυριαρχικότητα στη βουδή ά-
πάντηση (ως αντίλογος), έδειξαν τή μαστο-
ριά του τηλεσκοπιοθέτη.

Στή («Σαμία») του Μέναδρου, παρόλα τά κα-
ταπληκτικά έφφέ, που θά ανάδεικναν τήν
παρασταση στη συνήθη σκηνή, έχουμε νά πα-
ρατηρήσουμε μερικά κάπως μη ευτυχή ση-
μεία. Πρωτ' άπ' όλα ό Σπύρος Σταυρινίδης
ήταν κάπως διαφισθητισμός σε μερικές
σκηνές με τις άδικαιολόγητες κινήσεις και
υπερβολές του. Όλοφάνερα ό τηλεσκοπιοθέ-
της ήθελε νά τόν δείξη σάν μαμόθρεφτο μο-
ναχογιού, άλλα ή ύπερβολή έβλαψε. Θά προ-
τιμούσαμε στο ρόλο αυτό τό Νίκο Χαλαδάμ-
πους που Ίσως ή ύπερβολή του νά μην ήταν
τόσο χτυπητή. Θεωρούμε όμως έπιτυχία τή
χρήση τής μάσκας με ιδιάζοντα τρόπο, που
δημιουργούσε με τήν κίνηση της κατά κάποιο
τρόπο τό ρυθμό τής παραστάσης. Δέ βοηθούσε
όμως ή μικρή όθονη τήν ανάδειξη του χο-
ροού, που μόνο σά σύνολο θά μπορούσε ν' ά-
ποδώσει.

Η παρουσίαση του «Παιγνιδιού με τή φω-
τιά» του Στρίνπεργκ χαρακτηριζόταν από
τή θαυμάσια κίνηση τής κάμερας. Η συχνή άλ-

λαγή τῶν γωνιῶν λήψεως κι' ὅταν ἀκόμα γινόταν κίνηση τῶν ἑρμηνευτῶν μὲ ἐνθουσίασε. Μόνο μιὰ στιγμή παρατηρήθηκε μιὰ παράλειψη (κενή σκηνή) ποὺ ἀκριβῶς μᾶς τόνισε ἀθέλητα τὴν ἐπιτυχία τοῦ ἄλλου ὅλου ἔργου. Ἡ ἑρμηνεία κυρίως τοῦ φώτου φωτιάδῃ εἶχε τόση ἐσωτερικότητα ποὺ πρέπει νὰ ἐπισημανθῆ. Ἀλλὰ καὶ ἡ Γαϊτανοπούλου ἔδειξε ἓνα ἄλλο ἐαυτό, πολὺ ἀνανεωμένο, ὑπῆρξε ἄριστη.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΓΕΝΙΚΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Εὐθύνη (Ἀθήνα) ἀρ. 5 - Αἰολικά Γράμματα (Ἀθήνα) ἀρ. 8 - Στερεὰ Ἑλλάς (Ἀθήνα) ἀρ. 39 - Μακεδονικὴ Ζωὴ (Θεσσαλονίκη) ἀρ. 71 - Ἑλληνικὰ Θέματα (Ἀθήνα) ἀρ. 195 - Ἐθνοφρουρὸς (Λευκωσία) ἀρ. 45 - Δωδεκάτη Ὁρα (Ἀθήνα) ἀρ. 1 - Ὑγεία (Λευκωσία) ἀρ. 11 - Σταθμοὶ (Ἀθήνα) ἀρ. 1, 2 - Ἡπειρωτικὴ Ἔστια (Γιάννενα) ἀρ. 237/238 - Κρίκος (Λονδίνο) ἀρ. 256 - Φιλολογικὴ Στέγη (Πειραιᾶς) ἀρ. 19 - Ἀναπηρικὸ Βῆμα (Λευκωσία) ἀρ. 9 - Revista de Letras (Πουέρτο Ρίκο) ἀρ. 11 - Κασταλία (Ἀθήνα) ἀρ. 5 - Ἴλισσος (Ἀθήνα) ἀρ. 92.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ

- Κώστα Γ. Βαλέτα: Οἱ Μέταικοι, Ἀθήνα, 1972.
- Χρυσάνθης Ζιτσαΐας: Κύπριες Λογοτεχνίδες, Θεσσαλονίκη, 1972.
- Σ. Μενάρδου: Στέφανος, Δίφρος, Ἀθήνα, 1971.
- Ἰ. Εὐαγγέλου: Παράξενος κόσμος, Νέα Σκέψη, Ἀθήνα, 1972.
- Γ. Μουτάφη: Δευτέρα λυρική ὠδή, Ἀθήνα, 1972.
- Ε. Λυσιώτη: Ἐκεῖνα τὰ χρόνια, Κύπρος, 1971.
- Ν. Μούλιας: Στὴ σκιά σου, Γιάννενα, 1972.
- Σίμου Μενάρδου: Ἐξέλιξις καὶ προφῶρὰ τῆς Ἑλληνικῆς, Ἀθήνα, 1972.
- Θαν. Παπαθανασόπουλου: Ὁ καιρὸς καὶ τὸ πρόσωπο, Α', Ἑλληνικὸ Βιβλίο, Ἀθήνα, 1972.
- Γ. Σ. Μενάρδου: Τὸ ωραϊότερο διήγημα τοῦ Μιγκέλ ντὲ Θερβάντες Σαάβεδρα ἀπὸ τὸν Δὸν Κιχώτη Ὁ ἀπόκοτος Περιέργος, Δίφρος, Ἀθήνα, 1972.
- Α. Γεωργιάδῃ - Κυπρολέοντα: Ἐλευθεροὶ Πολιορκημένοι, Λευκωσία, 1972.

ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΙ

ΠΙΕΡΙΔΕΙΟΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΔΙΗΓΗΜΑΤΟΣ

Τὰ ἔθνη ποὺ ἀπολαμβάνουν πολλὰ χρόνια τὴν ἐλεύθερη ζωὴ ἴσως νὰ μὴν ἔχουν πιά ἀνάγκη τῆς ὑποδιαίρεσης τῆς λογοτεχνίας ποὺ λέγεται «πατριωτικὴ» ἢ καλύτερα τὴ στενότητα τῆς ὑποδιαίρεσης αὐτῆς. Ἐξάλλου μὲ τὸ μεγάλο τοῦς πληθυσμὸ καὶ τὴν εὐρύτατην οἰκονομικὴ καὶ πολιτιστικὴ διακίνησή τους προσοδίδουν πλάτος καὶ ποικιλία σὲ ὅ,τι καλεῖται («πατριωτικὸ»), συχνὰ καθιστώντας το ἀπλῶς («ιστορικὸ»). Ὅσοσο καὶ αὐτὰ τὰ ἔθνη σὲ δεδομένη στιγμή δὲ μποροῦν παρὰ νὰ ζητήσουν τὴ συνδρομὴ τοῦ πατριωτικοῦ ἔργου, συχνὰ μὲ συνηματολογία, π.χ. σὲ μιὰ ἴττα ἢ σὲ μιὰ προπαρασκευὴ τους γιὰ πόλεμο τοῦ ὁποιοῦδήποτε εἴδους. Βέβαια ἡ δύναμη τοῦ συγγραφέα μπορεῖ νὰ μεταβάλῃ τὸ πατριωτικὸ κείμενο σὲ ἔργο ὑψηλότερης ἀξίας ἂν διαπνέεται ἀπὸ ὑψηλὰ ιδεώδη καὶ συναισθήματα. Τὰ νέα ὅμως ἔθνη ἢ οἱ ἀπελευθερωμένες χώρες ποὺ πᾶνε νὰ συγκροτήσουν κράτος μετὰ ἀπὸ ἀγῶνες, ὀδηγοῦνται ἀθέλητα σὸ ρωμαντικὸ πατριωτικὸ ἔργο, αὐτὸ κι' ὅλας ποὺ ἀρχισαν κατὰ τὴν προπαρασκευαστικὴ τῆς ἀπελευθέρωσης περίοδο, ποὺ πάντοτε ἔχει τὸ στοιχεῖο τοῦ ρωμαντισμοῦ. Καὶ σιγά-σιγά μὲ τὶς νέες συνθήκες καὶ ἐξελιζέις θὰ φτάσουν σὲ ἀνώτερα ἐπίπεδα καὶ τὸ πατριωτικὸ τους θὰ γίνῃ ἱστορικὸ ἢ πανανθρώπινο.

Ἡ Κύπρος ὡς προχθὲς (καὶ σὲ μερικὲς περιπτώσεις ὡς τὰ σήμερα) βρίσκεται ἀκόμα σὸ ὑπερτροφικὸ ρωμαντικὸ στάδιο, ποὺ ἰδιαίτερα εὐνοεῖ τὴν πατριωτικὴ καὶ ἠθογραφικὴ λογοτεχνία. Ἀσφαλῶς μιὰ μέρα ὅταν ἀλλάξῃ ἡ περιρρέουσα ἀτμόσφαιρα θὰ ἐξελιχθῆ σὲ προχωρημένες μορφὲς ἢ λογοτεχνία μας. Πρὸς τὸ παρὸν τὸ πολιτιστικὸ κλίμα μας ἀπαιτεῖ τὸ εἶδος αὐτό. Ἀκριβῶς γι' αὐτὸ τὸ λόγο ἡ προώθηση τῆς πατριωτικῆς λογοτεχνίας μὲ προοπτικὴ τὴν ἀνοδὸ τῆς σὲ ψηλότερους ἀναβαθμούς, μᾶς εὕρισκε ἔνθερμους ὑποστηρικτές. Στὸ κάτω-κάτω ὁ καθένας ἀπὸ τὰ δικά του ξεκινᾷ καὶ ἀνεβαίνει παράλληλα μὲ τὶς βελτιώσεις στοὺς ἄλλους κοινωνικοὺς τομεῖς. Τὰ θαύματα διαμφισθητοῦνται· κι' ἂν κάπου συμβαίνουν, προέρχονται ἀπὸ μιὰν ἀνεξήγητη ἰδιοτροπία τῆς φύσης.

Ἐπομένως ὁ (Πιερίδειος Διαγωνισμὸς Διηγήματος), ποὺ ἔχει βασικὸ σκοπὸ τὴν συγγραφὴ διηγημάτων μὲ θέμα ἀπὸ τοὺς ἀπελευθερωτικοὺς ἀγῶνες τῆς Κύπρου ἀνὰ τοὺς αἰῶνες, σπρώχνει μὲ τὸ συνδυασμὸ του τοὺς λογοτέχνες μας πρὸς τὸ εἶδος αὐτό. Ἡ βασικὴ γραμμὴ, ποὺ ὑπόθαλε στὸν ἀείμνηστο Ζήνωνα Δ. Πιερίδη τὴν ἀθλοθέτηση τοῦ διαγωνισμοῦ αὐτοῦ μὲ τέτοιο περιεχόμενο, ὀλοφάνερα ἦταν ἡ ἀγάπη του πρὸς τὴ χώρα μας, ποὺ λέγεται («γλυκεῖα χώρα τῆς Κύπρου») μὲ συνειδητὸ τ' ὄνειρο γιὰ μιὰν ἔθνικὴ καὶ πο-

λιτιστική άνοδο της, αρχίζοντας από τις έθνικες ρίζες. Από αυτή τη χειρονομία πραγματοποιήθηκαν μερικές αξιόλογες προσφορές, ιδίως από τη γενιά των νεωτέρων. Μιά τέτοια προσφορά είναι και η σημερινή με τὰ διηγήματα του 'Ιάκωβου Κυθρεώτη «'Η Έπανάσταση του Θυσά» (που άνήκει κι' όλος στο ιστορικό διήγημα) και του Χριστόφορου Κελίρη «Κραυγή αίματος». Τό περιοδικό «Πνευματική Κύπρος» ιδιαίτερα καίρεται για τις δυο αυτές προσφορές, και τις συμπεριλαμβάνει σ' αυτό τό τεύχος της. Εύχαριστίες όφείλονται και στην κ. Θεοδώρα Ζήνωνα Πιερίδη που συνέχισε τήν άθλοθέτηση του διαγωνισμού αυτού εις μνήμην του άειμνήστου συζύγου της. Έπίσης εύχαριστίες όφείλονται στην κριτική έπιτροπή: Ναδίνα Ν. Δημητρίου (εισρηγήτρια), Φρίξο Βράχα και Κ. Χρυσάνθην.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ «ΠΑΓΚΥΠΡΙΑΚΗΣ
ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΛΤΔ.»

Όμιλία του Τάκη φυλακτου

Έκ μέρους της ΠΑΓΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΛΤΔ., και του Περιοδικού Πνευματική Κύπρος με μεγάλη χαρά και συγκίνηση σάς καλωσορίζω στην σημερινή συγκέντρωση για τήν άπονομή των βραβείων Ποιήματος και διηγήματος του 1971 που άθλοθέτησε ή Παγκυπριακή.

Όπως ίσως γνωρίζετε αυτός είναι ό Τρίτος Διαγωνισμός που έχει προκηρύξει ή Παγκυπριακή για παρόμοιο σκοπό.

Κίνητρό μας ή άγάπη για τήν Τέχνη, ή διάθεση για συμβολή στην δραστηριοποίηση της Πνευματικής Κίνησης στον τόπο μας και τήν γενικότερη πολιτιστική μας ανάπτυξη.

Τήν όλην προσπάθεια τήν θεωρούμε σαν μια έλάχιστη μάλιστα καλοπροαίρετη συμβολή στην πνευματική κίνηση της Κύπρου που παρ' όλον τό καλό ύλικό που διαθέτει χρειάζεται ακόμα πολύ άκρο, πολλή δουλειά για να δημιουργηθί τό ευνοϊκό κλίμα μέσα στο όποιο πρέπει να κινούνται οι πνευματικοί άνθρωποι και οι έργατα της Τέχνης γενικά.

Ό πολιτισμός μιας χώρας κρίνεται κυρίως άπ' τήν πνευματική και πολιτιστική της στάθμη και δέν νοείται ανάπτυξη χωρίς τήν πνευματική και πολιτιστική ανάπτυξη παράλληλα με τήν Οικονομική και Τεχνολογική διαφορετικά μια χώρα θα βαδίζει στον πνευματικό μαρασμό και τόν πολιτιστικό έκφυλισμό.

Η Κύπρος ή μικρή μας χώρα, με τήν όμορφιά της, τόν παλμό της, τό παρελθόν και τό παρόν της, προσφέρει πλούσιο ύλικό για τόν εργάτη του Λόγου και της Τέχνης. Κι' ή Κύπρος έχει πολλούς πνευματικούς ανθρώπους, κι' εργάτες του Λόγου και της Τέχνης καθώς και πολλή έφεση για πνευματική κίνηση.

Με συγκίνηση παρακολουθούμε τους νέους μας που μέσα σ' ένα κλίμα στο όποιο αίωρούνται πολλές δυσκολίες κι' αντιξοότητες δίνουν τό παρόν τους στην Τέχνη. Τους δίνουμε τό χέρι με άγάπη πιστεύοντας πως κάθε φιλότιμη κι' άξια προσπάθεια για τήν πνευματική και πολιτιστική έξύψωση αυτού του τόπου πρέπει νάχη τήν στοργή και τήν ύποστήριξη και του κράτους και όλων εκείνων των παραγόντων που θά μπορούσαν να συμβάλουν σε τέτοια προσπάθεια με τήν έλπίδα ότι ή χώρα μας μπορεί να πάρη μια μέρα μιάν άξια θέση μέσα στον Διεθνή Πνευματικό Χώρο.

Πιστεύουμε ακόμα ότι θάταν ώραία χειρονομία ή συμβολή των Οικονομικών και άλλων συναφών Όργανων στην ένίσχυση κάθε προσπάθειας για τήν περαιτέρω άνύψωση της Πνευματικής μας στάθμης και του Πολιτισμού μας γενικότερα.

Μ' αυτά τὰ αισθήματα ή Παγκυπριακή δίνει τό παρόν της σ' αυτό τό κάλεσμα και έλπίζουμε ότι τό κάλεσμα αυτό θα βρη πιο πλατειά άπήχηση.

Η Παγκυπριακή θα προκηρύξει καινούργιο Διαγωνισμό του 1972, λεπτομέρειες του όποιου θα κοινοποιηθούν σύντομα.

Τελειώνοντας θάθελα να εύχαριστήσω θερμότατα τό περιοδικό «Πνευματική Κύπρος» για τήν διευθέτηση του Διαγωνισμού, τήν Κριτικήν Έπιτροπήν, τους βραβευθέντας και όλους όσους πῆραν μέρος στο διαγωνισμό μας. Εύχόμαστε σ' όλους τὰ βέλτιστα και κάθε πρόοδο.

Όμιλία του Κ. Χρυσάνθην:

Οί διαγωνισμοί κατά βάθος ενεργούν σαν κίνητρα. Δέν καθιερώνουν άξίες. Δημιουργούν ευθύνες σε όσους θα βραβευθούν σ' αυτούς. Είναι ως να επιβάλλουν στους βραβευθέντες προσοχή να μη πέσουν κάτω από τό επίπεδο της βραβευμένης τους προσφοράς, αλλά να συνεχίσουν άνοδο με τή μελέτη και τήν άσκηση. Άσφαλώς υπάρχει ή μέθη των πρώτων ήμερών μετά τή βράβευση. Κάθε νίκη ένθουσιάζει. Κι' ή βράβευση είναι μια νίκη στον πνευματικό τομέα σ' αυτή καταλήγει ή ευγενής άμιλλα όπως στον κλασσικόν άθλητισμόν, τήν άγωνιστική. Αυτός ό ένθουσιασμός της νίκης δημιουργεί στον άνθρωπο μιάν άπατηλή όραση και θαρρεί τό ό,τι έχει στα συρτάρια του μικρό άριστούργημα. Άν ό βραβευμένος βιαστή να δώση στη δημοσιότητα άνεξέλεγκτα τα κειμενά του — ό έλεγχος πρέπει να γίνη έν ψυχρῶ και υπό άμφιβολία — τότε τήν παθαίνει συνήθως και ζημιώνεται. Πρέπει ν' άφήση να περάση άρκετός χρόνος, να ζυγιση τ' ό,τι έχει γράψει παλαιότερα και στο μεταξύ, να κάμη συγκρίσεις με τὰ βραβευμένα του· κι' άν πεισθί πως προχώρησε πιο γέρα, όφείλει — και όχι άπλως δικαιούται — να τὰ έκδώση. Μόνο σ' αυτή τήν περίπτωση

ση κερδίζει νέα νίκη, την αναγνώριση τῶν ὁμοτέχνων του.

Οἱ διαγωνισμοὶ παίρνουν εὐρύτερο χαρακτήρα, θὰ τὸν ὀνόμαζα περισσότερο κοινωνικό, ἂν προκηρῦσσονται ἀπὸ ὀργανισμοὺς, ποὺ δὲν ἀνήκουν στὸν κύκλο τῶν γραμμάτων. Γιατὶ οἱ πνευματικοὶ ὀργανισμοὶ ἔχουν τὴν ὑποχρέωση τῶν διαγωνισμῶν ὡς κίνηση καὶ προσφορά. Οἱ οἰκονομικοὶ καὶ ἐμπορικοὶ ὀργανισμοὶ ἔχουν ἄλλους στόχους, ὠφέλιμους καὶ ἐξυπηρετικούς γιὰ τὴν κοινωνία. Ἄν ὅμως αὐτοὶ οἱ οἰκονομικοὶ καὶ ἐμπορικοὶ ὀργανισμοὶ μὲ τὸ κοινωνικό καὶ ἐπαγγελματικό τους κύρος παρασταθοῦν στὴ διακίνηση τοῦ πνεύματος μὲ διαγωνισμοὺς, ἐπιχορηγήσεις

χή, ὅπλαδὴ ἓνας ψυχοσωματικὸς ὀργανισμὸς. Συνεπῶς ἂν οἱ οἰκονομικοὶ καὶ ἐμπορικοὶ ὀργανισμοὶ κοντὰ στὴν ὑλικὴ τους προσφορά πρὸς τὴν κοινωνία παρέχουν καὶ πνευματικὰ ἀγαθὰ, αὐξάνουν ἔτσι τὸν ἐξυπηρετικό τους χαρακτήρα. Μὲ τὸ πρῖσμα αὐτὸ ἀντικρύζουμε τὴ χειρονομία τῆς «Παγκυπριακῆς Ἀσφαλιστικῆς Ἐταιρείας Λτδ», ποὺ πραγματικὰ πρωτοστατεῖ στὸν τομέα προσφορᾶς καὶ πνευματικῶν ἀγαθῶν μὲ τὴ μορφή διαγωνισμῶν στὸ λογοτεχνικό τομέα, στὸ μέλλον — ἀπ' ὅτι πληροφοροῦμαι — καὶ σὲ ἄλλους καλλιτεχνικούς τομεῖς. Ἄν οἱ οἰκονομικὲς ἐπιχειρήσεις μας υἱοθετήσουν παρόμοιες χειρονομίες, ποὺ ὑποθάπουν καὶ ἐνδυναμώνουν τὰ πνευματι-

Οἱ βραβευθέντες μετὰ τοῦ κ. Τ. Φυλακτοῦ.

ἢ ἄλλες οἰκονομικὲς καὶ ἠθικὲς μαζὶ ἐνισχύσεις κατορθώνονται τὰ ἐξῆς: α) προβολὴ τῶν ἀνθρώπων τῶν γραμμάτων σ' εὐρύτερο κοινωνικό πεδίο. β) διεύρυνση τῶν ἐξυπηρετικῶν τους γιὰ τὴν κοινωνία στόχων. Ἡ κοινωνία δὲν ἀπαιτεῖ γιὰ βιολογικὴν ὑπαρξη μόνο τὸ ἐμπόριο, τὰ ἐμπορεύματα, τὴν καλοπέραση, τὰ τεχνολογικά προϊόντα, τ' ὅτι ὅπλ. ἀποτελεῖ καὶ συνθέτει τὴν ὑλικὴν εὐημερία. Ἡ κοινωνία γιὰ νὰ ἐπιβιώσει ἔχει ἀνάγκη καὶ πρὸς πνευματικὰ ἀγαθὰ. Γιατὶ ἡ κοινωνία, ὅπως καὶ τὰ άτομα, δὲν εἶναι μόνο σῶμα, ἀλλὰ καὶ ψυ-

κὰ ἐνδιαφέροντα, θὰ εἶναι νομίζουμε ὠφέλεια καὶ στοὺς δικούς τους αὐστηρὰ ἐμπορικούς σκοπούς.

Ἐπαινοῦμε ἀπὸ μέρους τῶν ἀνθρώπων τῶν γραμμάτων τὴν χειρονομία τῆς «Παγκυπριακῆς Ἀσφαλιστικῆς Ἐταιρείας Λτδ», ἡ ὁποία διὰ τοῦ φωτισμένου προέδρου της κ. Τάκη Φυλακτοῦ ὑποστηρίζει τίς καλὲς τέχνες στὸν τόπο μας. Τὸ περιοδικὸ «Πνευματικὴ Κύπρος» εὐχαρίστως θ' ἀναλαμβάνει τὴν διεκπεραίωση τέτοιων χειρονομιῶν. Ἡ προκοπὴ τῶν γραμμάτων μόνος μας σκοπός.

ΠΑΓΚΥΠΡΙΑΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΛΤΔ

ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ: ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Λεωφόρος Δ. Σεβέρη 15 Α, Λευκωσία
ΜΕΓΑΡΟΝ ΠΑΓΚΥΠΡΙΑΚΗΣ
Ταχ. Κιθ. 1352 — Τηλεγρ. "PANCYPRIAN"

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ:

ΛΕΜΕΣΟΣ	:	Ἀκίνητα Σπ. Παυλίδη (1ος ὄροφος) Ὁδὸς Ἁγίου Ἀνδρέου,	Τηλ. 4000
ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΣ	:	Γωνία Σταδίου & Ἐλευθερίας,	Τηλ. 63292
ΛΑΡΝΑΞ	:	Ζήνωνος Κιτιέως 111,	Τηλ. 3148

ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΑ:

ΜΟΡΦΟΥ	:	Ἁγίου Γεωργίου 2.	
ΠΑΦΟΣ	:	Λεωφόρος Μακαρίου Γ' 127Α,	Τηλ. 2580

ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ:-

- ΖΩΗΣ
- ΠΥΡΟΣ
- ΘΑΛΑΣΣΗΣ
- ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ
- ΕΡΓΑΤΙΚΩΝ ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ
- ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ
- ΚΛΟΠΗΣ
- ΑΣΤΙΚΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ
- ΘΡΑΥΣΕΩΣ ΚΡΥΣΤΑΛΛΩΝ κ.λ.π.

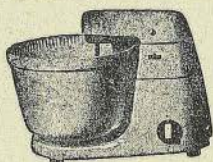
ΕΛΛΑ PLAN — ΜΑΘΗΤΙΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ

ΑΙΜΙΛΙΟΣ ΗΛΙΑΔΗΣ ΛΤΔ.

Χωρίς λεφτά;

ΛΕΥΚΩΣΙΑ
ΛΕΜΕΣΟΣ
ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΣ
ΛΑΡΝΑΚΑ
ΜΟΡΦΟΥ

BRAUN
«ΟΙΚΙΑΚΑ
MIXERS»

GALA

ΑΓΓΛΙΚΑ ΠΛΥΝΤΗΡΙΑ
10 ΤΥΠΩΝ
ΑΥΤΟΜΑΤΑ - ΗΜΙΑΥΤΟΜΑΤΑ

**Parkinson
Cowan**

ΚΟΥΖΙΝΑΙ
ΓΚΑΖΙΟΥ

«ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΕΩΣ»
10ΕΤΗΣ ΔΩΡΕΑΝ ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΙΣ

SMEG

ΚΟΥΖΙΝΑΙ
ΠΛΥΝΤΗΡΙΑ

ΤΗΛΕΟΡΑΣΕΙΣ

Pam

ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΕΩΣ

PHONOLOA

ΜΕΓΑΛΗ ΠΟΙΚΙΛΙΑ ΜΟΔΕΛΛΩΝ
25" ΕΓΧΡΩΜΕΣ

ΨΥΓΕΙΑ ΕΜΠΟΡΙΚΑ
ΨΥΓΕΙΑ ΟΙΚΙΑΚΑ

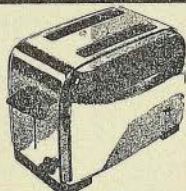
(ΜΕ ΞΕΧΩΡΙΣΤΟΝ
ΘΑΛΑΜΟΝ)

IGNIS

ΟΙ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΑΙ
12.000 ΨΥΓΕΙΩΝ
ΗΜΕΡΗΣΙΩΣ

GALA

ΨΥΓΕΙΑ
ΟΙΚΙΑΚΑ - ΕΜΠΟΡΙΚΑ
ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΕΩΣ

ΗΛΕΚΤΡΙΚΑ ΣΙΔΗΡΑ - ΚΑΠΗΡΟΘΗΚΕΣ
ΤΑ ΚΑΛΥΤΕΡΑ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ
ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΕΩΣ

ΠΑΙΓΝΙΔΙΑ !
ΠΑΙΓΝΙΔΙΑ !

ΔΙΑ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΣΑΣ

Η ΕΓΓΥΗΣΙΣ ΜΙΑΣ ΚΑΛΗΣ ΑΓΟΡΑΣ

ΜΠΥΡΑ ΚΕΟ

Η ΜΠΥΡΑ
ΣΑΣ

Η ΚΥΠΡΟΣ

σᾶς προσκαλεῖ κονιά της

Στὸ Νησί τῆς Ἀφροδίτης συγκέντρωσαν οἱ αἰῶνες τῆς Ἱστορίας
μία ἀπαράμυλλη ὁμορφιά.

Ἐδῶ συναντήθηκαν καὶ συναντῶνται οἱ πολιτισμοί, ἡ Τέχνη τῆς
Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς.

Ἐδῶ τὸ Ἑλληνικὸ Πνεῦμα μετεμόρφωσε καὶ ἀφομοίωσε κάθε ξένη
ἐσάδραση καὶ δημιούργησε τὸ Ἑλληνο-Κυπριακὸ θαῦμα μὲ ζωντάνια,
πρωτοτυπία, χάρη καὶ φαντασία.

Γνωρίσατε τὴν ΚΥΠΡΟ καὶ ζήσατε ἓνα μέρος τῆς Ἑλληνικῆς
ἐμπειρίας στὰ μαγεμένα τοπία, στὶς ἀκρογιαλιές καὶ στὰ βουνά,
στὰ ἀπειράριθμα ἀρχαιολογικὰ καὶ ἱστορικὰ μνημεῖα, στὶς πόλεις
καὶ στὰ χωριά τῆς ΚΥΠΡΟΥ.

Στὸ Νησί μας θὰ περάσετε τὶς πρὸ εὐχάριστες διακοπές σας,
ἀνάμεσα στὸν πρὸ φιλόξενο λαό.

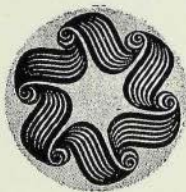
Διὰ περισσότερᾶς πληροφορίας ἀποτείνεσθε στὸ ταξιδιωτικὸ σας
γραφεῖο

ἢ

στὸν ΚΥΠΡΙΑΚΟΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Ταχ. Κιβ. 4535, Τηλ. 43374

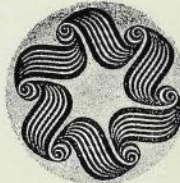
ΛΕΥΚΩΣΙΑ.

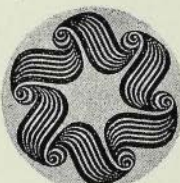
ΚΥΠΡΟΣ

ΚΥΠΡΩΝ

ΚΥΠΡΩΝ

ΚΥΠΡΕ